

The Project Gutenberg eBook of Aumolan emäntä: Novelli, by Johan Albert Bergman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Aumolan emäntä: Novelli

Author: Johan Albert Bergman

Release date: September 22, 2011 [EBook #37393]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AUMOLAN EMÄNTÄ: NOVELLI ***

Produced by Tapio Riikonen

AUMOLAN EMÄNTÄ

Novelli

Kirj.

J. A. B. [J. A. Bergman]

Porvoossa 1885,
Werner Söderström, kustantaja.
Helsingissä Suom. Kirj. Seuran kirjapainossa.

I.

M:n pitäjä on kauniimpia Pohjanmaalla, jota, verraten Suomen muihin maakuntiin, mielitään moittia jonkinmoisesta yksitoikkoisuudesta. Valtava joki saarineen ja lisäjokineen, sekä pari isompaa mäkeä, joista näkyala varsinki illoin ja aamusin on viehättävä yli tuon laaksossa olevan kirkonkylän, antavat tälle paikkakunnalle vaihtelevaisuuden, jommoista ei likiseuduilla tavata.

Alhaisella joen äyräällä sijaitsee Aumolan talo. Rakennusten koko, korkeat akkunat, valkaistut uuninpiiput katolla ynnä komea portti kahden päarakennuksen välillä: kaikki osoittaa omistajansa

mahtavuutta. Kolmekymmentä raavasta, kuusi hevosta ja lukuisa lammaslauoma ovat eläviä esimerkkejä tästä talon vankkuudesta.

Talon ympäristöt ovat jotenki kauniit. Isot koivut, joiden kyljissä usean Manalle menneen nimi säilyy, ympäröivät taloa kolmelta puolelta. Etempänä joesta kohoaa vankka kuusimetsä, jota, kesä-illan tyyneydessä, käen kukunta ja rastaan sointuvat suruliverrykset kajahuttavat. Mieluisasti kääntyä katsojan silmä tuonne joelle, varsinkin kun se rasvatyynenä loistaa laskevan auringon valossa ja sorsaparvi äänetönnä lipuu riippakoivujen ja leppien varjostamaan lahteen joen toisella puolen, tai kun sen pinta värähtelee hopeanhohtavana vienon tuulosen puhaltaessa ja jono "kolmilaitoja" täysissä purjeissa kulkee ohitse.

Aumolan isommassa rakennuksessa on, porstuaan tullessamme, oikealla kädellä kaksi isohkoa kamaria, vasemmalla iso pirtti, jonka takana myös on kaksi kamaria. Pirtissä on iso takka, jossa loimottava valo pimeänä aikana niin ystävällisesti valaisee pirtin tummia seiniä ja valkoista lattiaa; veistinpölkky, kehuurukki, kangastuolit, pitkä pöytä, rahat y.m. tavalliset nähtävät talonpojan pirtissä ja uunin päällä tuo pohjoismaiden asukasten paratiisi, jossa ruotivanhus venyy pitkää pituuttaan yhtä onnellisena kuin lazaroni päivänpaisteessa kirkon portailla jossaki Italian kaupungissa.

Kamarit porstuan oikealla puolen ovat vieraita varten. Seinillä riippuu kuvia, moniaat esitellen, vähemmän onnistuneessa muodossa, Vanhan Testamentin tapahtumia, toiset kuvaillen mainioita henkilöitä historian alalta, vielä toiset sisältäen onnentoivotuksia isäntäväen häiden ajalta, jotka tilattua on tehnyt joku runollinen luonne markasta tai puolestatoista kappaleen, teksti reunustettuna kukkaruukuilla, enkeleillä j.n.e.

Pienellä puolella eli pienemmässä rakennuksessa on porstuan toisella puolen iso maitokamari viidellä hyllyrivillä, täynnä valkoisia hulikoita, jotka sisältävät Kekrin antimia. Toisella puolen porstuaa on pirtti ja kaksi kamaria, toinen vanhan emännän asuinhuone, toinen "romukamari".

Luokaamme nyt silmäys isäntäväkeen tässä talossa.

Aumolan isäntä — Esa — oli, kertomuksemme kun alkaa — 30-vuotias. Hän oli ruumiiltaan roteva, mustaverinen, rokonarpinen, käytöksessään arvoisa ja ystävällinen. Vaikka hän pääasiallisesti piti itseään maanviljelijänä, ei hän ollut ensinkään laiminlyönyt henkensä vaurastumista lukemisen kautta ja täten luonnolliselle teräväjärkisyydelleen hankkinut melkoisesti pätevän tieteellisen perustuksen ja sisällön. Nämät edut yhdistettyinä luotettavaan luonteeseen, kohottivat Esan ylemmä vertaisiaan pitäjäässä. Tämä etevyys ei voinut olla herättämättä kateutta useissa, joita Esa esti kunnallisella alalla ensimmäisinä ilmaantumasta. Huhuja pantiin liikkeelle hänestä e.m. että hän katovuosina oli myynyt viljaa hyvin kalliista hinnasta ja armottomasti "nylkenyt" köyhiä. Ei ole kieltäminen, että näissä huhuissa oli osaksi perääki: että Esa katovuosina jyvakauppansa kautta oli rikastunut, vaan ei hän siltä ollut köyhiä nylkenyt, vaan päin vastoin useille heistä ilmaiseksi lahjoittanut viljaa.

Kumppanikseen elämän huolissa ja iloissa oli Esa valinnut erään ison talon tyttären, joka myös kauneutensa kautta oli tyttönä ollessaan kosolta ko'onnut kosioita ympärilleen. Helenalla olivat hienot kasvojen piirteet, solakka vartalo ja miellyttävä käytös. Näistä ulkonaisista eduistaan ei Helena osoittanut olevansa tietämätön; tahtoivatpa moniaat syyttää häntä ylpeydestä. Hänen käytöksessään useita kohden ilmestyi jonkinmoinen ylpeys, vaan tämä ylpeys ei perustunut noihin ulkonaisiin etuihin, vaan siihen, että Helena ei voinut olla julkisesti osoittamatta ylenkatsettaan kaikenlaista ahdasmielisyyttä vastaan, ilmestyipä se sitte kauniissa tai rumissa, rikkaissa tai köyhissä. Muutoin Helena oli hyväsydäminen, varsinkin köyhiä vastaan.

Viisi viikkoa ennen kertomuksemme alkua oli tälle pariskunnalle syntynyt perillinen, jolle kasteessa pantiin nimeksi Valpuri.

Lovisa — Helenan äiti — oli, lapsensa kun naitiin, muuttanut Aumolaan, sillä häneltä oli mies kuollut viisi vuotta sitten. Miesvainajansa kanssa Lovisa ei ollut elänyt aivan kehuttavan onnellisesti, sillä mies oli ollut erittäin itara, josta syystä Lovisa ainoastaan petollisuudella oli saanut hankituksi itselleen välttämättömimmät tarpeet. Vähitellen oli Lovisa tullut vakuutetuksi siitä, ettei valhetteleminen ja petollisuus olleet mitään moitittavia puolia, kun muka pakosta tapahtuivat. Lovisa oli ulkomuodoltaan pulskannäköinen, mieleltään iloinen ja vasta 45 vuoden ikäinen.

Perheeseen kuului vielä Esan lähes 70-vuotias isä, joka vietti vanhuutensa päivät poikansa luona. Vanhus ei vähän ylvästellyt poikansa etevyydestä, jonka hän, jotenki suotta, piti perintönä itsestään. Esan ylevä mieli ei kuitenkaan tullut loukatuksi siitä, että vanhus silloin tällöin julkisesti puhui siitä, "mikä Esa nyt olisi ilman semmoisetta kasvatuksetta, kun hän, (E), oli nauttinut", josta, sivumennen sanoen, ei ollut liioin kerskailemista.

Vähän alempana joen varrella kuin Aumola ja sen toisella puolen näemme korkealla joen töyräällä

talon, joka kaikissa suhteissa oli edellistä vähäpätöisempi. Pilveisen talo maalaamaton, kun Aumolan talo oli punaiseksi maalattu eikä siinä ollut kun yksi päärakennus viidellä akkunalla joelle päin.

Pilveisen isäntä, Tapani, oli Esaa 2 vuotta vanhempi. Hän oli lyhytläntä, sievännäköinen mies, erittäin huolellinen pukunsa ja ulkonaisen siisteytensä suhteen. Kylään mennessään hän harjasi hiuksensa erittäin huolellisesti ja puhdisteli vaatteitaan, nykkien niistä hyppysillään villan hiutaleita ja muuta tarttuvaa sekä silitellen niitä vuorotellen su'alla ja kastetuilla sormenpäillä. Liikunnoissaan Tapani oli hyvin säännöllinen: käveli sysäämällä sivujaan vuorotellen eteenpäin ja väännellen ruumistaan. Hänen puheessaan ilmestyi myöski joku ruuvimaisuus, jota hän keskusteluissaan vaimonsa kanssa, läheisen tuttavuuden vuoksi, ei katsonut tarpeelliseksi aina noudattaa. Vaimoihmisiä Tapani aina silmäili suurella tunteellisuudella, josta hänen arvoisa vaimonsa ei ollut miehelleen kiitollinen. Koska tämä "parempi puolisko" Tapania tahtoi joskus liianki ankarasti aisoissa pitää, niin Tapani, kostaakseen, mulkoili ja puhutteli naisia "kaikesta sielustaan ja mielestään", pitäen tämmöistä menettelyä terveellisenä vastapainona vallanhimoiselle vaimolleen. — Muutoin Tapani oli siisti mies: ei juonut, ei edes tupakoinut. Tapanin arvoisa puoliso — Sofia — oli pitkä ja hoikka, ei ruma eikä erittäin kauniskaan (Tapanin arvostelun mukaan). Hänen kellertävään silmänsä iskut osoittivat, mikä päättäväisyys asui hänessä. Sofian äiti oli hääiltana sanonut Tapanille: "suoloista ei sinulle tule puute, kun Sofian saat", johon lohdutukseen Tapani hiukan ylimielisesti oli vastannut: "minä pidänki suolasta". Palvelusväki tunsu kyllä, ett'ei ollut kissanpoika niskassa, kun Sofia heitä joskus kosketteli ja Tapanikin tavallisesti alistui vaimonsa valtikan alle. Joskus hän kuitenkin piti puolensa, jolloin vähäinen perhekohtaus, "elämää täynnä", suoritettiin, joka päättyi joko niin, että Tapani sai pari ankarata korvapuustia tai niin, että hän uhkasi hakea paremman akan, ja tosiaanki lähti karkuun, jolloin Sofia lähti häntä palauttamaan ja torumalla sekä itkemällä sai Tapanin kotiinpäin kääntymään. Sitten sovittiin vakuutuksilla, että "tämä oli viimeinen kerta", koko ilmoitus kuitenkin oli vielä vähemmän luotettava, kun silmäkääntäjien y.m., kosk'ei nuo viime kerrat olleet pari tai kolme, vaan lukemattomia.

Tapanilla ja Sofialla oli yksi poika, Hannu, joka kertomuksemme alkaessa alotti toista ikävuottaan.

Noin kolme virstaa Pilveisten talosta ylöspäin jokea eikä juuri sen varrella asui pari kertomuksemme päähenkilöä. Takalon torpasta oli puoli vuotta sitte kuollut mies, joka jälkeensä jätti lesken ja kolme lasta. Nuorin lapsista, joka kertomuksessamme on valtaava hyvin tärkeän sijan, oli, kertomuksemme alulla viisi viikkoinen, vanhin kahdeksanvuotias ja keskimäinen viiden vuoden vanha. Kaksi lasta oli kuollut. Leski — Elsa — oli kolmenkymmenen ijässä, jotenki tavallinen sekä ruumiin että sielun puolesta. Elävä mieliala johti hänet usein puhelemaan enemmän kuin tarve vaati ja kun hänen muistinsa joskus petti, puheitaan korjailemaan, joka tapa vähensi niiden luotettavaisuutta, niin että löytyi pilkkasananparsi: "ta'attu kuin Takalon Elsan puhe". — Lesken varat olivat vähänlaiset, vaan hän oli tytyväinen tähän vähäänki.

Kertomuksessamme ilmestyy useita muita henkilöitä, kuin yllämainitut, vaan, ollen sivuhenkilöitä, emme katso tarpeelliseksi niitä ennakolta esitellä.

II.

Oli muuan noita Pohjolan valoöitä, joiden omituista suloa eteläiset maat eivät voi aavistaa. Linnut olivat hetkeksi vaienneet laulustaan, paitsi laulurastas, joka viitikossa ihastuksen sekaisella surulla lauloi Pohjolan kesän suloutta ja lyhyttä.

Ihmislapset olivat levottomasta hyörinästä vihdoin vaienneet lepohon. Sofia, Pilveisen emäntä, oli pari tuntia nauttinut vähemmän levollista unta, kun hän äkkiä heräsi, kuullen koiran, Hallin, haukkuvan. Sofia herätti miehensä ja käski hänen mennä katsomaan, mitä koira haukkui. Näin valoisana aikana ei ollut varkaita, kaiken todenmukaisuuden mukaan, liikkeellä.

Tapani nousi, hieroen silmiään makean unen jälestä ja meni pihalle. Halli istui joen töyräällä, vaan ei enään haukkunut, katselihaan vaan virtaan. Tapani, luodessaan silmänsä vettä kohden, näki kaikenlaisia esineitä, niinkuin halkoja, airoja, lautoja, aidaksia, heinätukkoja, tuohta j.n.e. lillivän virtaa alas. Maalle vedetyn venheen perää vasten loiskuivat virran väreet ja osittain tätä ääntä, osaksi noita outoja esineitä Halli oli haukkunut. Kun se näki isäntänsä, juoksi se hänen luo, veti häntä hampaillaan takin helmoista rantaan päin, vikisi ja haukuskeli hiljaa, vaan Tapanin kieltämisen johdosta se lopetti nuo mielenosoitukset.

Tapani kiiruhti pirttiin herättämään renkiään, joka ajahutteli pirtin seiniä korsauksillaan; he riensivät

yhdessä rantaan ja vetivät venheen ylemmä. Sitten he istuivat törmälle katsomaan tulisiko tulva äkkiä lisääntymään.

Hiljaa, tasaisesti, vastustamatta laajenivat Vellamon valtakunnan rajat. Niinkuin nuorukaisen rinta oudoista tunteista paisuu, kun hän kasvatuksen ja lukemisen pakosta löysätään, niin nyt virta, luotuaan yltään jäiset kahleensa, alkoi paisua.

Tämä oli jotaki ylevätä, vaan samassa myöskin oli vaara tarjona. Peljättävä on elementtien voima. Kauhea on valkea, taistellessaan tulipunaisessa manttelissaan, ahnaalla kielellään ahmien saalistaan ja samalla jo urkkien uutta. Kellon läppäykset, torven toivotukset, romahtavat rakennukset ja ihmisten huudot ilmoittavat kyllin ilmoille, että hätä on käsissä.

Kuitenki valkean uhka, jos se aikoinaan huomataan, voidaan rajoittaa. Aivan erilainen vihollinen on vesi. Se ei herätä melua, sillä jos sen tuhontuottava tulo kuinkaki aikoinaan huomataan, ei sitä voida estää. Se kohottaa kostean povensa ja hiljaa se sulkee kylmään syleilykseen ihmisen ahkeruuden työt kymmenien peninkulmien laajuudelta samalla hetkellä.

Sofia alkoi jo kaivata miestänsä ja vähemmin peljäten, oliko joku onnettomuus häntä kohdannut (jota hän ei uskonut), kun katsoakseen, mihin hän oli joutunut ja kenen seuraan, puki Sofia hiukan yllensä, avasi oven ja astui portaille. Silloin hän näki Tapanin istuvan mäellä rengin vieressä.

"Tännekö ai'ot yöksi jäädä?" kysyi Sofia äänellä, johon hän koetti saada jonkun prosentin kohteliaisuuttaki sekoitetuksi. "Katso luontoa!" virkkoi Tapani, ojentaen kätensä virtaa kohden. "No niin", sanoi Sofia. "Tulva ei voi meitä vahingoittaa".

"Ei meitä", kertoi Tapani. "Mutta Aumolassa voi vaara olla tarjona".

"Aikoisitko sitten apuun lähteä?" kysyi Sofia hiukan ivaavasti.

"Ihmisen velvollisuus on auttaa lähimmäistään", virkkoi Tapani.

"Se on totta", virkkoi Sofia lisäten itsekseen, "varsinki jos autetut ovat auliita korvaamaan vaivamme". Sitten hän, hetken mietittyään, virkkoi, "voithan mennä apuun".

Tapanin silmissä ilmestyi suuri tyytyväisyys, jonka Sofia katsoi tarpeelliseksi pitää kohtuuden rajoissa lisäämällä: "minä tulen mukaan".

Arvoisa pariskunta astui nyt sisälle lisäämään vaatteita ylleen.

"Nyt yösydännä piti liikkeelle lähdeettämän!" morisi renki Antti, katsellen vihaisesti meneviä. "Ja akka mukaan! Tietysti tarvitsee pässi paimenta!"

Hän meni pirttiin. Hetken kuluttua tulivat Tapani ja Sofia ulos. Pieni Hannu oli uskottu piian huostaan.

"No, mihin Antti-toljake katosi?" kysäsi Sofia.

"Pirttiin tietenki" jupisi Tapani ja astui pirttiä kohden.

Sofia seurasi häntä. Kun Tapani avasi pirtin oven makasi Antti vuoteella ja vaikeroi, väännellen ruumistaan.

"Mitä möliset?" vinkasi Sofia. "Ylös heti!"

"Mutta on niin kauhea poltto sydänelän paikoilla", änkytti Antti. "Se on aivan turvonnut".

"Kyllä minä sinun turvotan", virkkoi Sofia. "Minä noudan tallista ruoskan ja jos et —."

"Oih!" huusi Antti ja nousi vuoteeltaan. "Vieläkö kipeää pieksettäisiin! Ei, sitä en tosiaan siedä. Ennen tahdon hengen hieverinä vetää luuni eteenpäin, vaan syyttäkää sitten itseänne, jos jotaki seuraa".

"Jos jotaki seuraa!" kertoi Sofia, "mutta minä tiedän, ettei mitään seuraa, ei juuri mit'ikään".

Nyt laskeutiin rantaan, lykättiin venhe vesille ja Tapani istui perään, Sofia keskelle ja Antti airoille asettui. Kuljettiin rantaa ylöspäin jonkun matkaa ja sitten poikki joen Aumolan rantaan.

Sauna tässä rannassa oli jo veden vallassa. Tapani laski venheen saunan ovelle ja tirkisteli sisään ra'ollaan olevasta ovesta.

"Jumala paratkoon!" huudahti Tapani. "Saunan lavalla makaa mies."

"Mies?" kysäsi Sofia. "Miksi mies siellä makaa?" "Luulenpa — oikein — Esan isähän tuo on".

Tapani oli oikeassa. Esan isä, joka hyvin rakasti lämmintä, oli kylpemisen jälkeen mennyt saunan lavalle maata. Kevätpuoleen kun huoneita ei sanottavasti lämmitetty, oli tuommoinen lämpö harvinaisuutensa vuoksi tavallista suloisempi.

Vesi oli jo kahden kyynärän korkeudelta peittänyt saunan lattian. Lavalle ei ollut vedenpinnasta kuin kyynärä. "Tulkaa pois, muudoin hukutte!" huusi Sofia.

Vanhus heräsi, hieroi silmiään ja kääntyi tulijoihin päin. Nyt hän säpsähti niin, että oli lavalta alas vyörymäisillään.

"Herra siunatkoon", huusi hän. "Tulvako nyt on?"

Tapanin täytyi venheestä astua veteen, sillä venhe ei mahtunut saunan ovesta sisään. Vanhus otti nyt Tapanin kaulasta kiinni ja tämä kömpi, kuin Aineias Troijan häviön jälkeen, pois surman suusta.

Nyt kiiruhdettiin herättämään talon väkeä.

Pian olivat kaikki jalkeilla. Aittoja ruvettiin tyhjentämään. Jauho- ja jyväsäkkiä kannettiin pihalle. Vesi oli jo tunkenut alimmaisen aitan ovesta sisään. Kohta jo toisenkin aitan lattia oli veden alla.

Aamupuoleen alkoi vihdoin tulva asettua. Se seisoj useita tunteja samalla korkeudella ja alkoi sitten vihdoin laskea.

Kun kaikki onnellisesti oli saatu pelastetuksi, käski Esa kaikki pirttiin pienelle puolelle, jossa virvoituksia tarjottiin. Palvelusväki asettui sitten levolle. Tapani ja Sofia vielä hetkeksi jäivät pakinoimaan.

"Minun on mahdotonta sanoa", alotti Esa, "kuinka suuressa kiitollisuuden velassa olen teille".

"Siitä ei ole puhumista", virkkoi Sofia. "Emme ole palkan vuoksi auttaneet, vaan ainoastaan ystävyysvuoksi".

"Sen arvaan", virkkoi Esa. "Vaun jotenkin haluan teitä palkita. Sanokaa, kuinka voin teille kiitollisuuteni osoittaa".

"Hm. — Sinä olet aina niin hyväntahtoinen ja kun sinä palkitset, niin palkitset kelpo lailla, niin sanovat kaikki ihmiset", virkkoi Tapani, silitellen sormillaan lakkinsa reunaa. "Mutta me emme tahdo mitään palkkaa".

"Niin tosiaankin, me emme tiedä mitä edes tahtoisimme", lisäsi Sofia. "Mutta jos jonkun päivän kuluttua joku toive mieleemme johtuisi, niin tahdomme sen hyväntahtoisuutesi vuoksi ilmaista. Vaan päätoiveemme on, että ystävyys välillämme säilyy".

Kun nyt sydämmelliset jäähyväiset oli sanottu, läksivät Pilveiset Aumolasta.

Tapani ja Sofia olivat varsin hyvällä tuulella, vaan Antti tirkisteli synkästi eteensä. Aamuaurinko oli jo kohonnut hyvän matkaa taivahalle, kun Pilveiset asettuivat levolle. — Tapani ja Sofia tuumailivat hiukan palkinnoita, vaan säästivät enemmän mietteet huomiseksi ja vaipuivat, väsyneinä vaivoistaan, syvään uneen.

III.

Kun Tapani heräsi, oli päivä melkein puolella. Sofia tuli kohta kahvinkeitosta ja kun hän astui kynnyksen yli, huokasi Tapani: "mikä kumma uni!"

"Noo — oh?" kysyi Sofia.

"No, se nyt oli aivan hullutusta. Ei kaikkia unia kehtaa kertoakaan", mutisi Tapani haukotellen.

Sofia, joka alkoi peljätä, että Tapani oli nähnyt unta jostaki muusta vaimonpuolesta kuin hänestä, herkesi nyt utelemasta Tapania ja näytti tyytymättömältä.

"Rakas Sofia", virkkoi Tapani, joka suunnille arvasi Sofian mielen juoksun, "minä näin unta Hannustamme vaan, ja — uskotko — Aumolan Valpurista, että — että he olivat pariskunta".

"Jaa — hah — Tiedätkö, että tuo unesi on ollut mulla hereillääki mielessä", virkkoi Sofia, ojentaen kahvikupin miehelleen. "Emme voi parempaa palkintoa avustamme pyytää, kuin että nuorista tulee pariskunta. Me tulemme silloin liittoon pitäjän mahtavimman talon kanssa ja Hannu saa periä Aumolan omaisuuden".

"Mutta siihen kuluu aikaa, ennenkun se liitto voi tapahtua", sanoi Tapani. "Kahdenkymmenen vuoden kuluessa voimme tomuksi muuttua ja silloin Hitto ja perintö ei meitä ilahuta".

"Mutta varma tieto niistä voi meitä jo nyt ilahuttaa", väitti Sofia.
"Miten siitä voi tulla kysymyksiä nyt vielä?" virkkoi Tapani.

"Siten, että nuorukaiset nyt jo kihlataan toisilleen", sanoi Sofia. Tapani katseli tarkoin Sofiaa, ikäänkuin tarkastellen, olisiko hänellä aivot aivan paikoillaan.

"Vaikka vaimoihmiset tavallisesti liikkuvat vähemmän kuin miehet, niin he joskus tuntevat asioita paremmin kuin miehet", alotti Sofia, luoden Tapaniin kellertävät silmänsä. "Ja he joskus kuulevat enemmän kuin miehet. Minä tiedän Venäjällä olevan tapana, että ystävällisten perheiden lapset jo piennä kihlataan toisilleen. Ja sitä tapaa sopisi Suomessaki kerran koettaa; sopisipa hyvinki".

Tapani ällistyi, vaan ei julkaissut ajatuksiaan. "Minä siis pyydän Valpurin Hannulle; siinä kaikki", virkkoi Sofia. "Pyydä vaan", sanoi Tapani, joka tiesi, että kieltäminen ei mitään vaikuttaisi. "Mutta minäki ai'on pyytää jotaki". "Pyydä, pyydä", sanoi Sofia, "kunhan minä ensin olen pyytänyt". Kun ei hän sen enempää kyseltyt Tapanilta, ei tämäkään ilmoittanut aikomuksiaan. Kumpiki odottivat huomispäivää, joka oli pyhä, jolloin aikoivat lähteä Aumolaan.

Pyhänä heti jälkeen puolen päivän otti Tapani su'an laatikostaan ja verkatakin ullakosta ja rupesi puhdistamaan takkia. Sitten hän asettui kahvikupinsuun kokoisin peilin eteen, joka riippui akkunan välipuitteessa ja sukki hiuksiaan hyvin huolellisesti. Tämän tehtyään hän, su'an toisella puolella, jossa myös oli harjaksia, kihnutteli saappaitaan sillä kiiltovoiteen jäännöksellä, joka vielä oli jäljellä suan harjaksissa. Sofia voiteli hiuksensa kerma-öljyllä, puki ylleen punarantuisen hameen ja viheriän nutun sekä ruskeankeltaisen huivin ja oli tässä puvussa hyvin "silmäänpiistävä".

Nyt mentiin rantaan. Tapani sysäsi venheen maalta, asettui tuhdolle ja antoi Sofian mennä perää pitämään. Hannu pantiin venheen pohjalle.

Samassa kulki Luopion isäntä ja emäntä ohitse. "Aiotteko meille?" kysyi Sofia äänellä, joka odotti kieltävää vastausta.

"Emme suinkaan", virkkoi Luopion emäntä, joka vähän närkästyi ja, tämmöisissä tiloissa niin tavallisella kohteliaisuudella, pisti pienen valheen. "Mihin matka?"

"Aumolaan", vastasi Sofia ja kuiskasi samassa Tapanille: "Pyydetään heidät mukaan — vieraiksi miehiksi".

"Tehdään niin", virkkoi Tapani.

"Lähtekää Aumolaan", sanoi nyt Sofia hyvin ystävällisesti. "Joskopa lähdemme", sanoi Luopion isäntä. "Eipä tuolla ole nykyisin käyty".

Luopion väki "kiipesi" nyt venheeseen, johon asetettiin lauta keskelle. Luopion emäntä nosti Hannun venheen pohjalta, kohotti hänet ilmaan ja suuteli sitten häntä. Emäntä oli tylleröinen, pienillä, vilkkailla silmillä, erittäin perehtynyt kaikkiin pitäjän kulkupuheisiin, sen tiesi kukin, vaikka hän aina vakuutti ei tietävänsä mitään ja suuresti kummasteli sitä, jota jo ennen oli kuullut. — Luopion isäntä oli pitkä ja laiha, toimielias mies, hyvänpuoleisella järjellä, joka elämänsä päämääräksi oli asettanut: kohota arvossa. Hän piti siis suurimpana onnenaan saada seurustella rovastin, pastorin ja nimismiehen sekä Esan kanssa, joka oli pitäjän etevin talokas. Samassa määrässä kuin hän osasi näitä palvella, vaati hän kunnioitusta alapuoleltaan olevilta, joita kohtaan ei hän puoleltaan katsonut tarvitsevansa noudattaa sanottavaa kohteliaisuutta.

Ilma oli kesäinen. Edellisen päivän sateen jälestä oli luonto vireennyt. Venheessä istujat katselivat mielihyvällä milloin joen töyräitä, jotka jo alkoivat viheriöidä, milloin auringon paisteessa kimaltelevaa joen pintaa, jota pienoinen venhe nopeasti kynti, jättäen jälkeensä hopeanhohtavan vanan ja sen syrjille airojen matkaansaamat poreet.

Kohta oltiin Aumolan rannassa. Esa ja Helena istuivat kiikkulaudalla, koivujen suojassa. He tulivat vieraita vastaanottamaan. Sitten asetuttiin, vierasten pyynnöstä, kiikkulaudalle, nauttimaan raikasta

ilmaa.

Esan isä tuli nyt kartanon poikki tervehtimään vieraita. Hän siimaili Pilveisiä heidän avustaan ja kysyi oliko Esa heitä jo jotenki palkinnut, niinkuin asia vaati.

"Minä olen heitä käsenyt ilmoittamaan, mitä haluaisivat palkinnoksi", sanoi Esa.

"Suurin palkintomme on, että ystävyys pöytä pysyy lapsissamme", virkkoi Sofia. "Johtuu mieleeni Tapanin uni. Kerropa, Tapani, miten se oli".

"Tiedäthän tuon itseki kertoa", sanoi Tapani, joka ei katsonut voivansa kyllin sopivassa valossa esitellä tuota merkillistä unta.

"No, lyhyesti sanoen", aloitti Sofia. "Oli asia niin, että Tapanista tuntui kuin lapsemme olisivat olleet pariskunta (Tietysti he unissa olivat täysikasvuiset.) Minä tulin tuosta unesta syvästi liikutetuksi. 'Se on Herran sormi', minä ajattelin ja vieläkin ajattelen. Kun siis sinä, Esa, olet luvannut täyttää jonkin pyyntömme, niin minä pyydän itseni ja mieheni puolesta: suo lasten saada toisensa".

Kaikki, pait Pilveiset, katselivat toisiaan katsannolla, jossa totisuus oli kuin ohut kuori, jonka nauru uhkasi joka hetki puhkaista. Hannullaki oli ruohikolla hyvin lysti, kun hän veti Aumolan koiraa hännästä.

"Mulla ei ole vastaan, että he saavat toisensa", sanoi Esa, "jos he kahdenkymmenen vuoden kuluttua tahtovat toisensa".

"Vaan mun toivoni on, että he nyt heti kihlataan toisilleen", virkkoi Sofia katsellen kuin sotilas, kun tämä kuulee komennettavan: painetti alas! "Venäjällä vanhemmat usein kihlaavat pienet lapsensa toisilleen eivätkä Venäläiset ole typerämpiä kuin mekään".

Esan muodossa ilmestyi jotenki selvästi tytymättömyys. Luopion emäntä nykäsi Helena hiasta ja kuiskasi: "Tämä on aivan kummallista — älä pelkää — en sanaakaan hiisku tästä asiasta. Kyllähän minä olen paljon nähnyt, vaan minussa pysyykin paljo".

Sofia odotti vastausta Esalta, vaan kun tämä ei mitään ääntänyt, hän sanoi Tapanille: "Me vaivaamme Esaa pyynnöllänne emmekähän voi sen täyttämistä vaatiakaan, sehän oli vaan suullinen lupaus ilman vieraita miehittä, sillä oman talon väki ei saa todistaa".

"Niin", sanoi Tapani, "vaan myönsihän Esa äsken näiden kuullen, että hän on kehoittanut meitä ilmoittamaan, mitä haluaisimme palkinnoksi".

Helena astui nyt Esan luo, silitti hänen ohimoitaan ja sanoi: "Minä toivon, ettei tuosta onnettomuus seuraa, jos lupaamme Valpurimme Hannulle".

"Tuommoiset lupaukset ovat jotensaki järjettömiä", jupisi Esa. "Appa he eivät mieltäisikään toisiinsa. Se ainaki on välttämätön ehto onnelliseen avioliittoon ja sillä välipuheella minäki suostun Sofian ehtoitukseseen".

"Täysi suostuminen tai suora kielto", virkkoi Sofia. "Kolmatta en minä korviini ota. Syö sanasi, jos haluat, Esa. Sinä käskit pyytää jotain, vaan et sanonut: pyydä ehdoilla".

"Siinä on muija, joka puolensa pitää", sanoi Esa, jota Sofian johdonmukaisuus hiukan huvitti, jospa närkästyttikin. "Mutta tahtoisitko heitä pariskunnaksi, vaikka he vihaisivatkin toisiaan".

"Nuoret ihmiset naimisijässä eivät tavallisesti vihaa toisiaan", sanoi Sofia. "Jos niin on, niin löytyy siihen joku ulkonainen syy ja semmoiset syyt minä lupaan pitää ulkoilla lapsistamme, niin että rakastavat toisiaan kaikesta sydämmestään".

Luotuaan silmänsä Helenaan, virkkoi Esa. "Minä olen aina pitänyt kunnianani pysyä sanassani. Minä siis suostun pyyntöösi, Sofia. Mutta muista, että edesvastaus lankeaa sun päällesi, jos tämä liitto vie onnettomuuteen, josta Herra varjelkoon".

"Yhtä hartaasti kuin sinä, Esa, toivot Herralta apua tässä asiassa, yhtä hartaasti minäki sitä toivon", sanoi Sofia ja pyyhki silmiään, jotka kyllä olivat kuivat.

"Tämä on hyvin liikuttava hetki", sanoi Tapani, ajatellen samassa: "en minä kehtaa pyytää mitään".

"Näin kummallisia en ole nähnyt enkä kuullut", sanoi Luopion emäntä. "Eipä sillä, että minä juuri paljon näen ja kuulen. — Nuo nuoret, viattomat lapsiparat! Ja tuossa on ylkä!"

Hän rupesi muka itkemään, vaan kun Esa sanoi: astukaamme nyt sisälle, siellä jotaki suuhun

saataneen, niin Luopion emännän kyyneleet palasivat samaa tietä kun olivat tulleet, niin ett'ei ainoatakaan pisaraa näkynyt silmännurkassa.

Sisällä nyt yleisesti vallitsi hyvä tuuli. Siellä syötiin ja siellä juotiin ja Sofia nosti pienen Valpurin kätkeystä ja suuteli häntä ja samoin teki Luopion emäntä, vakuuttaen, ettei hän koskaan ollut nähnyt niin suloisista lasta (niinkuin moniailla on tapa sanoa.) Ja Tapani silitteli takkinsa liepeitä ja väenteli itseään tuolilla ja puheli tulevaisuudesta ja Luopion isäntä sanoi, että Pilveiset olivat erittäin järkeviä, kun halusivat miniätä ylempää kun itse olivat. Helena kuunteli hymysuin näitä ylistyksiä, ollen iloinen, kun näki Esanki hyvällä tuulella.

Kun vihdoin kesäkuun aurinko vaipui metsän taa, läksi iloinen seura Aumolasta, aavistamatta, mitä läheisimmässä tulevaisuudessa oli siellä tapahtuva.

IV.

Pari vuorokautta oli kulunut edellisessä kerrotusta. Esan täytyi lähteä käymään lähimmässä kaupungissa, jossa asiat vaativat hänen viipymään kolme päivää.

Keveästi hyppäsi Esa kärryihin ja nyykäytteli ystävällisesti päätään Helenalle, joka seiso kartanolla, Valpuri sylissänsä. Kohta tomupilvi esti Helenaa näkemästä miestänsä, jonka hänen hyvä oriinsa vei nopeasti eteenpäin.

Sen päivän hetket kuuluivat Helenasta varsin hitaasti ja hän oli tyytyväinen, kun puukuorinen seinäkello vihdoin löi 9.

Vielä hetkisen ylhäällä oltuaan, hän asettui levolle. Niittyväki oli 2 peninkulman päässä talosta ja palasi vasta viikon lopussa Aumolaan. Helena äitineen ja lapsensa kanssa olivat siis ainoat asukkaat talossa. Lovisa oli, Helenan pyynnöstä, tullut isolle puolelle makaamaan, samaan kamariin kun Helena ja Valpuri.

Kun varhainen kesäaurinko säteillään valaisi Helenan kasvoja, hän heräsi. Kaikki tuntui hänestä niin rauhalliselta, niin suloiselta, hiljaisuus ympärillä, heleä taivas, jolta aurinko valeli kultiaan ja joen välkkyvä pinta. Ja tuossa hänen vieressään lepäsi hänen "kultasilmänsä" niin rauhallisena, niin hiljaa.

Niin hiljaa, niin hiljaa! Äiti pidättää henkeään, kuullakseen pienen valvattinsa vienon hengenvedon. Hän kuuntelee, kuuntelee, kallistaa päänsä lähelle lapsen muotoa, katselee sitä. Vaan äkkiä hän kavahtaa ylös kumarruksistaan, sitten taas kyyristyy ja nyt sävähtää kuin ukonnuolen lävistämänä. Lapsi on — kuollut!

Helena koettaa huutaa, vaan ääni ei kulje hänen kurkussaan. Vihdoin hän syöksähtää äitinsä luo, riuhtoo häntä käsivarresta ja Lovisa herää, kuullen tyttärensä läpätunkevan hätähuudon: "minä olen tappanut lapseni!"

Lovisa kavahtaa sängystään, katsoo Helenan kauheasta tuskasta vääristyneitä kasvopiirteitä eikä tahdo uskoa silmiään eikä korviaan. Vihdoin hän ymmärtää, että Helena on maannut lapsensa kuoliaaksi.

"Toinnu, Helena!" sanoi nyt Lovisa. "Tuommoinen onnettomuus, joka nyt on sulle tapahtunut ja jonkalkaltaisesta moniaita viikkoja sitten kerroin sinulle, tapahtuu vallan usein".

"Ainoa lapseni! Mitä Esa sanoo! Ja Pilveiset! Ja koko pitäjä! Halvinki vaimo voi mua ylönkatsoa".

"Luota Luojaan", virkkoi Lovisa. "Hänen tahtonsa lie ollut, että lapsen piti kuoleman".

"Mitä tyhjää! Kaikki on mun syyni! Ja miksi tämä onnettomuus mulle on tapahtunut? Olenko minä enemmän syntinen kun moni, jolla on liuta lapsia elossa? Ottakoon julma Jumala munki henkeni, kun lapseni hengen vei. Haa! Minä voin tulla hulluksi, äitini!"

"Älä lapseni herjaa noin", virkkoi Lovisa. "Äläkä noin kaikkea rohkeuttasi menetä. Ehkäpä voidaan tämä ikävä jotenki korjata".

Helena katsoi hajamielin äitiinsä, vaan naurahti sitten katkerasti ja sanoi: "Ei teissä liene tämän vahingon korjaajaa".

"Eipä voida niin tarkoin tietää", virkkoi Lovisa; "ikä järkeä lisää".

"No se on mahdollista, vaan ei teistä niin viisasta ole tullut, että kuolleen herätätte". Viime sanat lausueessaan Helena purskahti itkuun ja puristi pienen ruumiin vasten rintaansa, peittäen sen muodon suudelmilla.

Nähdessään lapsensa epätoivon, Lovisa virkkoi: "Takalon Elsa on köyhä leski ja hänellä olisi kyllin kahdesta lapsesta, vaan hänellä on kolme. Kolmas joutaisi sinulle".

"Minäkö toisen lapsen ottaisin? Ja leskikö hänen antaisi. Ei! ottolapsesta en huoli", virkkoi Helena pudistaen päätään.

"Sinä et minua oikein käsitä. Tuo lapsi on äitinsä ja muiden tietämättä tänne saatava ja tämä kuollut maan povehen kätkevä. Kuka sitten voi aavistaa, että lapsesi on kuollut?"

Kahdenkymmemen yhden vuotiaalta vaimolta tämmöisessä tilassa ei voi odottaa suurta vastustelemista tuommoista neuvoa vastaan, varsinki kun oma äiti on neuvonantaja.

Helenan silmissä leimahti toivon tuli, hän tarttui äitiään käsivarresta ja sanoi: "Luuletteko asian onnistuvan?"

"Luulenpa kyllä", virkkoi Lovisa.

"Jos sinusta mun pitäisi erota sydänkäpyni!" virkkoi Helena ja taaski itku salpasi häneltä äänen, kun hän katseli hengetöntä lastaan. Sitten, toinnuttuaan, hän lisäsi: "Niin, niin. Esa ei saa tietää mitään asiasta, eivätkä Pilveiset eikä kukaan muu kun te, äiti".

"Sinä siis, tyttäreni, käyt lapsen ottamassa?" virkkoi Lovisa. "Minä kyllä sill'aikaa vartioin tätä pienokaista".

"Niin, minä käyn", sanoi Helena. — "Mutta miten saan hänet pois äidin vallasta?" hän hetken päästä lisäsi.

"Sun täytyy uhrata aikaa siihen", sanoi Lovisa. — "Sun täytyy vaania läheisyydessä niin kauan, kunnes leski menee ulos ja silloin siepata lapsi".

"Minä lähdän nyt heti matkalle", virkkoi Helena.

"Tee niin", sanoi Lovisa. "Mutta sun pitää nyt syödä".

"Ruoka ei mulle maistu", virkkoi Helena. Näin sanottuaan, hän teki vähäiset valmistukset matkaa varten.

"Peittääkää kätkyt huivilla", käski hän äitiään. "Jos joku tulee; niin luulee hän Valpurin nukkuvan. Oi nukkuos, armas pienoiseni, maailman myrskyistä ja herää ijankaikkisuuden aamukoitteessa autuaitten seurassa!"

Nyt Helena läksi matkalle. — Hitaasti kului aika Lovisan mielestä. Alinomaa hän katsahti vanhaan puukuoriseen seinäkelloon. Vähinki hasaus teki hänet levottomaksi. Kaikeksi onneksi ei ketään käynyt Aumolassa koko päivänä.

Yksinäisyydessään leski nyt mietiskeli, oliko hän tehnyt oikein, neuvoessaan tytärtään ryöstämään toiselta hänen lapsensa. Vaan monta puollustusta teolleen hän löysi: Helenan haikean surun, häpy, joka häntä muka kohtaisi, ja vieläpä senkin seikan, että tuo ryöstö oli muka hyvä työ leskelle, joka siten pääsisi elättämästä yhtä lasta. Päälle päätteeksi voitiin tuolle leskelle lähettää vähän apuaki hänen köyhyydessään. — Näiden tekosyiden nojassa tuli Lovisan omatunto täysin tyyntytetyksi. Kuinka usea maailmassa samalla tavalla tukehduuttaa ijankaikkisen varoittavaa ääntä!

Lovisa, samoin kuin Helena, oli iloissaan siitä, ett'ei Esa ollut kotona onnettomuuden tapahtuessa. Usein ihminen iloitsee siitä, joka on hänelle vahingoksi. Kuinka toisin olisi Helenan tulevaisuus muodostunut, jos Esa nyt olisi ollut kotosalla! Hänen jalo luonteensa olisi helposti antanut anteeksi tuon tapaturman, jonka Helena ensi mielenkiikkossaan kuvaili itselleen rikokseksi ja häpeäksi ja jonka salaamiseen lyhytnäköinen äiti antoi niin kamalan neuvon. Vielä vähemmin kuin Esalla olisi Pilveisillä ollut oikeutta nureksia onnettomuuden johdosta. Ja mitä vihdoin yleisön arveluun tuli, niin Helena, säilyttäessään miehensä luottamuksen ja rakkauden, ei suuresti olisi siitä riippunut.

Ihmiselämässä löytyy käännekohtia, jotka voivat vaikuttaa useain kohtaloon, vaikka näennäisesti koskevat vaan yhtä tai kahta. Tapaturma, josta yllä on mainittu, ei yksin olisi ollut mikään sanottava muutoksen matkaansaaja Aumolan oloissa. Sen johdosta syntynyt päätös ryöstää lapsi oli, koska se toteutui, seuraustensa suhteen suurimmasta merkityksestä, vaikka seuraukset vasta pitkän ajan

kuluttua tulivat ilmi.

Vihdoin läheni päivän ruhtinas luoteista taivahan rantaa. Ei Helenaa näkynyt, ei kuulunut. Kaksinkertainen levottomuus vaivasi Lovisaa. Kumpi ei kuollut lapsi olisi häntä sisällä pidättänyt, olisi hän rientänyt Takalon torpan luo tytärtään neuvomaan ja auttamaan. Kerran hän mietti sulkea ovet lukkoon ja lähteä matkalle, vaan joku selittämätön levottomuus tapahtuman johdosta pidatti häntä.

Jättäkäämme nyt Lovisa hänen levottomaan ja ikävöivään mielentilaansa ja rientäkäämme Helenan luo näkemään, miten hänen hankkeensa toimeenpannaan ja miten ne menestyvät.

V.

Se mökki, jossa Takalon Elsa asui, oli vanhanlainen, kallellaan oleva, yhdellä ikkunalla, joka oli pari kyynärää korkea. Toinen ylituolista oli särkynyt ja sen sijaan oli pantu päleistä tehty, joka, jos ei juuri "läpinäkynyt", kuitenkin suunnilleen "lämpymän piti". Mökin kylkeen oli laudoista rakennettu etehisen tapainen, jonka lattia oli kalteva toiseen suuntaan kuin tuvan lattia.

Helena läheni mökkiä ei suorastaan sen edessä olevan niityn poikki polkutietä, joka sinne johti, vaan läpi metsän, jonka liepeesen mökki oli rakennettu. Varovasti hän astui askeleen eteenpäin, katseli ympärilleen ja etenki mökkiin päin, kuunteli ja sitten rohkesi hän taas astua askeleen. Levottomuus oli hänen poskilleen ajanut punaa, joka vielä enemmän kaunisti hänen viehättävää muotoaan. Tässä astui ikänsä valon enkeli ensi askeleitaan lankeemuksen tiellä.

Lähellä mökkiä istui kahdeksan vuotias poika ja viisivuotias tyttö, leikitellen kävyillä. Kumpiki olivat niin toimeensa kiintyneet kuin ainoastaan lapset voivat olla, unhottaen kaikki ympärillään. Mökistä kuului lapsen itku.

Tämä itku ei ensinkään ollut Helenan mieleen, sillä hän alkoi penkoa, että leski siten pidätettäisiin sisällä ehkä koko päivän. Päivä oli jo puolissa.

"Tuossa on mun kellokkaani", virkkoi poika, asettaen isomman kävyn, jolla oli tikuista tehdyt jalat, toisten edelle.

"Tuossa on mun kellokkaani", virkkoi tytär.

"Sun kellokkaasi on nuppa, vaan katso mun kellokkaallani on sarvet". Näin sanoen poika pisti kaksi hakoneulaa kellokkaalleen sarviksi.

"Onpa mullaki sarvet", sanoi tytär eli oikeammin sanoen, huusi ja pisti, hänki, hakoneulat kellokkaan – kävyn etupuoleen.

"Eipähän ole", huusi poika ja riisti sarvet tytön kävystä pois.

Nyt tyttö rupesi itkemään ja kun hän huomasi itkun liian vähän kuuluvan, huutamaan. Samassa mökin ovi avattiin ja leski katsoi ulos siitä.

"Taasko sinä Antti Sannaa kiusaat? Älä ole milläskään; pääset äidin kanssa Torvelaan".

Sanna hypähti ilosta ja alkoi hokea: "minäpä pääsen Torvelaan, minäpä pääsen Torvelaan".

"Äläs, kelpo asia", sanoi Antti näennäisellä kylmäkiskoisuudella. "En sinne tahtoisi päästäkään".

Hetken kuluttua leski avasi oven ja tuli ulos.

"Mene, Antti, kätkeyn viereen ja jos pikku Suoma herää, niin liikuttele kätkyttä ja laula, niin ehkä hän nukkuu uudestaan. En viivy kauan kylässä".

Leski otti nyt Sannan mukaansa. Antti mulkoili hetken, jupisten: "Aina minua vahdiksi pannaan" ja meni mökkiin.

"Miten nyt tuon pojan saan ulos?" virkkoi Helena "Hän on käynyt pari kertaa Aumolassa ja tuntee mun".

Oli tosinki arveluttava kysymys, miten poika saataisiin syrjään hetkeksikään, jos ei hän sattumuksesta lähtisi liikkeelle.

Sattumuksen täytyy tässä tulla avuksi.

Helena otti maasta kiven ja heitti sen mökin katolle, jota se kolisten vyöryi alas.

Antti tuli kohta portaille katsomaan, mikä tuon kolinan matkaansai.

"Oletko Matti siellä? Tule sisään. Äiti ei ole kotona", virkkoi Antti.

Ei kuulunut vastausta. Antti läksi jupisten sisään.

Mitä Helenan nyt piti tekemän? Hän muisti voivansa matkia suden, huuhkajan ja karhun ääniä. Hän siis pani toimeen pienet naukujaiset. Antti taas hyökkäsi portaille ja huusi: "älä mua peijaa, Matti. Sinä siellä olet". — Mutta kuunneltuaan hetken noita ääniä, tuli Antti siihen päätökseen, ettei Matti omannut tuommoista monipuolisuutta luontaisen musiikin alalla.

"Tule esiin, vaikka oisit kuka", huusi nyt Antti urhoollisuudella, joka, Helenan ymmärryksestä, oli hyvin laimea.

Mutta kun ei mitään näkynyt, alkoi Antin rohkeus kerrassaan sortua. Hetken epäröityään hän läksi nopeasti astumaan, joka meno kohta muuttui juoksuksi, Torvelaan äitiään käskemään.

Tuskin oli Antti nähtävistä kadonnut, kun Helena hyökkäsi mökkiin, sieppasi lapsen kätkyestä ja kiiruhti metsään.

Pelästynyt lapsi heräsi ja alkoi huutaa. Helena ei uskaltanut pysähtyä, ennenkun oli saapunut pitkän matkan päähän torpasta, jolloin hän hengästyneenä istahti ja koetti saada lasta asettumaan. Lapsi vaikenä hetkeksi ja Helena taas jatkoi matkansa. Hänen kätensä rupesivat väsymyksestä hermottumaan; hiki vuoti hänen otsaltaan. Hän vaelsi syrjäiteitä ja onnellisesti hän karttoi kaikki ihmiset, jotka sinä iltana olivat liikkeellä.

Kesä-illan hämärässä siinti jo tuolla etäällä Aumola. Vielä moniaita hetkiä ja hengästyneenä sekä hiestyneenä ja tomuttuneena laski Helena lapsen Lovisan syliin ja vaipui aivan väsyneenä tuolille.

Kotvan aikaa parkui tulokas, vaan asettui vihdoinkin ja nukkui. Silloin Helena otti oman lapsensa, kääri sen valkeaan liinaan ja pani pienen ruumiin arkkuseen.

"Lienee parasta heti viedä tämä kirkkomaalle?" kysyi Helena äidiltään.

"Tietysti", sanoi Lovisa. "Se on välttämätöntä".

Helena otti arkkusen kainaloonsa ja läksi astumaan kirkkomaalle. Vapisevalla kädellä hän avasi sen portin ja astuttuaan kuolleiden valtakuntaan, hän laski kalliin kantamuksensa maahan ja alkoi pienellä lapiolla kaivaa maata vähän syrjässä kirkkomaan portista.

"Lapsi parka", Helena jupisi, "ilman papin siunauksetta minä sun lasken maan povehen, vaan mun siunaukseni on ainaki yhtä harras kuin jonkun papin. Sinä viaton ruusunen, joka ennen aikaasi lakastuit, sun tiesi vie sun ikuisen valon lähtehille, vaan minä, poloinen, vaellan syvän synnin liejussa. Oi, jospa sun haudan tuolla puolen edes etäältä nähdä saisin!"

Helena kaivoi, kunnes oli ehtinyt 2 kyynärän syvyydelle. Hiki tippui hänen otsaltaan. Hän polveusi nyt arkkusen viereen, luki pienen rukouksen ja laski sitten arkun hautaan. Seisottuaan hetken, kädet ristissä haudan edessä, hän vihdoinkin läksi hiljaa astumaan kotia päin.

Kaksi renkiä oli samana iltana tullut kotia niityltä, toinen korjauttamaan viikatteen terää, joka oli mennyt poikki, sepän luona, toinen parannuttamaan käärmeen pistosta erään tietäjän luona. Varhain seuraavana aamuna he taas palasivat niitylle.

Viikon viime päivänä tuli Esa kotia. Kuinka iloinen hän oli, sulkiessaan syliinsä lapsen, jonka isä ei hän ollutkaan! Valpuri, n:o 2 (tätäki lasta kutsuttiin Valpuriksi) oli hyvin edellisen näköön, niinkuin, sivumennen sanoen, lapset siinä ijässä ovatki. Pienellä vainajalla oli ollut luoma oikeassa olkapäässä, jota merkkiä Esa jonkun ajan kuluttua, kun ryöstettyä lasta kylvetettiin, kaipasi. Lovisa selitti asian niin, että hän eräällä syöväällä nesteellä oli kolme iltaa peräkanaa kuutaman valossa voidellut merkkiä, erään noidan neuvosta, ja luoma oli kadonnut. Esa ei tätä pitänyt mahdottomana; hän tosin ei uskonut noitien taitoa aivan suureksi, vaan arveli tuolla nesteellä mahdollisesti olleen tuommoisen voiman. Sen enempiä ei Esa sitä asiata ajatellut, hänellä kun ei ollut mitään syytä epäillä nähneensä eri lapsen palattuaan kuin sen, minkä hän mennessään oli nähnyt.

Lovisa ja Helena olivat nyt täysin rauhoitetut. Ei kukaan ollut nähnyt Helenaa hänen ryöstöretkellään ja siis oli varmaa, ettei sen retken johdosta mitään kulkupuheita syntyisi. Jonkunlaiset omantunnon vaivat hiukan vaivasivat kahta vaimonpuolta, vaan ne saatiin kyllä korjatuiksi. Olivathan murhe ja häpy

poistetut, olihan tavallaan armeliasuuden työ tehty tuota leskiparkaa kohtaan!

VI.

Ken voi kuvailla onnettoman lesken kauhistusta, kun hän palattuaan huomaa kätkyen tyhjänä? Poikansa selitystä villipetojen ääntelemisestä, jota hän alussa ei ollut korviinsa ottanut, alkoi hän nyt pitää uskottavana. Hän mieli torua poikaansa siitä, kun tämä oli noin huolimattomasti jättänyt pienen sisarensa tuommoisen vaaran saaliiksi, vaan muistaessaan pojan lapsuuden ja siitä riippuvan herkkämielisyyden, ei hän voinut poikaansa sen enemmän torua. Hän koetti hiljaisesti alistua Luojan salliman onnettomuuden alle. Mutta haikea kaipaus asui hänen rinnassaan.

Niin autiolta tuntui pieni tupa, kun sen pienin asukas oli viety pois! Eikä aikakaan tahtonut ottaa kuluakseen lesken mielestä! Ensi päivä ryöstön jälkeen oli kokonainen ijankaikkisuus.

Jos vertaamme leskeä Helenaan, tämän ollessa samanlaisessa tilassa, nimittäin lapsensa menettäneenä, niin huomaamme näiden kahden vaimon välillä suuren eroituksen. Leski, joka oli enemmän pehmeäluontoinen, voi helpommin alistua koetuksen alle, varsinkin kun hän ei koko elinaikanaan ollut mitään sanottavaa sallimuksen suosiota nauttinut.

Helena taas, joka koko elinaikansa oli viettänyt onnen päiväpaisteessa, syytti malttamattomuudessaan korkeinta olentoa onnettomuutensa matkaansaajaksi.

Kolmantena päivänä jälkeen ryöstön, kun leski istui tuvassaan eikä ikävissään voinut mihinkään toimeen ryhtyä, näki hän, akkunan läpi katsoessaan, vieraan tulevan polkua myöten hänen mökkiään kohden. Kun tulija oli lähemmäksi saapunut, tunsivat leski Aumolan Lovisan.

Tämä selitti käyneensä läheisessä talossa ja poikenneensa tänne, kun tiesi, mikä onnettomuus täällä oli tapahtunut.

"Älä tuota onnettomuutta liioin mielelle pane", lohdutti Lovisa leskeä. "Onhan sulla elossa kaksi lasta. Vähillä varoillasi olisi sun ehkä työlästä elättää useampia kuin sinulla nyt on".

"Kummallista on tuo puhe", sanoi leski. "Kysyykö äidin rakkaus sitä, riittävätkö varat elättämään lasta, joka kerran on maailmaan tullut?" Näin puhuen, kyyneleet kohosivat hänen silmiinsä.

"Niin, niin, sun surusi helposti tajuan. Miehesi kuoli puoliko vuotta sitten?" jatkoi Lovisa, johtaen puheen toiselle tolalle.

"Sen surun haavat alkoivat jo arpeutua, niin tuli tämä haikea suru. Oi kamalaa, kun pieni lemmittyini villipetojen saaliiksi joutui".

"Onko näillä seuduilla viime aikoilla liikkunut villipetoja?" kysyi Lovisa.

"Ei ensinkään ole heistä mitään kuulunut, vaan tuskin olisikaan tämä onnettomuus voinut tapahtua, jos heistä olisi ennakolta mitään vihiä ollut", virkkoi leski.

"Niin, se on luultavaa", virkkoi Lovisa. "Mutta kyllä sinun täytyy pitää tätä kamalaa tapausta Jumalan sallimana. Siten parhaiten voit lohduttaa itseäsi".

"Tietysti", sanoi leski. "Kyllähän se on totta, että viime talvena susi oli ryöstänyt lapsen Eskarin torpasta, joka on tämän metsän takana. Sitä en muistanut äsken. Niin, niin! Kyllähän minä pidän tätäki tapausta Herran sallimana ja siinä uskossa minä löydän lohdutuksen".

"Sulla on totisen kristillisen mieliala", sanoi Lovisa. "Suo mun sulle myötätuntoisuuteni osoitteeksi antaa tämä vähäinen rahasumma".

Avaten kukkaronsa, Lovisa otti sieltä setelin ja laski sen lesken kouraan.

"Te olette enkeli", huudahti leski, "joka noin surkuttelette kohtaloani, jonka ei luulisi niin syrjäistä liikuttavan. Mutta Herra herättää joskus armeliasuutta niissäki, joilta ei sitä arvaa odottaa".

Leski ei arvannut, kuinka pistävältä loppuosa hänen puheestaan kuului Lovisan korviin. Tämä päätti nyt lähteä matkalle kotiin, sanoi jäähyvästin leskelle ja käski hänen elää hyvässä toivossa, luvaten

vastaki auttaa pienoisella raha-avulla. Leski tuosta jalomielisyydestä kyyneleitä vuodattamaan, siunaten senki seitsemän kertaa Lovisaa ja kun tämä vihdoin lausui, että hän oli täällä Helenan tahdosta, niin leski alkoi ylistää tätä, sanoen aina uskoneensa, että Helena oli Jumalan lapsi.

Kun Lovisa tuli kotiinsa, uteli Helena matkasta ja kuuli suurella tyytyväisyydellä, että leski oli niin alistunut kovan kohtalonsa alle eikä vähintäkään epäluuloa kantanut.

Jonkun päivän kuluttua sai Esaki kuulla tuosta lapsenryöstöstä. Hän jotenki kummasteli villipetojen rohkeutta, vaan kun ei mitään muuta selitystä lapsen katoamiseen löytynyt eikä kuulunut ja kun pojan sanottiin kuulleen metsäpetojen ääniä, niin Esa luuli niinkuin muutki.

Pilveisten emäntää tyydytti varsinki se seikka, ettei tuo ryöstetty lapsi ollut se, jota hänen Hannunsa tulevaisuudessa saisi vaimokseen kutsua!

Oltuaan vähän aikaa kulkupuheena, vaipui tämäki merkillinen tapaus ja puheet siitä Unholan syvyyteen, jonne kaikki senkaltaiset puheet vihdoin joutuvat.

Samana iltana kun Helena ryösti lapsen, tapahtui Pilveisten perheessä muuan kohtaaminen, josta tässä lyhykäisesti kerromme, koska se hyvin kuvaa perheen sisällisiä oloja.

Sofia oli nimittäin nuhdellut Tapania, tiesi monettako kertaa, siitä, että Tapani oli ollut vailla sekä rakkautta, että tavallista kohteliaisuutta Aumolassa silloin, kun ei hän ollut ruvennut kertomaan unestaan, vaan oli pakoittanut Sofian kertomaan toisten unia. Ensin Tapani koetti selvittää asiasta siivolla, vaan vihdoin hänen malttinsa loppui.

Kun siis Sofia lausui, ettei miehellään ollut rohkeutta, niin Tapani tuiskasi: "Oli mulla kerran liiaksiki rohkeutta, nimittäin silloin, kun otin sun akakseni".

"Niinkö luulet ukkoseni?" sanoi Sofia ja loi häneen kellertävät silmänsä. "Minä taas luulen, että ellen olisi sua puolittain vetänyt luoksesi, emme nyt olisi toistemme hupina".

"Luuletko sulla olevan niin suuren vetovoiman?" virkkoi Tapani ja läksi samalla ovesta ulos sekä rupesi juoksemaan erästä niittyä kohti, jossa niittyväki lopetteli työtään.

Sofia, joka niittyväen joukossa tiesi olevan muutaman tyttären, jota vastaan hän oli oppinut tuntemaan kummallista vastahakoisuutta siitä yksinkertaisesta syystä, että tytär oli kaunis Tapanin ja monen muun mielestä, ryntäsi nyt arvoisan puolisonsa jälkeen ylläpitääkseen tuota vetovoimaa, josta juuri oli puhunut.

"Julkeatko, hävytön, jättää vaimosi yksin, juostaksesi keveä kenkäisten piikojen jälessä?" läähätti Sofia. "Seuraa mua heti, tai, Jumal' avita, lähden rovastin luo ensin ja nimismiehen luo sitten".

"Äläpä puhele", virkkoi Tapani. "Kun piikat ovat täällä melkein yhdessä kohti, niin en juokse heidän jälessä. Tahdoin vaan näyttää, että mulla on rohkeutta."

Näin sanoen hän kietoi kätensä tuon pelättävän piian vyötäryksen ympäri, vaan samassa Sofia ryntäsi hänen päälleen, silpasi häntä kahdesti poskelle ja kynsi tytärtä, että veri juoksi.

"Ei tappelua", huusi muuan renki, vaan toinen huusi: "annan heidän tapella".

"Olisin hetkisen täällä huvitellut", virkkoi Tapani, "sillä kyllähän kotona kerkeää huvitella. Vaan minä olen nainut mies, siis: hy-väs-ti maa-il-ma".

Viime sanat lausueksaan hän levitti kätensä ja kumartui. Sitten hän lausui: "Minä olen valmis kuin uhrinauta".

Nyt pariskunta läksi kotiaan astumaan, niittyväen nauraessa.

"Tämä läksy olkoon sulle opetuksiksi", sanoi Tapani. "Älä mua vasta ärsytä! Kun minä saan vihan mieleeni, ei se pian siitä lähde".

"Selkääsi sun pitäisi saada joka päivä!" huusi Sofia. "Oi, minkä ristin sinusta sain!" — Vihasta hän rupesi itkemään.

Kun Tapani näki vaimonsa heltyneen, katosi kaikki hänen vihansa. Sovinnolliset sanat rupesivat soimaan ja puolen tunnin kuluttua oli taas hyvä sopu valloillaan tässä pariskunnassa.

Useita täänkaltaisia kohtauksia seurasi. Ne olivat hyvin samaan "tyyliin", pait että sovinto vuosi vuodelta alkoi tulla jotakuinkin hankalaksi ja hölläksi.

VII.

Aika kului edelleen ilman suuremmitta muutoksitta niiden oloissa, joista tässä on kerrottu. Leski tottui kantamaan hänelle tapahtunutta onnettomuutta hiljaisella kärsivällisyydellä ja hän siunasi rukouksissaan Aumolan väkeä, joka häntä niin jalomielisesti muisteli hänen onnettomuudessaan.

Joskus leski kävi Aumolassa ja nähdessään tyttärensä, jonka nimi Suoma oli muutettu Valpuriksi, hän itkien siunasi pienokaista, sanoen, että niin hyväsydämmiselle äidille varmaanki kasvaisi oiva tytär. Helenan helposti sokaistu omatunto kuuli salaisella mieltymyksellä tuota kiitosta, vaikka kuitenkin hänen sydämensä syvyydessä ääni kuiskasi: "sinä olet ei ainoastaan ihmisvaras, vaan myös kauhistuttavassa määrässä teeskenteleväinen".

Pieni Valpuri varttui varttumistaan. Konttaamistilastaan hän kohosi tuoleja ja penkkejä vasten, astui sitten horjuillen moniaita askeleita ja tupsahti lattialle. Vihdoin huoneet kävivät ahtaiksi nuorukaiselle ja seuraavana kevännä hän avasi oven, nousten pienelle tuolille. — Kuinka onnellinen oli Esa kun hän Valpuri sylissänsä astuskeli edestakaisin kartanolla ja joen rannalla, jossa hän laski pienokaisen istumaan ja rupesi heittelemään "voileipiä" (litteitä kiviä pitkin joen pintaa, jotka hypähtelivät monet monituiset kerrat ylös vedenpinnasta, ennenkuin vajosivat sen alle)! Valpuri ilosta kiljasi, nähdessään tätä leikkiä onnistuneimmassa muodossaan. Sunnuntai-illoin Esa souteli joella ja Helena piti perää. Valpuri istui venheen pohjalla ja kuunteli veden solinaa venheen keulassa ja hankavitsojen yksitoikkoista haminaa.

Usein ajatteli Esa: "mitä sanoisin, jos lapseni multa pois temmattaisiin kuoleman kautta? Mutta ei Luoja voi niin kova olla".

Koska tämän kertomuksen tapausten meno ei vaadi yhtämittäisyyttä ajan suhteen, niin ai'omme tässä luvussa, lukijan suosiollisella myöntymisellä, muuttaa pitkän matkaa eteenpäin, ei enemmän eikä vähemmän kuin kaksikymmentä vuotta. Kerromme suurimmassa lyhykäisyydessä, mitä sillä aikaa tapahtui merkillisempää kertomuksessamme mainituille henkilöille.

Neljä perillistä syntyi vielä Aumolaan, vaan sallimus ne kaikki korjasi alaikäisinä Manan majoille, josta syystä Valpuri tuli vanhemmilleen kahta kalliimmaksi. Naapurissa asui pieni poika nimeltä Juho. Tästä tuli Valpurille mieluisa leikkiveri joksikin aikaa, vaan kun Pilveisten Hannu ei ensinkään suvainnut Juhoa, niin täytyi Helenan kieltää häntä käymästä Aumolassa.

Viisi vuotta jälkeen pelastumisensa tulvan vaarasta kuoli Esan isä?

Vuosi pari tämän jälkeen Valpuri alkoi lukea eikä kauan tavannut, ennenkun rupesi sisältä lukemaan. Hannu taas ei ollut Valpurin veroinen aapistaidossa, vaikka oliki vuotta vanhempi. Tuosta eivät Pilveiset olleet huolissaan, sanoivat vaan: "liian hyväpäiset tavallisesti joutuvat turmion tielle".

Tuli vihdoin tuo kultainen nuoruuden aika. Rippikoulua Hannu ja Valpuri kävivät yhdessä. Autuaalliset tunteet tulvailivat Valpurin rinnassa, kun hän alttarin edessä polvistui ijankaikkisen eteen ja tuntui hänestä kuin näkymättömät taivaan laumat olisivat hänelle hymyilleet ja häntä sisarenaan tervehtineet. Hannun ajatukset viihtyivät tässä tilaisuudessa matalammalla: hän katseli tyttöjen pukuja, verraten niitä Valpurin pukuun ja mietti, oliko heillä sen verran perintöä kuin Valpurilla. Viime ajatuksen hän kuitenkin kohta karkoitti rinnastaan ja koetti näyttää hyvin liikutetulta.

Valpuria kohtaan Hannu noudatti kaikkea kohteliaisuutta, vanhempainsa tahdon johdosta. Hän tunsii, ettei hän kyllä oikein sydämmestään voinut rakastaa tuota kainoa, hiljaista tytärtä, jossa hän olisi vaatinut hilpeämpää luonnetta, vaan tätä mielipidettään ei hän mitenkään osoittanut ei puheissa eikä käytöksessä. Vanhemmat siis elivät toivossa, että nuoret olivat kuin luodut toisiaan varten.

Mitä Valpuriin tulee, niin hän, kuultuaan vanhempainsa tahdon tulevaisuutensa suhteen, ei nuoruutensa johdosta sen enempää asiaa miettinyt kuin että sopimus oli tehty. Tuota suloista tuskaa, joista runoilijat laulavat, ei hän tuntenut kuin osaksi, vaan ei hän sitä tiennyt kaivatakaan, koska ei hän vielä ollut lukenut renttukirjojakaan, kun ainoastaan pienten lasten satuja, mainioiden miesten elämäkertoja ja matkakertomuksia. Vaan tuli vihdoin sekin aika, jolloin hän tuosta kaikkivaltaavasta tunteesta, joka hänessäkin piti löytymän, sekä sai lukea jotakin että myöskin varsin elävän ja — oudon selityksen eräältä ystävältään. Kuitenki Valpuri ei vielä tästä tullut murheelliseksi, koska ei Hannu ollut häntä mitenkään loukannut. Ja kun hän sitte vanhemmilta ihmisiltä sai kuulla, että liian tulinen rakkaus ennen aikojaan sammuu, niin tyyntyi hänen levottomuutensa.

Mitä muihin kertomuksemme tähän asti mainittuihin henkilöihin tulee, niin ne, kahdenkymmenen vuoden kuluessa, enemmän tai vähemmän saivat tuntea ajan kaikkia muuttavaa voimaa. Antti ja Sanna, lesken lapset, jotka kellokkaistaan riitelivät, olivat naimisissa ja elävien kellokkain omistajia.

Pilveiset suorittivat joka vuosi noita pieniä perhekohtauksia elämää täynnä, joista lukijalla on jo vähän tietoa edellisestä. Sofia oli jotensaki menettänyt sen vähän suopeuden, joka ennen oli löytynyt hänen muodossaan. Tapani myöski oli hiukan elähtyneen näköinen, vaan kuitenkin tuo vanha viehättämishalu asui hänessä ja tuo erinomainen siisteys myöskin vallitsi hänessä. Perhe oli lisääntynyt viidellä hengellä. Hannusta oli kasvanut leveähartiainen, sinisilmäinen ja hiukan punertavantukkainen nuori mies, joka aina oli valmis mittaamaan voimiaan ja piti toisia, joilla voimia löytyi, suuressa arvossa. Oli rikkaus myöski hyvin suuri ansio ihmisellä, hänen arvelunsa mukaan. Ei hän siis ollut mikään erittäin miellyttävä olento ihmisten silmissä, vaan vanhemmat häntä kyllä suuresti rakastivat, varsinkin Sofia, joka ihmetteli poikansa tahdon lujutta, kun tämä esim. oli kaksi päivää syömättä ja sitten söi, että vatsaa pakotti.

Helenan äiti oli nyt kuudenkymmenen viiden vuoden ijässä. Hänen terveytensä oli tähän aikaan asti ollut oivallinen. Mutta muutamassa tilaisuudessa hän kovasti vilustui ja joutui nyt vuoteen omaksi. Tämä hänen sairastamisensa tuli olemaan suurimmasta merkityksestä kertomuksessamme ilmaantuvien päähenkilöiden oloille.

Kahdesti oli taudin alkupuolella pitäjän arvoisa kirkkoherra käynyt sairaan luona häntä puhuttelemassa ja, jo ensi kerran käydessään, luullut huomaavansa, että joku raskas suru painoi potilaan mieltä. Hän rupesi siis tutkimaan tämän sieluntilaa ja kehoitti häntä välttämättömästi tunnustuksen kautta keventämään omaatuntoansa, jos nimittäin sitä joku suurempi synty painoi. Helena sattui myös olemaan sisällä pappismiehen näin puhuessa ja tämän mentyä hän rukouksilla ja puolittain uhkauksilla sai äitinsä sitoutumaan siihen, ettei hän ilmaisisi papille mitään lapsen ryöstöstä. Kukin arvaa helposti, mikä tukala asema nyt syntyi sekä äidille, joka täten pakoitettiin salaamaan asian, jonka tunnustamisen hän varmaan odotti tuottavan kevennystä raskaalle mielentilalleen, että myös Helenalle, joka tunsu, että hän esti äitinsä käyttämästä sitä keinoa, jonka avulla tämä saavuttaisi levon levottomalle mielelleen.

VIII.

Oli synkkä päivä vuoden alulla. Tasainen pilviverho peitti taivahan ja aurinko, joka vasta lähellä kello kymmentä kohosi taivaanrannan yläpuolelle ja moniaan tunnin sitä pitkin hiivittyään, laski, ei edes päiväsydäntä voinut saada niinkään valoisaksi, että helposti olisi voitu lukea akkunan ääressä. Puolihämärässä kamarissaan makasi Lovisa ja katseli harmaata taivasta, mietiskellen, mitä tuon verhon takana mahtaisi löytyä, jos voisi tunkea oikein kauas sen taakse. "Siellä istuu" — hän ajatteli — "Ijankaikkinen ja hänen laumansa häntä ympäröivät ja ehkä minun kohta pitää ilmestymän siellä tekemään tiliä elämästäni. Ja silloin tuon kurjan lesken kyneleet ja rukoukset asetetaan mun silmäni eteen ja minulta kysytään: 'millä ai'ot nämä maksaa'?"

Niin elävästi nämä ajatukset olivat vallanneet Lovisan mielen, että kauhistuksen huuto pääsi hänen huuliltaan, kun hän ajatuksissaan kuuli tuon kysymyksen.

Helena, joka oli ollut kartanolla ja kuullut tuon huudon, tuli kiiruusti sisään, luullen, että äitinsä loppua teki, jota hän, suoraan sanoen, milt'ei olisi suonut, sillä hän suuresti pelkäsi, että Lovisa, jonkun mielenliikutuksen valloittamana voisi Esalle ilmoittaa salaisuuden.

Levottomasti käänsi Lovisa hehkuvat silmänsä tyttärensä ja sanoi: "Minä tunnen, kuinka lähenemistäni lähenen sitä rajaa, jonka ylitsementyäni en enään voi katua enkä sovittaa osaksikaan suurta syntiäni. Jos sitä ai'on tehdä, on se nyt tehtävä. Kaksikymmentä vuotta olen kantanut kauhean syntiä sydämissäni: olen vietellyt sinun, olen pettänyt sinun miehesi ja Valpurin ja mitä kauheinta: olen tehnyt yhden ihmisen elämän onnettomaksi. Terveytteni päivinä ei tuo rikos suuresti mua painanut, mutta nyt, kun ei yökään mulle unta suo, kohoaa rikokseni kuin vuori edessäni ja estää mua näkemästä mitään autuuden toivoa tulevaisessa elämässä."

"Te olette, äitini, heikko sairaudestanne ja katsotte tuota asiaa paljoa pahemmaksi kuin se ensinkään on", virkkoi Helena. "Onhan Valpuri onnellinen ja onhan tuo hänen n.k. äitinsä jo kauan sitte hänet unhottanut. Olisi hyvin typerästi mennä mullistamaan jo vakaantuneita oloja kun ne ovat varsin tyydyttävällä kannalla. Ja mitäs Esa siitä sanoisi? Olkaa levollinen, äitini; te ette suinkaan ole mikään niin suuri syntinen kuin luulottelette itseänne ja muita".

"Sinä puhut niinkuin nukkuva omatuntoni mulleki puhui ennen, vaan nytten enään tyydy tuohon puheeseen", virkkoi Lovisa.

"Ja mihin te sitte tyydytte? Te olette aina olleet levoton sielu", sanoi Helena.

"Minä noudatan lesken ja tunnustan hänelle tekoni".

"Siitä ei pidä mitään tuleman", virkkoi Helena vihasta punastuen. "Ei niinkauan, kuin minä olen emäntänä tässä talossa".

"Sinä olet luonnoton lapsi, joka et muista neljättä käskyä", virkkoi Lovisa, levottomasti käännellen itseään vuoteellaan.

"Ei sitäkään aina voi puustavin mukaan seurata", sanoi Helena. "Jos te nyt käskisitte mun tuoda teille raakaveitsen ja uhkaisitte tappaa itsenne sillä, niin en minä sitä toisi".

"Noin julkeat puhua! Onko se sama tunnustaa syntinsä ja tappaa itsensä?"

"Ei juuri tavallisesti; vaan tosiaanki estän teidät tekemästä hullutuksen, kun vastustan tahtoanne, lesken tänne noutamista. Siitä seuraisi suotta suurin häiriö".

"Kerran sunki silmäsi vielä aukenevat", virkkoi Lovisa. "Kerran tulee sulle se hetki eteen, jolloin huudat: 'te vuoret, suojelkaa mua'".

"Kauniita puheita, äitini", sanoi Helena. "Minä en kyllä ole niin pakanallinen kuin luulette ja ai'on kyllä pitää huolta tulevaisuudestani", virkkoi hän, puolittain katuen ensi sanojaan. "Mutta mun täytyy koettaa pitää sopu talossamme voimassa, enkä siis voi suostua tuumiin, jotka sitä suorastaan uhkaavat".

"Niin, niin lapsi parka; mailmallinen sopu on sulla päätarkoitus, mutta sopu Luojasi kanssa kautta Vapahtajan, se on asia, joka on toisessa sijassa, jospa niinkään".

"Minä en enään tahdo vaivata teitä saarnaamaan", sanoi Helena ja meni ulos.

Leski katsoi tuskallisesti hänen jälkeensä ja jupisi: "Minä etsiskelen isäin pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen".

Hän kääntyi seinää kohden ja koetti nukkua. Vaan unta ei tullut silmään. Koko päivän hän makasi levottomana. Hän arvasi, että Helena kyllä esti muita käymästä sairaan luona.

Illalla myöhään kulki joku hänen akkunansa ohitse. Lovisa naputti hiljaa akkunalautaan. Kohta astui muuan mies sisään. Lovisa otti valkean kynttilään ja näki mustaverisen, ruokottoman ja ilkeännäköisen miehen edessään, joka sitä paitsi silminnähtävästi oli väkevien liikuttama.

"Minä olen kuullut — hih — että te makaatte kuoleman kielissä — hih — ja Silpon Lauri tuli katsomaan, tekö täällä akkunaan kolahutitte tai keijukaiset", virkkoi mies nikuttaen. "Minä olen nyt sillä tuulella, ett'en pelkää eläviä enkä kuolleita".

"Tahdotko tehdä mulle viimeisen palvelukseni?" kysyi Lovisa.

"Onko siitä paljon vaivaa ja onko siitä mitään palkkaa?" kysyi Lauri.

"Vaivasi palkitsen kyllä. Minä tahdon tavata Takalon Elsa. Mene häntä huomen aamulla käskemään ja käske hänen tulla puheilleni huomen illalla kenenkään huomaamatta".

"Hm", jupisi Lauri. "Mutta minä tarvitsen jo huomen aamulla rahaa".

"Anna mulle hameeni tuosta tuolilta", käski Lovisa. Lauri ojensi hameen Lovisalle ja tämä otti taskustaan setelin ja antoi sen Laurille.

"Onko siinä kyllä?" kysyi Lovisa.

"No, suunnille", jupisi Lauri. "Vaan mulla olisi huomenna muutakin toimitusta".

Lovisa laski Laurin kouraan kaksi hopearahaa ja kysyi, "onko nyt kyllin?"

"Nyt on", sanoi Lauri. "Ja nyt saatte uskoa, että minä asiani ajan, vaikka puukkoja satelisi".

Hän meni nyt ulos. Sairas pani kätensä ristiin rintansa yli, heikko hymy ilmaantui hänen huulilleen ja hän lausui itsekseen: "miks'en ole ennen tätä tehnyt? Kunhan ei olisi liian hiljaista nyt. Vaan toivossa koetan elää, että Herra huokaukseni kuulee."

Hän sammutti nyt kynttilän, siunasi ja ummisti silmänsä ja vaipui kohta virvoittavaan uneen. Tosin unta ei kestänyt monta tuntia, vaan nuo kauheat ajatukset eivät nyt häntä vaivanneet, vaan hän näki unta, että valkeasiipinen enkeli seisoi hänen vuoteensa vieressä ja pidätti kiusauksen henkiä

lähenevästä sairasta. Nuo henget huusivat raivoissaan: "hän on meidän", vaan enkeli sanoi: "ei hän ole teidän, ennenkun hän kääntää selkensä armon ovelle".

IX.

Lauri heräsi varhain seuraavana aamuna eikä ollut aivan hyvällä tuulella, koska kohmelo häntä ahdisteli.

"Ylös akka", hän karjasi vaimolleen; "niin totta kuin henkeäsi rakastat, keitä mulle ennen tunnin kuluttua ohravelliä".

Vaimo hiipi tulta virittämään ja pani kattilan tulelle. "Mihin sulla on näin varhain meno?" kysyi vaimo, luoden salaa silmänsä Lauriin.

"Minä menen vaikka h—tiin ja palaan sieltä illalla" sanoi Lauri. Hän otti nyt taskustaan kukkaronsa, otti sieltä markan ja sanoi vaimolleen: "illalla kun palaan, pitää pullon olla täytetyn; ymmärräthän. Minä nostan mörköelämän, jos en saa virvoitusta palattuani".

"Voi Lauri, miks'et osta lapsille" —

"Hiljaa, akka, tai saat vasten kuonoasi, että hampaat kalisevat", karjasi Lauri ja löi nyrkkinsä rahiin, niin että lapset, joita makasi neljä lattialla, heräsivät. Yksi heistä rupesi itkemään.

"Suu kiinni, penikat!" huusi Lauri. "Säästäkää aamuvirtenne siksi kunnes olen ulkona".

Hän puki nyt yllensä, ja rupesi syömään. Kun hän oli syönyt, läksi hän ulos, laski suksensa, jotka olivat seinää vasten pystyssä, pitkälleen maahan ja lähti hiihtämään.

Hän hiihti viistoon jokea ylöspäin ja sen poikki, nousi maalle ja oli parin tunnin kuluttua lesken mökin edustalla.

Lauri jätti sukset oven eteen, meni mökkiin ja koputti sitten lumen jaloistaan mökin lattialle.

"Aumolan vanha emäntä tahtoo sua tavata, ennenkun hän kuolee", alotti Lauri. "Hän ei enään kauan elä, se vanha veijari".

"Joko se hyvä ihminen kuolee? Kunpa kaikki olisivat niin eläneet kuin hän", huokasi leski.

"Oliko tuo mulle?" ärähti Lauri. "Pidä itsestäsi huoli, kyllä minä pääsen sinne, jonne sinäki".

"En suinkaan sua ole tahtonut loukata", sanoi leski. "Minä tarkoitin, että sairas on mulle paljon hyvää tehnyt ja siis on hyvä ihminen".

"Eikö muut ole hyviä kun ne, jotka sinulle hyvää tekevät?" jupisi Lauri. "Vaimoihmisillä on pitkä tukka mutta lyhyt mieli".

Ikäänkuin vakuuttaakseen nuo viime sanansa, Lauri pisti suuren tupakkipurun poskeensa.

"Noh, oletko valmis?" kysyi hän leskeltä.

"Aivan kohta", sanoi tämä. "Mun täytyy vaan pistäytyä Torvelassa".

"Osaathan Aumolaan yksinki", virkkoi Lauri, joka nyt huomasi, että hän yksinään kulkisi mukavammin ja suurempaa tietä. "Minä hiihdän suoraan ilmoittamaan, ettäs tulet. Sun pitää hyvin varoen tulla taloon, niin ettei kukaan näe. Niin sanoi vanha emäntä. Kuuletko: hyvin varoen".

Nyykäyttäen päätään lähti nyt Lauri hiihtämään, vaan kääntyi vielä lesken puoleen ja sanoi: "Tule vasta illalla, niin voit paremmin kenenkään huomaamatta päästä sairaan puheille. — Hiisi tiesi kuolevien salaisuuksia".

Lauri katosi kohta lesken nähtävistä. Tämä viipyi vielä useat tunnit kotonaan ihmetellen, mitä asiata Lovisalia olisi hänelle.

Vihdoin hän iltapuoleen läksi matkalle. Päivän kultaterä loimotti vielä lounaiselle taivaanrannalle, vaan vihdoin se vajosi näköpiirin alle. Syntyvän kuun sirppi siinti iltaruskon ylipuolella; vihdoin tähti

toisensa jälestä alkoi kiilua avaruuden sinilaelta.

"Enhän minä yötä vasten voi palata kotiini", ajatteli leski, astuessaan alas joelle, "vaan tottahan jossaki yösijaa saanen".

Kohta oli hän kulkenut joen poikki ja läheni varovasti Aumolaa. Vanhan emännän akkunasta loisti valkea.

"Onhan hän nyt yksin?" jupisi leski ja astui hiljaa akkunan luo. Ei mitään ääntä kuulunut sieltä.

Nyt leski rohkeni astua sisään.

Sairas arvasi, kuka oli tulossa. Hän viittasi leskelle tulla lähemmä.

"Kuinka te jaksatte, rakas muori?" sanoi leski, tarttuen sairaan käteen. "Toivoni mukaan te paranette tästä taudista".

"Sitä en usko" sanoi Lovisa. "Sen vuoksi olen sinut tänne kutsunut. Minun tulee täyttää raskas velvollisuus ennen elämästä eroamistani, minun tulee perinjuurin hävittää sinusta kaikki se kunnioitus, joka sinussa on minua kohtaan. Se on raskas tehtävä sille, joka ei vielä ole kenenkään ihmisen edessä tarvinnut julkisesti hävetä.

"Te olette houriossa, muori rakas, kun noin puhutte", sanoi leski, katsoen sääliväisesti sairaasen.

"En ole sinua kutsunut houreita kuulemaan. Minä olen sinut kutsunut, antaakseni sinulle tietoa ryöstetystä lapsestasi", virkkoi Lovisa.

"Ryöstetystä" huudahti leski. — "Niin niin — metsänpedot hänen ryöstivät eikä suinkaan mitään enempää lapsestani tiedetä", hän lisäsi tyvenemmällä äänellä.

"Metsän pedot eivät vieneet lastasi, hänen vei" —

Leski hypähti ylös, hänen silmänsä tuijottivat, hänen jalkansa horjuivat. Hän tarttui Lovisan käteen ja huudahti:

"Kautta kaikkivallan, älkää mua hulluksi tehkö puheellanne. Lapseni on kuollut — oi, hän on kuollut!"

"Kahdenkymmenen vuoden vanha synti painaa omaatuntoani ja nyt tahdon sen tunnustaa. — Lastasi ryöstämään minä kehoitin oman lapseni, joka oli maannut lapsensa kuoliaaksi. — Tuolla pihan toisella puolen elää lapsesi ja Valpuriksi häntä kutsutaan".

Huuto pääsi lesken huulilta ja hän vaipui tainnoksiin lattialle. — —

Sairaskin vaipui hengästyneenä vuoteelleen. — — —

Silloin ovi avattiin ja Helena astui sisään.

"Ahaa, äitini!" hän lausui vihasta kähisevällä äänellä. "Minä näen, että houreenne on enenemään päin!"

"Minä olen totellut omantuntoni ääntä", virkkoi Lovisa.

"Omatunto!" naurahti katkerasti Helena. "Onko se omatunto oikea, joka syöksee onnettomuuteen sen, jonka maan päällä pitäisi olla läheisinnä kulleki, nimittäin oman lapsen? — Te olitte siis leskelle ilmoittaneet asiasta?"

"Niin olen tehnyt".

"Haa!" huusi Helena säihkyvin silmin. "Te ansaitsisitte tulla kuritetuksi, vaan toivon, ett'ei teissä enään paljoa elinvoimaa jäljellä ole. — Miten nyt tuo leski saadaan täältä pois? Tässä talossa ei hän saa olla ja tähän taloon ei hän enään saa tulla".

Näin sanoen hän meni ulos, käski rengin valjastaa hevonen ja viedä Takalon Elsan (joka Helenan lauseen mukaan joko oli saanut halvauksen tai oli juovuksissa) kotiinsa.

Kohta oli renki valjastanut hevosen. Leski alkoi viretä, hän talutettiin rekeen ja vaikka hän mieli tekemään vastarintaa, täytyi hänen matkustaa kotiaan.

Sitten Helena astui äitinsä huoneeseen ja sanoi: "Jos te vielä hullutuksianne jatkatte, niin pääsette vapaakydillä tästä talosta samoin kuiri leskikin".

"Ole huoleti, lapseni; kohta minusta pääset", sanoi Lovisa ja kyyneleet tukehduttivat hänen äänensä, kun hän lisäsi: "näinkö eroat äidistäsi?"

"Näin", virkkoi Helena ja astui katsomatta Lovisaan, ulos.

Esa ei ollut mitään kaikesta tästä kuullut eikä Helena hänelle mitään ilmoittanut, sanoi vaan: "äiti parka houraa kovasti. Parasta olisi, jos hän pääsisi vaivoistaan".

X.

Aamulla varhain tuli muuan piika kiiruusti Helenan luokse ja ilmoitti, että vanha emäntä teki loppua.

Esa ja Helena riensivät yli pihan toiselle puolelle. Kun he tulivat sisälle, oli jo kalvo peittänyt sairaan silmät; hän vetäsi kolmasti henkeä ja sitten kaikki oli päättynyt.

Valpuri oli myös juossut tänne. Hän polveusi itkien kuolleen viereen.

Siinä lepäsi nyt Lovisa mailman pysymättömistä iloista ja pettyneistä toiveistaan. Kuolon kalpea sinetti oli sitonut tuon ennen niin elävän muodon juonteet.

Ei Helenan sydän ollut niin kova, kuin joku ehkä edellä sanotusta olisi valmis päättämään. Mielenkiihkossaan hän oli lausunut nuo kovat sanat äidilleen ja oli kohta niiden lausuttua katunut lausuneensa ne ja päättänyt seuraavana aamuna pyytää anteeksi äidiltään. Nyt oli se liian myöhäistä.

Helenan ensi tehtävä oli nyt tavata renki, joka oli vienyt lesken. Hän kysyi rengiltä, oliko Elsa puhunut mitään käynnistään vainajan luona, johon renki vastasi, että leski oli istua mököttänyt aivan äänetönnä.

"Jos hän puhuu jotakin, niin ei hänen puheesensa ole luottamista", sanoi Helena. "Elsa on aina ollut vähä nöyräpäinen, ja nyt hän näyttää menettäneen vähäisenki järkensä melkein kokonaan".

Nyt alettiin tehdä valmistuksia peijaisiin, jotka eivät olleet ai'otut pieniksi.

Pari päivää oli kulunut kuoleman tapauksesta, kun Helena hämmästykseseen ja harmikseen eräänä iltapäivänä näki Elsan tulevan Aumolaan ja hän arvasi helposti, missä asiassa.

Kun leski tuli ovesta sisään, kysyi Helena: "minuako haet?"

"Niin juuri teitä", sanoi leski. "Sydämeni ääntä en voi tukahduttaa. Minä tulen pyytämään lapseni takaisin. Vainaja ilmoitti mulle koko salaisuuden".

"Hänen ilmoituksensa ei paljoa merkitse", sanoi Helena. "Ensinkin on se lausuttu semmoiselle, jonka puheesen ei suuresti luoteta, toiseksi se on lausuttu houriutilassa ja mikä pahempi, ilman vieraittamiehittä".

"Ettekö siis myönnäkään Valpurin olevan minun lapseni?" kysyi leski hyvin kummastuen.

"Ajatteletko, mihin asemaan minut asettaisit noilla houreillasi?" virkkoi Helena. "Sitä et varmaan ole ajatellut, ja sen vuoksi annan sulle typeryytesi anteeksi, kun et vasta avaa suutasi tässä asiassa".

"Minä en ajattele muuta kun että minulla on oikeus pyytää lapseni takaisin ja teidän on velvollisuus antaa minulle lapseni, vaikkapa olisitte vielä isomman talon emäntä, kuin olettekaan. Minun lapseni on siis kaksikymmentä vuotta ollut oikeaa äitiään tuntematta! Mutta se ei teidän sydäntänne näy liikuttavan".

"Minä en jouda enkä halua kauan kuulla sinun haaveksimisiasi. Onko sinulla muuta asiaa, niin sano se kohta".

"Muuta asiaa", huudahti leski ja purskahti itkemään. "Muuta asiaa! Eiköhän siinä ole kyllin, että pyytää lastaan, josta on ollut kaksikymmentä vuotta eroitettu".

"Sinä olet parantumaton", sanoi Helena malttamattomasti. "Etkö ymmärrä, ettei sinun puheellasi ole mitään laillista voimaa, kun et voi sitä toteen näyttää?"

"Mutta Jumala tuntee, että puhun totta", sanoi leski ja hänen kyyneleensä valuivat kahta

runsaammasti. "Kylläpä te olette hävytön, kun Hänen edessään julkeatte noin valhetella. Sitä en kummastele, jos minulle, köyhälle torpan vaimolle, valhettelette, vaan Hänelle, joka on taivaan ja maan luonut".

"Jo on aika lopettaa nuo kauniit puheesi. Astu nyt tuosta samasta ovesta, josta tulit, ulos", virkkoi Helena.

"Minä lähden, kunhan ensin saan lapseni", sanoi leski.

"Minun täytyy siis taaski rengin avulla saada sinut pois täältä", sanoi Helena. "Vaan nyt saat semmoisen kyydin, ett'et halua palata".

Helena avasi oven ja käski rengin tulla sisälle. "Sysää tuo vaimo kartanolle, hän on järkensä menettänyt, enkä saa häntä käskemällä menemään", lausui Helena rengille. Tämä tarttui lesken käsivarteen kiinni. Leski rupesi nyt huutamaan. Samassa Esa avasi sisäoven ja katsoi, mikä melun matkaan sai.

"Mielipuoli vaimo on kunniamme solvaissut", huusi Helena ja vihan sekä hävyn kyyneleet tulivat hänen silmiinsä.

"Minä haen oikeutta", huudahti leski. "Minä en ole mikään mielipuoli", virkkoi hän.

"Mikä vääräys on sinulle tapahtunut?" kysyi Esa tyvenesti. "Ja täältäkö sinä oikeutta haet? Tietääkseni ei sinulle meidän puolelta ole vääräyttä tapahtunut".

"Teillä on minun lapseni, jonka tuo vaimonne ryösti minulta kaksikymmentä vuotta sitten. Minä tahdon lapseni takaisin".

Esa seisoi hetkisen tirkistellen vaimoa, sitten hän jupisi: "mielipuoli raukka" ja lisäsi rengille: "taluta vaimo kartanolle".

Renki teki niinkuin käskettiin.

"Sano hänelle, Esa, ettei hän vasta saa oviamme avata", sanoi Helena rukoillen miehelleen. "Hän häväisee meidät kaikkien silmissä".

"Tuota puhetta älä uudista meille äläkä muille", sanoi Esa leskelle. "Sitä et voi toteen näyttää ja siis saat maksaa sakot kunnianloukkauksesta, sillä en minä ai'o kärsiä syytöntä herjausta".

"Oi isäntä, te ette tiedä", rupesi leski puhumaan, vaan Esa sanoi malttamattomasti: "Ei sen enempää nyt. Pois täältä, ennenkun tuskaun".

"Armollinen Jumala", huokasi leski. "Näinkö piti minun toiveeni toteutuman? Mitä minä heille voin? Enhän voi näyttää toteen syytöstäni".

Katkerasti itkien hän astui ulos pihalta. Ennenkun hän oli joelle laskeunut, tuli häntä vastaan Valpuri.

Raitis talvi-ilma oli neidon poskille ajanut kauniin punan, Hänen suuret, tummansiniset silmänsä katselivat kummastuksella itkevää vaimonpuolta, joka tuli häntä vastaan.

"Mitä itket, vaimoparka?" kysyi Valpuri sääliväisesti.

"Mitä minä itken?" kertoi leski. "Oi sinä viaton olento, sydänverelläni ravittu! Sinä et aavista, kuka —"

Mäeltä kuului samassa huuto: "Valpuri! Tule heti pois!"

Neito rupesi astumaan. Leski juoksi hänen eteensä, sulki hänet innokkaasti rintaansa vasten ja huusi epätoivon ja ihastuksen sekaisilla tunteilla: "Sinä olet minun — minun — minun!"

Katsoessaan lesken hehkuvia silmiä ja tuntien hänen kuumeellisen syleilyksensä, säikähti Valpuri ja rupesi huutamaan sekä riisti itsensä irti. Samassa Helena huusi talon portilta: "Joudu, joudu Valpuri, hän on hullu, tuo vaimo!"

Valpuri juoksi ylös taloon niin pian kuin kerkesi. Leski vaipui itkien tien viereen. "Oma lapseni luulee minua hulluksi! Oi katkerin kaikista huolistani!"

Hetken hän istui tässä kuin turruksissa. Vihdoin hän nousi ylös ja astui raskailla askeleilla kotiinsa.

Kun Valpuri tuli Aumolaan, onnitteli häntä Helena, että oli päässyt hengissä hullun kynsistä.

"Tiedätkö, kun hän sanoo, että sinä olet hänen lapsensa", virkkoi Helena. "Isäsi kielsi vaimoa,

käräjänkäymisen uhalla, asiasta enempää puhumasta, mutta hullua kieltää lie sama kuin seinälle puhua. Tuskin oikeuskaan hullua voi sakoittaa", virkkoi Helena, kääntyen Esaan.

"Toivon kuitenkin, että lesken suu saadaan tukitukseksi", virkkoi Esa.

XI.

Viikon päivät olivat kuluneet kuoleman tapauksesta peijaisiin.

Peijaispäivänä kello viisi iltapäivällä alkoi vieraita saapua Aumolaan. Keltaisessa reessä, vanha savakka valjaissa, tuli Pilveisten väki. Sen jälestä nähtiin rovastin vaimonsa kera tuleskelevan kuomireessä, komea karhuntalja takana riippuen, säveä ruuna edessä. Useita isäntiä emäntineen nähtiin sitten, mitkä komeammilla hevosilla, mitkä yksinkertaisemmilla. Ja vihdoin saapui nimismiehen mainio juoksija, Priapus (tiesi, miten se lie saanut niin omituisen nimen!) ja reessä istui nimismies ja hänen lihava rouvansa. — Vaikka kuulun hevosystävään yhtiöön, tunnen, että minussa tarvitsisi olla jotaki Pindarontapaista, voidakseni kyllin ylistää tuota oivallista oritta, joka oli juossut radan kolme kertaa 6 minutissa 6 sekunnissa. Olkoon siis yksinkertaisin ylistykseni lausuttu sinulle, joka kaimojesi sekaan voit lukea linnunpeloittajia Roomalaisten yrttitarhoissa!

Arvokkaimmat vieraat asettuivat kamareihin oikealla puolen porstuaa. Siellä istuivat rovasti, nimismies, lukkari, Tapani, sekä Torvelan ja Luopion isännät ja Esa toisessa kamarissa; ja heidän vaimonsa toisessa.

Pirtin takaisissa kamareissa oleskeli nuorempi väki ja siellä olivat myös Valpuri ja Hannu.

"Mitä vallesmannille tarjottiin kilpa-ajoissa tuosta oriista?" kysyi Torvela, joka akkunasta silmäili hevosia kartanolla ja tiesi, että hevosasiat olivat arvoisan nimismiehen A ja O.

"Yhdeksänsataa markkaa", vastasi pitkä, hoikka, punatukkainen nimismies, petolinnunsilmillään tuijottaen kysyjään.

"Ettekö myöneet siihen hintaan!" virkkoi suloisella silmän iskulla Luopion isäntä.

"Siihen hintaan? Olisinpa silloin hullu ollut", virkkoi nimismies, "kun ajattelen mitä juoksijalla voidaan saada". Sytytettyään sikarin, hän jatkoi: "Jaakosta, joka sittemmin oli siitto-oriina ja jonka jälkeläisiä olivat mainiot Ampiainen ja Veikko, saatiin 4,500 markkaa. Se sai sitä paitsi pääkaupunginpalkinnon, 1,000 mk, kruunun palkinnon, 500 ja Hämeenlinnan palkinnon, 500 mk. Summa summarum 6,500 markkaa. Sanoo kuusituhatta viisisataa! Hevoseni on nyt parillaan 6 vuotias, jota pidetään parhaan voiman ikänä paikottain, vaikka 8. vuosi vasta lienee kukoistuksen aika hevosilla, ainaki Suomessa. Katsokaa tuota hevostani! Sen voima on takaosassa eikä etuosassa, niinkuin vetäjällä. Eikä sen häntä ole kuin saranoilla, joka olisi varman huonouden merkki. Väli, polvesta kavioon on lyhempi kuin polvesta vatsan alaosaan. Niin aina oikealla juoksijalla on. Kaiken tämän johdosta minä sanon, etten paljoa alle kahdesta tuhannesta ai'o myydä Priapustani".

Läsnäolevaiset näyttivät täysin vakuutetuilta yllämainitusta ansioluettelosta ja tyhjensivät kahvikuppinsa miettivällä katsannolla. Rovastin muodossa ilmestyi kuitenkin kohta joku tyytymättömyyden merkki ja hän lausui vihdoin, sytytettyään paperiliuskalla pitkäletkuisen piipun: "Hevonen on jalo eläin, vaan kilpa-ajot ovat paholaisen keksintöjä. Mitä todistaa se rautainen marhaminta, joka reen pohjalla romisee. Jos se kielin voisi kertoa näkönsä, niin eläinrääkkäys, yhtä julma kuin milloinkaan ennen, tulisi tunnetuksi".

"Minä en kiusaa Priapusta", ärähti nimismies. "Ei ole rautamarhaminta sen selkää kosketellut sinä ilmoisna ikänä".

"No, no, en suinkaan sitä ole sanonut", jatkoi rovasti. "Vaan moni rääkkää hevosiaan, saadakseen nuo pari, kolme tai neljä sataa markkaa ja kunnian tulla mailmalle julistetuksi semmoisena miehenä, jota hevonen on kunniaan kohottanut. Semmoinen hevoskunnia ei ole suuresta arvosta".

"Minä en halua väitellä asiasta veljen kanssa, joka ei ole hevosmies", vastasi nimismies kopeasti.

"Jumalalle kiitos en toki ole hevosmies", virkkoi rovasti.

"Ja voidaan isänmaa saada kohoamaan sivistyksessä muutoinki kun hevosvoimilla", hän jatkoi.

Läsnäolevat hyvin kummastuivat, kun Priapus samassa hirnui kartanolla, ikääskun olisi se kuullut rovastin puheen. Nimismies tämän johdosta lausui: "Priapus pani vastalauseensa".

Naisten huoneessa oli puheenaine vaihteleva. Nimismiehen rouva puhui miehensä yskästä, joka oli arveluttavan kova, varsinki yöllä. Torvelan emäntä (joka kuului eräasen nykyaikana tunnettuun lahkoon) arveli, että kunki tulee ajatella mitä tietä hän vaeltaapi, leveääkö, vai kaitaista ja lisäsi, moniaat kun hymyilivät, että se asia koski kaikkiin. Luopion emäntä väitti laihuuden vähemmän vaaralliseksi kuin lihavuuden, jonka arvelun nimismiehen rouva jätti arvoonsa. Rovastin rouva mainitsi nyt sanasen kerjäläisten paljoudesta sinä vuonna ja niiden kiittämättömyydestä, lisäten, ettei heitä suinkaan kiitoksen vuoksi autettu. Nimismiehen rouva sanoi, etteivät kaikki, jotka köyhäksi sanovat itsensä, olekaan köyhiä, jonka Luopion emäntä vakuutti aivan todeksi, vaan Torvelan emäntä kielsi, sanoen, että me kaikki olemme hengellisesti köyhiä (jota ei rovastin rouva ollut puheellaan kieltänytkään).

Nimismiehen rouva lähestyi Luopion emäntää ja kuiskasi hänelle: "Onko emäntä kuullut mitään uutta?"

Luopion emäntä, joka oman lauseensa mukaan ei koskaan tiennyt mistään mitään, sanoi hiljaa: "En, en. — No, mitä on tapahtunut?"

"Hm", jupisi nimismiehen rouva. — "Kyllä kaiketi te olette kuulleet Takalon Elsasta jotaki".

"Takalon Elsasta? En tämän taivaallista", vakuutti Luopion emäntä, lyöden kädellään puuskaan.

"En tahdo täällä kertoa asiasta, joka koskee tämän talon väkeä", virkkoi nimismiehen rouva hiljaa. "Vaun kuulustelkaa Takalon Elsalta asiata, niin kyllä meillä Edvardin päivillä tulevalla viikolla nostetaan kysymys siitä seikasta". Vielä hiljempaa hän lisäsi: "Aumolan emäntä kantaa päätään liian pystyssä ja lukee itsensä rouvien veroiseksi, niinkuin hän äsken muutamassa tilaisuudessa oli sanonutkin".

"Niin, niin, minä sen kyllä uskon", virkkoi hiljaa Luopion emäntä. "Kyllä minä kuulustelen Takalon Elsalta".

Helenan terävä silmä huomasi jotaki nimismiehen rouvan käytöksessä, joka ei oikein ollut hänestä mieleen. Vaun kun nimismiehen rouva, haudalta palattua, ja Aumolan vierasvaraisuutta nautittuaan muiden kanssa, lopussa muistutti sydämmellisellä äänellä Edvardin päivistä, niin Helenan epäluulo osaksi katosi. Kaikki erosivat sitten, oivallisen illallisaterian syötyään, peijaistalosta, ajatuksissaan ylistäen peijaisien pitäjiä, vaun hyvin vähän muistellen häntä, jonka maahanpaniaisia oli vietetty.

XII.

Kello kolme jälkeen puolenpäivän nähtiin Aumolan akkunoista savakan, keltainen reki perässään, lähenevän taloa. Pilveiset tulivat näin hyvään aikaan, että hyvissä ajoin kerittäisiin nimipäiville, jotka, niinkuin kaikenlaiset ajan vietot maalla, alkoivat paljoa varemmin kuin kaupungissa.

Kello 1/2 4 lähti Aumolan kartanolta kaksi hevosta alas joelle. Keli oli oivallinen. Kun puoli tuntia oli ajettu, käännettiin maalle ja kohottiin korkeaa mäkeä nimismiehen taloon. Kolme pikku Pilveistä oli jo vieraiden re'issä saapuneet nimipäivätaloon ennen vanhempiaan.

Kohtelias nimismies, pitkäletkuinen piippu hampaissa, tuli avopäin pihalle vieraita vastaanottamaan. Kohta ilmestyi myös nimismiehen lihava rouva vastaanottaman tulijoita. Kun tultiin sisälle, nähtiin salissa jo moniaita vieraita ja nimismiehen poika Herperti, joka oli kotona käymässä pääsiäisluvalla, koska sinä vuonna pääsiäinen oli niin varhain kuin olla voi. Hän oli lyseolainen, viidennellä luokalla. Tyttäret Josefina, Selma, Emma ja Martta seisovivat myös salissa, odotellen tuttaviaan isänsä nimipäiville.

Vieraita saapui ehtimiseen. Pastori Fidén, tunnettu hajamielisyystään ja oivallisesta musiikkitaidostaan, tuli vaimonsa ja lastensa kera. Hän oli Aumolan peijaisten aikana sairastanut. Hänen vanhin tyttärensä, Maria, oli kaunis ja iloinen tyttö, joka oli sytyttänyt Herpertin sydämmessä liekin, "joka ei koskaan sammuisi" (Herpertin lausunnon mukaan). Tämän neitosen kunniaksi oli Herperti tunteittensa ahdistuksesta kirjoittanut neljä runopätkää ja yhden suorasanaisen kappaleen,

joista hän tulen jumalalle oli uhrannut ensimmäitut, jota hän sitten katui, kun hän, tarkemmin mietittyään, ei halunnut lähestyä neitosta suorasanaisella kirjoituksella.

Kohta saapui myös rovasti rouvineen ja lapsineen sekä Torvelan ja Luopion perhe.

Miehenpuoliset vieraat asettuivat nyt toiseen kamariin ja vaimonpuoliset toiseen. Nuoriso jäi saliin, jossa pastorin Mari lauloi pianon säestäessä erään romansin, joka pakoitti Herpertin menemään ulos laulun jälestä; siellä hän vannoi kalliin valan, jonka ainoastaan ulkokuoneet kuuluivat: elää — tai — jos tarvittiin — kuolla Marin edestä.

Herrain kamarissa selitteli nimismies, kuinka eräs Pietarilainen oli käynyt Priapusta katsomassa ja tarjonnut siitä 1,500 markkaa. Nimismies oli vakuutettu, että venäläinen kohottaisi vielä 300, niin hän möisi rakkaan hevosensa, jota hän rakasti kuin omaa lastansa.

Tähän Pilveisen Tapani huomautti, että hevosta voi rakastaa enemmänki kuin ihmistä, johon lauseeseen nimismies suuresti mieltä.

Sill'aikaa kun näitä kysymyksiä keskusteltiin miehenpuolien joukossa, oli vaimoihmisten puhe kääntynyt tolalle, joka paljoa lähemmin kuuluu aineesemme.

"Elsilässä käydessäni kuulin puhuttavan tapauksesta, joka on niin kummallinen, etten koskaan ole kuullut mitään sen kaltaista", sanoi nimismiehen rouva.

"No mitä sitten?" kysyivät useat.

"Sanotaan Takalon Elsan olleen hävittömän Aumolan emännälle. Mutta siinä ehkä ei ole perääkään. Vaan mitä sanoo Aumolan emäntä?"

"Kertokaa ensin mitä olette kuulleet, niin minä sanon, kuinka suuri osa siitä on totta", sanoi Helena teräväänlaisesti.

"Jos joku mulle sanoisi niinkuin Takalon Elsan sanotaan puhuneen teille, Helena; jos joku sanoisi: 'Herperti ei ole lapsesi', niin minä merkitseisin hänen, joka niin sanoisi, että elinaikansa muistaisi", virkkoi nimismiehen rouva.

"Ettäkö Valpuri ei olisi Helenan lapsi!" sanoi Luopion emäntä, joka juuri miehensä kanssa saapui vieraiksi. "No, Herran nimessä: kenenkä lapsi hän sitte olisi?"

"Tietysti lesken", sanoi nimismiehen rouva, "jos leskeä uskotaan".

"Jonka lapsen metsänpedot veivät", virkkoi Luopion emäntä.

"Mitä te horisette?" sanoi nyt rovastin rouva. "Kaikkia te viitsitte puhua, Leskihän on vähän nöyräpäinen ja semmoisen väitteet eivät paljon merkitse".

"Hän on hyvin selväjärkinen, silloin kun minun kansani puhuu", virkkoi kiihkeästi Luopion emäntä, joka pelkäsi, että tämä jännittävä huhu raukeaisi sikseen. "Onko emäntä häntä puhutellut?" kysyi nimismiehen rouva hiljaa. "Valitettavasti en ole saanut häntä tavata", virkkoi hiljaa Luopion emäntä. "Mutta kuulkaamme, mitä Helena sanoo", hän lisäsi ääneen.

"Niin, Helena kyllä voipi selittää asian", virkkoi nimismiehen rouva. "Parasta on, että tuommoiset juorut saadaan selville".

Kaikkien silmät kääntyivät Helenaan, joka kokosi kaiken voimansa, ettei näyttäisi levottomalta. Hän lausui nyt:

"Joka haluaa uskoa lesken puheita, hän niitä uskokoon. Meidän talosta on leski kahdesti ajettu pois ja toisella kerralla hän oli säikäyttämäsillään Valpurin kuoliaaksi ja käytti itsensä kuin hullu. Semmoisen puheet pysykööt arvossaan ja vaativat vähintäänki jotain todistamista, jos mieli niitä korviin ottaa".

"Aivan niin minäki sanon", virkkoi rovastin rouva. "Todistakoon leski puheensa ensin, sitten häntä voidaan kuulla".

Esa, joka oli kuullut puheen loppuosan, tuli ovelle ja sanoi: "Lesken puheisin ei ole ensinkään luottamista. Minä pidän suorastaan loukkauksena, että vaimoni kunniaa epäillään".

"Tietysti ei epäilläkään", huudahti Luopion emäntä ja nimismiehen rouva myös vakuutti, että kysymys oli nostettu juuri sitä varten, että puhdistettaisiin Helena kaikesta epäluulosta.

Esan välitys oli toiselta puolen Helenasta hyvin mieleen, toiselta puolen se taas veti toisessa kamarissa olevien huomion asiaan, jota ei Helena olisi suonut.

Kaikeksi onneksi nyt salissa syntyi melu, koska siellä, rinkitanssia tanssiessa, muuan pariskunta lankesi lattialle.

Tämän tapauksen jälestä pastorin Mari meni kamariin ja kumarsi Tapanille, joka täten tuli vedetyksi tanssin kuiluihin. Sofia kohta huomasi, että miehensä oli joutunut nuorten pariin, vaan luuli hänen sinne käskemättä menneen, josta hänen levottomuutensa lisääntyi. Tyttäret, jotka tunsivat Pilveisten kotielämän, osoittivat ilkeyksillään Tapanille mitä suurinta kohteliaisuutta ja Sofia päätti kohta että Tapani saisi kuulla kotiripityksen kaiken tämän johdosta, johon hän oli niin syytön. Tavallinen kohteliaisuus esti nyt kamareissa olevia jatkamasta arveluitaan lapsen ryöstön suhteen. Vaan Helenan sydän tunsu kipeästi, että hän tuskin oli voinut täydellisesti puhdistaa itsensä läsnäolevien silmissä. Koko sen illan huvi oli jäänyt häneltä tarkkaamatta ja hän toivoi pääsevänsä rauhaan omaistensa luo.

Kun vihdoin nuoriso oli kerennyt illan kaikki lystit läpi, ruvettiin hyvästi jättämään. Suurella mielenkarvauksella ajatteli Herpertti, että tuskin koko pääsiäisluvalla enään oltaisiin näin lukuisasti yhdessä, vaan hän lohdutteli itseään sillä, että hän kyllä liikkuisi muutamissa paikoin, joissa joku toinenki liikkuisi.

Kohta kajahteli kulkusten ja tiukujen helinä kevät-yön hiljaisuudessa ja tunnin parin kuluttua olivat melkein kaikki sinä iltana ko'ossa olleet vaipuneet unen helmoihin.

Tultuaan kotia sulki Helena Valpurin rintaansa vasten, ikäänkuin peljäten, että tämä häneltä temmattaisiin pois.

"Sinulla on varmaanki, lapseni, ollut rattoisa ilta", sanoi Helena, "ja siinä tapauksessa minäkin olen tyytyväinen, sillä sun ilosi on myös minun iloni".

"Rakas äiti", sanoi Valpuri. "Parhaiten viihdyn minä kotona isän ja äidin seurassa".

"Kiitetty ole Jumala, joka minulle olet suonut niin onnellisen kodin", lausui Helena sydämensä syvyydestä.

Valpurin vastauksessa äidilleen ei ollut mitään teeskentelemistä, johon nuori neito ei ensinkään ollut tottunut. Se vastaus yksinkertaisuudessaan ilmoitti paljon; se ilmoitti, että nuorta sydäntä on vaikea taivuttaa rakastamaan jotaki määrättyä henkilöä, vaikka semmoinen taipuminen vanhemmissa ihmisissä, joissa järki suureksi osaksi voi hallita sydäntä, ei ole juuri harvinainen.

XIII.

Pienoisessa mökissään istui Takalon Elsa kangaspuitten ääressä. Hän koetti kutomalla ansaita sen, minkä hän ylläpitämiseensä tarvitsi.

Surut, nuo ihmismuodon armottomat vanhentajat, olivat lesken muotoon piirtäneet katoamattomat merkkinsä. Kun häneltä hänen ainoa lapsensa ryöstettiin, oli hän itkenyt viikkokaudet, yötä päivää. Ja nyt, kun hän oli kuullut, että hänen kauan kaivattu lapsensa eli terveennä ja onnellisena eikä leskellä näyttäneen olevan mitään toivoa näyttää toteen, että Valpuri oli hänen lapsensa, nyt hän taas joutui kuumeentapaiseen levottomuuteen, joka valvotti häntä öisin ja teki hänen päivänsä ikäviksi, niin että hän yöllä toivoi päivän tulevan ja päivällä taas ikävöi yötä, yötä, jolloin ei hän nähnyt kaikenlaisia esineitä, jotka muistuttivat häntä lapsestaan.

Mielikuvituksissaan hän alinomaa ajatteli, mitä hänen rakas lapsensa kullaki hetkellä toimi ja missä hän liikkui. Kun äiti kyynelsilmin luki yön pitkät hetket, iloitsi hän samassa, että hänen valvottinsa, hänen rakas tyttärensä, toivon mukaan saisi nauttia unen virvoittavaa voimaa.

Teräväjärkisempiki ihminen kuin leski olisi ollut saamaton, koettaessaan todistaa omistusoikeuttaan Valpuriin. Kuollut oli Aumolan vanha emäntä, se ainoa, jonka ilmoitus olisi voinut olla jostaki merkityksestä asiassa, vaikka seki todistus olisi ollut la'in edessä vaillinainen.

Leski nousi ylös kangaspuitten äärestä, otti seinään lyödyttä laudalta virsikirjan ja rupesi veisaamaan yhtä virttä. Vaan kun itku uhkasi häneltä äänen salvata, niin hän lopetti tuon koetuksensa.

"Oi Jumala, älä johdata minua kiusaukseen!" huokasi leski. "Älä minua ylitse voimani koettele! Jos ei se ole todellinen etuni, että saan lapseni takaisin, niin tapahtukoon Sinun tahtos. Mutta vuodata kärsimystä sydämmeeni, ett'en epätoivoon joudu".

Hän silmäili nyt akkunasta luontoa, jota aurinko jo osaksi oli herättänyt sen talvi-unesta. Siellä täällä näkyi pilviä ja aurinko niiden alaa alinomaa lisäsi. Leskessä heräsi halu, hetkeksi unhottaakseen huolensa, lähteä hakemaan jotaki seuraa.

Hän puki siis yllensä vähän lisää siihen, mitä hänellä oli, ja läksi astumaan Luopion taloon.

Luopion emäntä otti hänet ystävällisesti vastaan. Hän ei ollut joutanut käydä Elsalta tiedustelemassa tuota mieltä jännittävää asiaa Valpurin suhteen ja totta sanoen ei ollut oikein tahtonutkaan, sillä se olisi mahdollisesti ollut hänen arvollensa alentavaista käydä köyhän lesken mökissä.

"Mitäs Elsalle kuuluu?" alotti emäntä puheen. "Onko mikään huoli mieltä rasittanut, koska ulkomuoto näyttää niin alakuloiselta?"

"Minä tulin tänne keventämään sydäntäni. Se on nääntymäisillään surusta. Oma lapseni elää enkä saa häntä tyköni, en saa häntä edes lapsekseni kutsuakaan".

"Mitä kuulen?" huudahti Luopion emäntä. "Onko siis mitä perää siinä kulkupuheessa, että Valpuri olisi lapsesi?"

"Jumala tuntee, etten minä siinä asiassa valhettele", sanoi leski ja rupesi itkemään.

"No, mutta tietysti sinulle pitää oikeus tapahtuman", virkkoi Luopion emäntä. "Sehän on hirveätä, ettei saa omistaa omaa lastansa. Voinethan jotenkin todistaa Valpurin olevan sinun lapsesi?"

"Sitä en voi todistaa ja ainoa, joka sen minulle on sanonut, Aumolan vanha emäntä, on kuollut".

"Asia on hyvin merkillinen ja arveluttava", virkkoi Luopion emäntä, joka alkoi peljätä, että hän ehkä liiaksi rohkaiseisi leskeä. "Ja Lovisa sanoi kuinka tuosta ryöstöstä?"

"Hän sanoi, että Aumolan nuori emäntä oli maannut kuoliaaksi lapsensa ja sitten ryösti multa lapsen".

"Kuka ryösti?"

"Nuori emäntä", vastasi Elsa.

"Tuo siveä, arvossa pidetty Helena", huudahti Luopion emäntä. "Kuka voisi aavistaa semmoisia tapahtuvan? Mutta nyt minä olen kuullut niin paljo, että luulen voivani ryhtyä asiaan ja minä takaan, että jos minä rupean sitä ajamaan. — Kas tuollapa tulee vieraita. Älkäämme puhuko mitään kellekään tästä keskustelusta. Minä voin parhaiten toimia kaikkien tietämättä".

"Jumala teitä siunatkoon", virkkoi Elsa. Samassa ovi avattiin ja Valpuri astui sisään.

Ilohuudolla hypähti Elsa pystöön ja juoksi Valpuria kohden, vaan tämä väistyi pelvosta huudahtaen.

"Tule rintaani vasten lepäämään, siitä poistamaan surun monivuotista routaa", huudahti Elsa.

"Vaimo-parka!" virkkoi Valpuri. "Miksi noin minua hyväilet? olemmehan melkein oudot toisillemme".

"Sinä et ole minulle outo, joskin minä sinulle. Äidin sydän tuntee lapsensa".

Valpuri katsahti oveen päin, josta Hannu tuli sisään.

"Usko minua lapseni", virkkoi Elsa. "Minä olen äitisi".

Valpuri pudisti surullisesti päätään.

"Tuossa nyt lienee se houraava leski, josta olen kuullut puhuttavan", sanoi Hannu ivaavalla äänellä. "Tulevainen anoppini!"

"Sinun anopiksesi en tahdo tulla, Pilveisten Hannu", virkkoi Elsa.

"Se on kyllä selvintä", sanoi Hannu. "Minä pelkään että me tappelisimme ainaki kerran vuorokaudessa eli 365 kertaa vuodessa".

"Älä mielipuolta viihdi ärsyttää", sanoi Valpuri hiljaa Hannulle.

Elsa kuuli tuon sanan: mielipuoli. "En ole mikään mielipuoli. Oi taivaan tekijä, miksi minua hulluksi

sanotaan!" hän huudahti ja katsoi tuskallisesti Valpuriin.

"Me olemme asialla", virkkoi Hannu Luopion emännälle. "Aumolan isäntä pani ostamaan niitä kahta viikatetta, jotka kuuluvat teiltä liikenevän".

"Istukaa nyt hyvät ystävät, niin käyn puodissa ne noutamassa", sanoi Luopion emäntä.

"Emme halua istua nyt", sanoi Hannu; "lesken seurassa emme viihdy. Jääkää hyvästi vastaiseksi, anoppini!"

Näin sanoen hän otti Valpuria käsivarresta kiinni ja talutti hänet ulos. Leski jäi yksin huoneeseen. Huoaten hänki läksi ulos ja rupesi nyt astuskelemaan kotiapäin, katsomattakaan niihin, jotka niin hänen tunteitaan olivat katkeroitaneet.

"Minä surkuttelen suuresti leskiparkaa", virkkoi Valpuri. "Hän on selvästi mielen viassa ja kaipaa lastaan. En ymmärrä, miten hän minua lapsekseen luulee".

"Tuommoisten ajatusten juoksua ei voi ymmärtää", sanoi Luopion emäntä. "Valpuri hänen lapsensa! Silloin on peipponen korpin poika. Mutta tulkaa, ystäväni, nyt sisälle, minä tahdon välttämättömästi teille tarjota kahvia".

"Nyt tuonne sopii mennä", sanoi Hannu, "kun anoppi on poissa. Tule Valpuri!"

Luopion emäntä selitti nyt, että leski koetti häntäki seoittaa tuohon ikävään hourelmaan, vaan "kuinka selväjärkinen voi ryhtyä semmoisiin asioihin?" lisäsi hän.

"Kun ette ajaneet lesken ulos?" sanoi Hannu.

"Minä tahdoin vähän kuulla hänen lorujaan, vaan olin jo kyllästymäisilläni, kun te hyvät ystävät, mun pelastitte tuon raukan houreista", virkkoi emäntä.

Kun vieraat hetken olivat istuneet, jättivät he hyvästi Luopion emännälle. Heidän mentyä hän jupisi itsekseen: "Leski voi olla oikeassa, vaan niinkauan kun ei hän voi mitään todistaa, niin kauan vaatii tavallinen järkevyyt, ett'en häntä mitenkään puolla. Siitä syntyisi kaikenlaista hankaluutta".

XIV.

Oli kaunis aamu kesäkuun alkupuolella. Luonto oli jo morsiuspukuunsa pukeunut. Mikä elämä maassa ja maan yläpuolella! Talven tainnuksissa olleet lukemattomat itikat olivat auringon tenhovoimasta vireneet uuteen eloon. Muurahaiset häärivät pesiensä ääressä, vetäen sinne hakoneuloja niinkuin rakentaja hirsiä majansa kokoonpanoa varten. Toukkia jos jonkinkarvaisia vilisi puussa ja maanpinnalla. Kukkien terillä liipottelivat perhoset, niiden harvain kukkien, jotka vielä olivat puhjenneet.

Tuomet seisivat lumivalkeissa kukkaisvaipoissaan, ja pihlajat odottivat kohtatulevata kukkimisvuoroaan. Kuusien latvat ja kyljet punottivat niistä helpeistä, joista oli tuleva oksien jatkoa, sekä pienoisista kävyistä.

Puiden oksilla kilpailivat peipposet, keltavarpuset, pajulinnut; sannikolla ja raunioilla kumartelivat kivitaskut, aidanseipäissä kultasirkat ja västäräkit antoivat kuulla yksitoikkoiset säveleensä. Ja "kaukana korvessa kähkönen kukkui".

Aumolan portailla istui Valpuri ja veti mielihyvällä henkeensä suloista kesäilmaa. Hänellä oli helmassaan ryyniä, joita hän heitteli kartanolle, jossa pöyhkeilevä kukko seurueineen nokki ne suuhunsa.

Nopeasti nousi joen rannalta muuan venheellä vasta sinne tullut nuorukainen ja oli kohta ehtinyt pihalle. Hän tervehti Valpuria ja kysyi, oliko isäntä talossa kotona.

"Hän on tuolla kamarissa", sanoi Valpuri, heittäen ryyniä kukon jalkain eteen, joka muka nokki niitä, vaan jätti useimmat hyvin kohteliaasti kanoille.

"Eikö Valpuri minua enään tunne?" kysyi hymysuin nuori mies ja seisautui pari askelta nuoresta

tytöstä, joka vähän ujustellen nyt tarkemmin silmäili reipasta nuorukaista.

"En vaan", vastasi Valpuri.

"Minä olenki monta vuotta ollut poissa tästä paikkakunnasta", jatkoi nuori mies. "Leikimme me piennä yhdessä kunnes minua kiellettiin täällä käymästä".

"Juho!" huudahti Valpuri. Hän punastui, ikäänkuin peljästyen tätä mielenosoitustaan liian eläväksi ja lisäsi tyvenemmällä äänellä: "Missä olet näin monta vuotta ollut?"

"Ensin lähdin merelle", virkkoi Juho, "jossa olin neljä vuotta. Kävin kahdesti Itä- ja kerran Länsi-Indiassa. Mutta tuo merelläolo ei minua miellyttänyt, sen vuoksi tulin taas etelä-Suomeen eräasen tehtaaseen, jossa olen työskennellyt viisi vuotta. Siinä olen vieläki ja siinä ai'on pysyä, koska se työ minua miellyttää ja palkka on hyvä. Tulin nyt tänne vähäksi ajaksi tervehtimään äitiäni ja kysymään, eikö hänki seuraisi minua eteläänpäin".

"Kummallista on", lisäsi Juho silmäillen seutuja taloa ympärillä "kuinka nuo lapsuuden muistelmät hälvenemättä säilyvät mielessämme ja kuinka ne kaikki esiintyvät onnen päiväpaisteessa. Tuolla rannassa me usein heittelimme kiviä veteen ja tuossa saunassa me eräänä Juhannusaattona olimme morsiusparina — mutta se ilo oli lyhyt, sillä seuraavana päivänä minua tykkäänään kiellettiin käymästä täällä. Muistaako Valpuri sitä?"

"Kyllä sen muistan", virkkoi Valpuri, katsellen hämillään maahan.

"Ja silloin minä itkin monet, monet kerrat ja minä hiivin tuonne metsän liepeeseen; josta usein näin sinut (suonet minun vielä lapsuuden tuttavana sinutella) ja erään pojan, joka kelpasi sinulle paremmin leikkikumppaniksi. No, niin, — se ei ollut sinun tahtosi. — Vaan aivanpa minä latelen entisyydestä ja unohutan nykyisyyden. Nyt menen isääsi puhuttelemaan".

Nuori mies astui kevein askelin kamarin ovelle ja siitä sisään. Mikä suloisuus hänen muodossaan, puheessaan ja liikkeissään!

Ajatuksissaan Valpuri asetti vastameneen sen rinnalle, jota kohtalo oli määrännyt hänet rakastamaan. Huokauksella hän kohta koetti sysätä mielestään tuon vertauksen, ja katso, toinen verrattavista väistyki helposti mielestä, jonka toinen mieli aivan täyttää. Valpuri nousi paikaltaan ja läksi joen törmää myöten rantaan. Siellä hän liikkui edestakaisin, koettaen liikkumalla päästä vapaaksi ajatustensa nykyisestä juoksusta, jota hän piti aivan luvattomana. Mutta ikäänkuin näkymätön vetovoima suuntasi hänen askeleensa talon pihalle päin ja hän joutui taaski istumaan portaille.

Sisää kuului Esan ja Juhon puhe joka tuntui olevan hyvin elähytettyä laatua. Valpuri oli tottunut tuntemaan isänsä puheesta, milloin tämä oli enemmän tai vähemmän mieltynyt kanssapuhujaansa ja nyt tuntui edellinen mieliala olevan Esassa valloillaan. "Aivan luonnollistahan tuo onki", ajatteli Valpuri.

Kun hän nyt huomasi, ettei hän yksinäisyydessä ensinkään voinut ohjata aatteitaan, joita hän piti syntisinä, koska ne selvästi sotivat hänen vanhempainsa tahtoa ja lupausta vastaan, läksi Valpuri äitinsä luo. Hän istui selin akkunaan, ettei hän näkisi kartanolle, kun joku menisi ulos Esan kamarista.

Hetken kuluttua Juhon ääni kuului porstuasta sekä Esan, joka häntä portaille seurasi.

"Kuka tuo oli?" kysyi Helena, katsahtaen pihalle.

"Entinen naapurin Juho", virkkoi Valpuri ja kääntyi niin kylmäkiskoisesti kuin mahdollista katsomaan menevätä.

"Ahaa", sanoi Helena tyytymättömällä äänellä, "joko se junkkari on tullut kotiaan? Kielsinhän hänen silloin täällä käymästä. Sitä ei hän enään muistane".

"Onhan hän nyt täysikasvuinen eikä hän nyt opettane minulle mitään sopimatonta, jos tuommoinen lasten leikki oli sopimaton", virkkoi Valpuri punastuen.

"Ikäänkuin ei täysikasvuiset vielä paremmin voisi. — No eihän tuo sentään ole vaarallista, jos hän käviksi täällä ja vastaki käy jonkun kerran. — Olethan vakuutettu jo. Mutta minä suorastaan tunnustan, etten nytkään juuri haluaisi häntä täällä nähdä".

Nyt tuli Esa sisälle. Hän puolestaan oli erittäin mieltynyt Juhon ja kehui sekä hänen käytöstään että myös hänen järkeään. Tämä kehuminen ei ollut Helenan mieleen ja hän sanoi suorastaan, ettei ollut aivan sopiva noin kehua vierasta, kun eräs tulevaisuudessa läheinen sukulainen ei ollut lähestulkoonkaan tuommoista ylistyksen tulvaa Esan huulilta saanut vuotamaan.

"Älä minua väärin käsitä", sanoi Esa. "En minä toista kehumalla toista tahdo alentaa".

"Et kyllä tahdo, vaan kuitenkin niin teet", virkkoi Helena.

"Jos niin on", lausui Esa hymyillen, "niin jääkööt ylistykset sikseen. Mutta nyt minun täytyy lähteä Pilveisten luo asialle. Haluatko, Valpuri, tulla soutamaan?"

Mielellään Valpuri suostui ehdotukseen ja he lähtivät matkalle.

"Miten voi Esa olla noin varomaton?" jupisi Helena, kun he olivat menneet. "Valpurin koko käytös osoitti levottomuutta, jonka todellisen syyn minä pelkään aavistavani. Nuori kokematon sydän ei älyä oikeassa asiassa pitää varaansa, sen vuoksi on minun astuminen apuun, ennenkun olisi liian myöhäistä. Mikä synti ja häpeä olisi tuo epäluulon mahdollisuus! Ja kuitenkin luulen semmoistaki voivan tapahtua maailmassa".

Näin ajatteli Helena. Vaan joen kirkasta pintaa kiiti venhe ja neitonen keulassa katseli ja kuunteli, ajatuksiin vaipuneena, luonnon kukoistusta ympärillään ja siivillisen laulukunnan sulosäveleitä.

XV.

Muutamana päivänä, kun Esa oli matkustanut hevosella läheiseen kylään, josta hän illalla palasi, tuli Aumolaan Silpon Lauri ja pyysi saada puhutella Helenaa. Tämä, vähän kummastellen tuon inhoittavan ja juopon miehen pyyntöä, käski hänen tulla toiselle puolelle porstuaan. Helena oli nimittäin par'aikaa maitokamarissa voita kirnuamassa.

Laurilla oli tyhjä säkki kainalossa, jonka hän laski porstuan kynnykselle ja istui itse viereen.

"Armollinen emäntä", hän alotti puheensa, "te elätte nyt onnen päivänpaisteessa ja Silpon Lauri on köyhä. Senpävuoksi katson kohtuulliseksi, että ja'atte mulle jotaki yltäkyläisyydestänne ja 'pyydän nöyrimmästi', niinkuin sanotaan, kun oikein hienosti puhutaan, että täytätte tämän, puolen tynnyrin säkin rukiilla tai rukiinjauhoilla".

"Mitä sinä höpiset?" virkkoi Helena. "Taaski olet päissäsi. Lähde kohta kotiisi, ettei mieheni kerkeä tulla kotiin".

"Miehenne ei tule niin pian, ett'ette kerkeä tehdä minulle tuota pientä ystävyiden palvelusta", virkkoi Lauri ja naurahti ilkeästi, kun hän lisäsi: "siitä on teille paljon hyötyä".

"Hyötyä!" virkkoi Helena ylenkatseella. "Sinä et voine minua hyödyttää etkä juuri vahingoittaakaan".

"Noin te nyt puhutte, mutta minä vannon, että te, ennenkun kymmenen minuuttia on kulunut, puhutte eri tavalla", sanoi Lauri uhkaavalla äänellä.

"Kelpaapa koettaa! Jos väkivaltaa ai'ot käyttää, niin minä kyllä löydän apua", sanoi rohkeasti Helena.

"En suinkaan", virkkoi Lauri pilkallisesti. "Minä puhun vaan hyvin siivosti. Mulla on salaisuus, jonka ilmoittamisen olen säästänyt siksi, kunnes tarvis vaatii".

"Säästä se edelleenki", sanoi ylpeästi Helena. "Minä en ole elähytetty sinun salaisuusistasi".

"Sen uskon", naurahti Lauri. "Mutta maailma on hyvin elähytetty, kun saa täyden tiedon siitä, että te olette ryöstäneet lesken lapsen".

Vavahdus pudistutti Helenaa. Hän tointui ja virkkoi sitten: "Siis sinäki levittelet sitä huhua?"

"Niin voi käydä", sanoi Lauri. "Minä ja Leiviskän Sakari seisomme oven takana pimeässä, kun äitivainajanne tunnusti yllyttäneensä teitä ryöstöön. Tiedämme jotaki".

"Ja voitko todistaa, etteivät ne sanat olleet kipeän houreita vaan?" virkkoi Helena näennäisellä tyyneydellä.

"Voin, sillä äitivainajanne oli aivan selvällä päällä, kun hän lähetti minun käskemään lesken luoksensa", sanoi Lauri. "Ja vanha äitini todistaa teidän kerran siihen aikaan vieneen arkkusen kirkkomaalle. Luulen tietäväni, mitä se arkku sisälsi".

"Kaikkivaltias Jumala, minkä julmurin mielivaltaan olet minut jättänyt!" huudahti Helena ja vaipui, käsiään väännellen, penkille.

"Älkää toki noin valittako! Päin vastoin en ole mikään julmuri, kun lupaan olla asiasta mitään ilmoittamatta, jos pidätte mun hyvällä tuulella. Vaan sen minä vaadin".

"Sinä et siis ilmoita mitään, kun täytän säkkisi", virkkoi häpeän ja epätoivon rajalla Helena.

"Saatte olla aivan huoleti niin kauan kun se säkki sisältää jotaki, vaan kun se tyhjenee, vaatii se täyttämistä", sanoi Lauri, kynsien korvallistaan.

"Oi minua onnetonta!" vaikeroi Helena. Vähän toinnuttuaan lisäsi hän: "Minä olen sun vallassasi. Tule aittaan, niin saat minkä vaatinut olet".

"Nyt te puhutte kuin järkevä ihminen", sanoi Lauri, raakamaisella naurulla, joka tarkoitti kohteliaisuutta.

Helena nouti aitan avaimen ja meni aittaan, jossa hän täytti Laurin säkin.

"Kas niin. Paljon kiitoksia tällä kertaa", sanoi Lauri ja läksi astumaan, säkki selässä.

"Kun vasta vaadit lisää, niin ilmoita mulle äläkä itse tule, kyllä minä lähetän sulle saatavasi", virkkoi Helena menevälle.

"Se on vielä kohteliaammin", sanoi Lauri. "Jos joskus tarvitsisin jotaki muuta, mitä talosta liikenee, niin kyllä annan sanan. Olkaa siis huoleti!"

Tällä röyhkeällä lauseella erosi Lauri Helenasta.

"Minä muistan nyt", mutisi tämä itsekseen "että, ollessani äitivainajani kamarissa, silloin kun leski makasi siellä lattialla, kuulin salin ovea avattavan ja suljettavan ja silloin nuo konnat menivät ulos. Ja koska Lauri oli käynyt leskeä käskemässä, niin on hyvin luonnollista, että hän uteliaisuudesta meni oven taa kuulemaan, mitä salaisuuksia siellä puhuttiin. Oi kurjuutta, oi ääretöntä häpeää, joka riippuu kuin miekka hienolla langalla pääni yli! Kahdenkymmenen vuoden vaivat, kahdenkymmenen vuoden ilot ovat kohta ehkä arvottomat ja minua uhkaa mieheni ja kaikkien ihmisten oikeutettu kauhistus ja inho!"

Näin vaikeroi Aumolan emäntä ja repi hurjan tuskan vallassa tukkaansa. Hänen poskensa hohtivat, hänen silmänsä tuijottivat kamalasti eteensä, vaan ei mikään kynneltulva helppoittanut sydämen särkevää vaivaa.

"Minun täytyy tointua", jupisi hän. "Minun täytyy koettaa jatkaa samaan tapaan, kuin olen aloittanut. Miten voisin ilmestyä viallisena niiden silmissä, jotka minua puhtaana ovat pitäneet ja niin hellästi minua rakastaneet? Ah! Sydäntäni vihloo jo mahdollisuus, että he saisivat tiedon tosioloista. Esan oikeuden tunto vaatisi silloin että Valpuri annettaisiin leskelle. Haa! Minun pieni valvottini multa riistettäisiin! Ei, ei, ei!"

Helena viskoi hapsensa, jotka riippuivat epäjärjestyksessä ohimoilla syrjään ja virkkoi kohottaen päätään: "En vielä ai'o alistua kohtalon alle. Tahdon koettaa, mitä voin, kun kaksi minua kaikesta sydämmestään rakastavat. Niin kauan kuin heillä on minuun luottamusta voin yhä vapaasti hengittää".

Samassa näkyi pölypilvi maantiellä ja Esa tuli hyvää vauhtia ajaen. Helena astui sulosilmin ja hymysuin vastaanottamaan miestänsä, joka ei aavistanut, mikä myrsky juur'ikänsä oli raivonnut suopean vaimonsa povessa.

XVI.

Eräänä sunnuntaina, iltapäivällä, oli kansaa tavan mukaan kokoontunut M:n pitäjän padolle. Lohensaaliin katsominen oli muuan vaikuttava syy näihin kokouksiin, sillä kun ei patoa pyhäämuna koettu, oli lohia kokoontunut "pöhniin". Mutta löytyipä muitaki syitä tänne kokoontumiseen. Täällä olivat vanhemmat ihmiset tilaisuudessa purkaa viikkokautiset uutisensa kiitollisille kuulijoille ja vuorostaan taas heiltä kuulla jotakin uutta. Siellä neitokset näyttivät uusia vaatteitaan ja rohkaisivat silmäyksillään nuoria miehiä, jotka kaikenlaisissa kilpaleikeissä osoittivat ruumiinsa notkeutta ja voimaa.

Täällä tapaamme useat tuttavamme. Tapani, erittäin siistitty, istui arvoisan puolisonsa vieressä ja heitteli helliä silmäyksiä nuoriin tyttölöihin, jotka, nykästen toisiaan hiasta, olivat nauruun purskahtamaisillaan, katsoessaan Sofian uhkaavaa muotoa. Tuolla istui Esa ja Helena ja Valpuri ja pastorin Mari ja tuolla tulee vihdoin nimismiehen Herperetti, joka oli kohonnut kuudennelle luokalle ehdoilla latinassa ja matematikassa.

"Mihin Hannu jäi?" kysyi Tapani Sofialta.

"Olenko minä hänen paimenensa?" sanoi Sofia puol'ääneen. "On minulla kyllin sinunkin paimentamisessasi".

"Joko taas?" sanoi Tapani. "Mitä olen tehnyt?"

"Sinä rikot silmilläsi kuudetta käskyä vastaan", sanoi Sofia, vaivaloisesti hilliten vihansa. "Siitä puhutaan enemmän kotona. Mulkoile nyt niin paljon kuin silmistäsi lähtee".

Näin sanoen Sofia lähti kävelemään. Hän tuli kohta muutaman ladon luo, jossa muutamat pojat palvelivat neljää kuningasta eli löivät korttia. Näiden joukkoon kuului myös Sofian toivorikas poika, Hannu.

Muuan sämpylänkauppias, joka istui ladon ovella ja katsoi karsaasen, sanoi, nähdessään Sofian, hiljaa Hannulle: "Pane paperit syrjään! Äitisi on kohta ovella".

Hannu pisti kortit naapurinsa saappaan varteen, nousi polviltaan seisolle ja, juurikuin Sofia saapui ovelle, virkkoi kortinlyöjille: "Eikö teillä ole parempaa ajanviettoa pyhäpäivänä? Kas äitini! Minä nuhtelen näitä poikia, vaan he ovat paatuneita".

"Tule pois sieltä", sanoi Sofia vähän malttamattomasti.

Hannu seurasi äitiään jokitörmälle, jossa nuoret miehet patovaajoja viiputtivat, heidän joukossaan huomattiin myös Juho.

Vaadittiin taitoa ja voimaa saadessa viisi, kuusi syltää pitkät patovaajat viiputetuiksi ympäri, varsinkin jos se tapahtui niin, ettei vaajan pää koskenut maahan.

"Huonojapa te olette", huusi Hannu ja tarttui suurimpaan vaajaan sekä heitti sen helposti ympäri.

Ei keltään se niin komeasti mennyt kuin Hannulta.

Rohkaistuna tästä voitosta, kysyi Hannu, halusiko joku nostella tervatynnyreitä kilpaa hänen kanssaan.

Oli kaksi riviä tervatynnyreitä päällekkäin, jotka muuan lähellä patoa asuva oli tuottanut tänne, lastatakseen ne tästä kolmilaitoihin. Hannu otti muutaman tynnyrin kummastakin uurteesta kiinni ja nosti tynnyrin helposti päänsä päälle ja taas takaisin paikalleen, ryvettämättä itseään.

Tapani ja Sofia katselivat ylpeydellä poikaansa.

"Nyt painimaan", virkkoi Hannu. "Se on viimeinen koetus. Toivonpa siinäkin puoleni pitäväni".

Hän katseli ympärilleen, etsiskellen vastustajaa. Juho astui esiin.

Nuoret miehet ottelivat lujasti. Vihdoin Hannu keijahti alle.

"Hurraa", huusivat läsnä olevat nuoret miehet.

Vihasta väristen nousi Hannu. "En ole tässä pitäjässä löytänyt vertaistani painimisessa. Mistä asti olet?"

"Tästä kylästä ollaan", virkkoi Juho.

"Sen valhettelet!" huusi Hannu.

"Minulla ei ole sitä tapaa", sanoi tyvenesti Juho. "Olenhan Inkolan Juho".

"Inkolan Juho!" huudahti Hannu. "No, kaikista tulee miehentapaisia. Mutta vielä täytyy neljäs koetus tapahtua. Tule sormikoukkusille".

Juho ojensi sormensa ja kumpikin nuori mies nojasi jalkansa kantoa kohden. Kumpiki punotti ja suonet kohosivat heidän otsassaan.

Vihdoin Hannun sormi oikeni, niin että pamahti.

Silmät vihasta säihkyen ja ruumis vavisten meni Hannu ääneti isänsä viereen istumaan,

Juho loi silmänsä Valpuriin ja näki hänen istuvan kalpeana, alakuloisena. Oliko Juhon voitto loukannut nuorta tytärtä, jonka ylkä oli voitettu?

"Minä olen häväisty!" jupisi Hannu hampaittensa välistä. "Mutta kyllä kostan, kunhan tilaisuus tulee", hän ajatteli itsekseen. "Tätä häpeää en anteeksi anna".

"Tuleeko tuo heittiö kauan viipymään täällä?" kysyi Sofia hiljaa Helenalta, osoittaen Juhoa.

"Sitä en tiedä", virkkoi Helena. "Soisin, että hän pian täältä lähtisi. Hän voi jotakin ikävää täällä matkaan saada".

"Koskeeko se meihin?" kysyi uteliaasti Sofia.

"Juuri meihin", virkkoi hiljaa Helena. "Vaun toivotaan, ett'ei mitään ikävää tapahdu. — Minä olen varoittanut ja vieläki varoitan Valpuria tuosta miehestä".

"Valpuria!" huudahti Sofia. "Miten se olisi mahdollista? Onhan sovittu —"

"Naisen sydän ei aina huoli vanhempain sopimisista. — Vaun jättäkäämme tämä asia. Valpuri on hyvä, siveä tytär. Minä toivon, että hän on varoillaan".

Hetken kuluttua lähdettiin padolta kotiin. Valpuri oli hyvin harvapuheinen. Kun Pilveiset olivat eronneet Aumolaisista, kertoi Sofia Helenan epäluulosta ja sanoi, että Juho tavalla tai toisella olisi karkoitettava seudusta ja etenkin Aumolasta.

"Siis Valpuri olisi niin keveäkenkäinen —", alotti Tapani. "Kuin sinä", jatkoi Sofia. "Jaa! — kyllä se onkin arveluttava asia, kun jo ennen häitä katsellaan parempaa kumppania".

"Olkaa huoleti!" sanoi Hannu. "Kyllä minä hoidan Juhoa, niin että hän sen tuntee. Aumolan omaisuus ei jouda semmoisen roiston käsiin".

Tapani ja Sofia menivät nyt kotiinsa, vaan Hannu läksi vielä tapaamaan muutamaa tuttavaa.

Kun Pilveisten isäntäväki tuli sisälle, alkoi Sofia purkaa pahan tuulensa puuskat Tapanille, kutsui häntä houkkioksi ja saamattomaksi raukaksi ja ärsytteli miestänsä niin kauan, että tämä, vihan vimmassa, tarttui vaimonsa tukkaan ja veti hänet yli lattian. Tästä Sofia rupesi huutamaan että miehensä hänet tappaa. Oli pyhä-ilta ja väkeä kokoontui talon läheisyyteen. Tulipa vihdoon Hannukin ja oli erittäin kärtyisellä tuulella. Hän oli tuon tuttavan luona rohkaissut mieltään parilla viinaryypyllä ja parilla olutlasilla. Kun nyt Sofia hänelle valitti Tapanin väkivaltaa, rupesi poika isäänsä nuhtelemaan ja uhkaamaan. Nyt muuan ulkopuolella olevista meni sisään ja puheli, mikä häpeä oli pyhäiltana riidellä noin julkisesti, kehui kutakin sisällä olevista hyväksi ihmiseksi ja käski heidän sopia. Täten eripuraisuus saatiin päättymään ja kohta riitelevät puhuivat ystävällisesti toisilleen ja nauroivatkin, sanoen kaikkea tapahtunutta enemmän leikiksi kuin todeksi. Muisto tästä torasta ei kuitenkaan hälvennyttä muuta kuin hetkeksi ja kun tulevaisuudessa taas riita syttyi, oli tämän pyhä-illan tapaus sytyke, joka paljon joudutti riitaa ja lisäsi sen voimaa.

XVII.

Se ahdasmielisyys eli alhainen henki, jonka lukija on huomannut vallitsevan Pilveisten perheessä, tuotti mukanaan alinomaisen levottomuuden ja kärtyisyyden, varsinkin Sofiassa. Muutamana päivänä hän päätti lähteä Aumolaan, saadakseen ainakin yhden noista uhkaavista vaaroista, nimittäin tuon kylmäkiskoisuuden nuorten väliltä, poistetuksi. Hän käski Hannun seurata muassa ja kohta olivat äiti ja poika Aumolassa.

Sofia oli edeltäpäin tarkoin miettinyt, miten hän ajaisi asian ja käskenyt Hannun olla ääneti. "Kyllä minä toimitan niin, että Valpuri kaulassasi riippuu, ennenkun Aumolasta erkanemme", oli Sofia sanonut. Hän tiesi, että Esa olisi poissa kotoa sinä iltapäivänä ja pitikin tätä poissaoloa tarpeellisena.

Ei monta minuuttia ollut Sofia istunut, ennenkuin hän, pari kertaa ryväistyään, rupesi puhumaan

näin:

"Minä ja useat muutkin ovat huomanneet, että teidän nuorten väli (hän katsoi ensin Valpuriin, sitten Hannuun) ei ole ollut semmoinen kuin kihlattujen tavallisesti on. Syytä tähän on minun ollut vaikea arvata, sillä aina olen pitänyt sinua, Valpuri, oivallisena tyttärenä ja poikani puolesta voin myös ta'ata. Jonkun arvelu, että vastatullut muuan maan kuleksija olisi Valpurin mielen muuttanut, ei ole mikään pääsyy, sillä semmoinen mielen muutos ei voisi tapahtua, jos ei jotakin vieraantumista edeltäpäin löytyisi. Sydäntäni pakoittaa, kun ajattelen, mihin tuommoinen kylmäkiskoisuus voi johtaa, ell'ei se aikoinaan tule estetyksi. Olen siis tullut tästä tärkeästä asiasta tuumailemaan ja käsken nyt kunkin puhua suunsa puhtaaksi, niin voi vielä toivoa apua löytyvän tässä ikävässä seikassa".

Valpuri seiso i punoittavin poskin kuullen tätä puhetta.

"Miten on oikeastaan tämän asian laita?" kysyi Helena. "Mitä vastaat, Valpuri?"

"Minä vastaan", virkkoi nuori tyttö, joka juuri oli odottanut tämmöistä tilaisuutta, "että samoin kuin ystävyy s vaatii kummankin puolista myötävaikutusta, niin vaatinee myös rakkaus. Minun on työlästä pitää semmoisesta, joka useat kerrat on osoittanut, ett'ei hän minusta pidä ihmisenä, vaan ainoastaan ison talon tyttärenä, ja tuskin sinäkään".

"Kuulkaat, kuulkaat!" sanoi Hannu. "Vihdoin hän suoraan lausui ajatuksensa. Mitä te nyt sanoisitte, jos olisitte minun paikallani?"

"Minä tosiaanki olen hyvin kummissani siitä, mitä nyt sain kuulla. — Voiko Valpuri vetää esiin esimerkkejä siihen väitökseen, jonka hän on tehnyt? Muutoin hänen puhettaan on vaikea ottaa korviin".

Näin puhui Sofia, koettaen niin paljon kuin mahdollista poistaa sanoistaan kaiken katkeruuden, joka niissä asui.

"Esimerkkejä en erityisesti tahdo vetää esiin", virkkoi punastuen Valpuri, "sanonhan vaan, että luontomme ovat aivan vastakkaisia, että hänen käytöksensä ja sanansa usein ovat minua syvästi loukanneet ja että luultavasti eivät minunkaan puheeni ja käytökseni liene hänelle mieleen".

Läsnäolevien muodoissa kuvautuivat hyvin erilaatuiset mielenliikutukset, vaan hämmästys oli kaikille yhteinen tämän rohkeuden johdosta, jota ei kukaan ollut aavistanut. Helenan muodossa kuvautui suru. Hannu veti suunsa ivalliseen hymyyn, mutta Sofian silmissä näkyi lähestyvän myrskyn enteet.

"Minä takaan", hän kiljasi, "että jos mun tyttäreni tuommoista puhuisi, niin piiskat olisivat hänelle valmiina. Onko kuultu hävyttömämpää kuin että nuori tyttö julkisesti ylenkatsoo vanhempainsa ja heidän lähimpäin ystäväinsä tahdon, joka hänen todellista parastansa edistäisi? Mutta semmoinen on nykyajan nuoriso; ei ole neljäs käsky enään sen muistossa. Luuletko sinä tyttö, että tässä asiassa olemme velvolliset sinun oikkujasi noudattamaan? Raukkoja olisimme, ell'emme näyttäisi, että vanhempain tahto on lasten laki. — Tiedätkö tyttö, mitä sinun nyt pitäisi tehdä?"

"Teidän käskystänne en aio mitään tehdä", virkkoi Valpuri; "ensin pitää isäni ja äitini minua kärkeä".

"Herra Jesta! — Kuule, Helena, tuota puhetta!" huusi Sofia ja löi kätensä yhteen.

"Tulkaa pois äitini", sanoi Hannu kylmästi. "Ei suinkaan ole suotava, että minä tuohon tulen liitetyksi".

"Mutta harmissanikin minä toimitan niin, että hän tulee sinun vaimoksesi", huudahti Sofia. "Kyllä hän tasaantuu, kun kerran sinun tahtosi alle tulee. Minulla on Esan ja Helenan lupaus liittoonne ja Luopion väki on vieraina miehinä. Siitä tulee käräjäasia", virkkoi Sofia kiihkeästi. "Ja sinä, Helena, seisot noin ällistyneenä. Eikö asia koske sinunki kunniaasi?"

"Tosin kyllä", virkkoi Helena, "vaan nyt olemme liioin kiihoittuneet päättääksemme mitään. Suokaa mun puhua Valpurin kanssa asiasta, niin luulen että vielä voidaan sopia".

"No, niin", virkkoi Sofia, joka oli jotenkin tyyntynyt, "sovinto on kyllä parempi kuin riita. Minä vähän kiivastuin äsken, vaan suru niin valtasi sydämeni. Unhottakaamme se! Minä olen kyllä valmis ojentamaan käteni sovintoon, kun vaan muut sopivat. Mutta nyt lähtekäämme, Hannu, kotia. Anna meille, hyvä Helena, sana, kun asiat selvenevät, niin tulemme taas iloisina tähän taloon, joka on meille niin rakas".

Näin sanottuaan ja hyvästin jätettyään Sofia ja hänen toivorikas poikansa lähtivät paluumatkalle.

"Nyt olen kerran saanut puhua suuni puhtaaksi", virkkoi Sofia. "Olisin varmaan tuon tyttötölvanan

tukkaan lentänyt, vaan täytyy malttaa mielensä. Mutta kunhan sinä hänen käsiisi saat, niin eiköhän hän taivu?"

"Niin luulisi", naurahti Hannu. "Kyllä minä häneltä luonnon otan; olkaa siitä huoletti. — Niin lienee muutenki parasta, ett'en hänestä luovu, ettei hän Juhoa saa. Se Juho, kyllä hänet vielä merkitsen!"

"Tietysti tyttö ei saa omin päinsä päättää tässä asiassa", virkkoi Sofia. "Minun tulevainen miniäni! Kyllä häntä pehmitämme!"

Näin äiti ja poika puhelivat kotimatallaan.

Aumolassa Valpuri, kun Pilveiset olivat menneet, heittäysi itkien äitinsä syliin ja sanoi: "Pelastakaa lapsenne suurimmasta onnettomuudesta!"

"Toinnu rakas lapseni", sanoi Helena ja silitteli Valpurin tukkaa. "Sinun parastasi minä tahdon ennen kaikkea. Mutta ikävä oli äskeinen kohta. Toivokaamme ajatustemme selviävän huomiseksi".

"Meidän täytynee puhua isällesi tästä asiasta", virkkoi Helena hetken mietittyään.

"Puhutaan vaan", sanoi Valpuri. "Minä tiedän, että hän on viisas ja suo minulle mitä parhaita".

XVIII.

Helena ja Valpuri katselivat akkunasta kujalle ja näkivät Esan tulevan, ja hänen rinnallaan astui vaimonpuoli, jonka he kohta tunsivat Silpon Laurin vaimoksi. Kuoleman kalpeus peitti Helenan posket ja hän oli pyörtymäisillään. Käskettyään Valpurin tuoda hänelle vähän raitista vettä, hän tointui kiihoitetusta mielentilastaan ja astui portaille, heti johtaakseen asiain menoa miten parhaiten voi.

"Tämä vaimo", alotti Esa puheensa, "sanoo itsellään olevan asiata sinulle, eikä tahdo sitä minulle ilmoittaa. Niinkuin tiedät, en minä milloinkaan ole udellut yksityisiä asioitasi, kummastelenhan vaan, mitä sinun ja Silpon Laurin välillä mahtanee olla, sillä Laurin asiaksi hän sanoo sanottavaansa".

"Se on vähäinen asia vaan", virkkoi Helena, "jos suot, niin kohta lähetän tämän vaimon takaisin".

"Tee kuten tahdot", virkkoi Esa ja meni sisälle.

"Sano miehellesi", lausui kiiruusti Helena, "että hän liian vapaasti käyttää sitä oikeutta, jonka hänelle olen suonut. Nyt jo hän vaatii uutta — ja näin varomattomasti! Tällä kertaa ei minun sovi antaa mieheni läsnäollen, vaan ensi tilassa lähetän teille. Jää hyvästi!"

Näin puheli Helena vaimolle puoleksi ajattelematta, sillä koko hänen ajatuksensa koski sitä, miten hän selittäisi asian Esalle.

Vaimo lähti pois. Helena seisoi hetken miettien. Sitten hän meni sisälle.

"Tuommoisen roskaväen kanssa on pääsemättömissä!" jupisi Helena ikäänkuin itselleen, vaikka tarkoitus oli, että Esaki sitä kuulisi. "Kun heille kerran antaa vähän, niin he sitte ovat aina kättämässä. — Vaan minä käskin vaimon mennä enkä antanut mitään", hän lisäsi kovemmalla äänellä.

"Jopa on Laurinki ylpeys masentunut, kun kerjätä täytyy", virkkoi Esa. "Mun puoleeni ei hän uskalla kääntyä, sillä hän tietää, ett'en häntä suvaitse. Oletko useinki häntä auttanut?"

"Yhden ainoan kerran vaan", virkkoi Helena.

"Armeliaisuus on hyvä asia, kun sitä oikein harjoitetaan", sanoi Esa. "Vaun tässä tapauksessa luulen olevan viisainta, että ei totuteta tuota ilkiötä juoppoa saamaan ilmaiseksi. Tehköön työtä, sitten voidaan antaa. Roteva, terve mies hän on".

"Se on totta", sanoi Helena, joka tuskin voi salata mieltymystään, kun asia näin onnellisesti päättyi. "Mutta nyt meillä on vähän ikävä asia ilmoitettava", jatkoi Helena, katsoen Valpuriin. "Äsken täällä kävi Pilveisen Sofia ja Hannu, ja Sofia tuli valittamaan, ettei nuorten väli ole niinkuin kihlattujen pitäisi oleman ja kysyi meiltä syytä ja neuvoa siihen. Me päätimme odottaa, kunnes saamme kuulla sinun lauseesi".

"Ei ole tarvinnut liian terävää silmää, huomatakseen, että asia valitettavasti on, niinkuin Sofia on

sanonut", virkkoi Esa, nojaten otsansa kämmentään vastaan. "Hyvin vastahakoisestihan myönnyin Sofian esitykseen kaksikymmentä vuotta taapäin. Muistan silloin sanoneeni: 'tahtoisitko heitä pariskunnaksi, vaikka he vihaisivatki toisiaan?' ja Sofia vastasi jotenki niin, että hän kyllä pitäisi huolen siitä, että he rakastaisivat toisiaan. Eikö ollut se niin?"

"Niin sinä sanoit ja niin Sofia sanoi", virkkoi Helena.

"Sanoimpa myöski: 'onnettomuus lankeaa sinun päällesi, jos tämä liitto vie onnettomuuteen'".

"Kyllä se oli niin", todisti Helena.

"Mutta sinä pyysit minua tuohon esitykseen suostumaan", virkkoi Esa.

"Se on totta", sanoi Helena hämillään. "En voinut aavistaa —"

"Järkevintä on aina olla suostumatta siihen, jota ei voi aavistaa", virkkoi Esa vähän tyytymättömästi.

Nyt seurasi äänettämyys, jota kesti hyvän aikaa.

"Sinä et siis, Valpuri, rakasta häntä?" kysyi Esa Valpurilta, joka punoittaen istui akkunan ääressä.

"Me olemme niin eriluontoiset, ett'emme voi tulla onnellisiksi", virkkoi Valpuri. "Hän on usein loukannut minun pyhimpiä tunteitani ja ehkä olen minä tehnyt samoin hänen suhteensa". Lähestyen Esaa, hän lisäsi: "Oi, rakas isäni, älkää suostuko tuohon liittoon, koska jo sitä solmitessa puolittain olitte sitä vastaan".

"Valitettavasti minä vihdoin ehdottomasti myönnyin, kun Sofia ei tahtonut kuulla mistään ehdoista. On kuitenkin kamalata tuolla tavalla myydä lastensa tulevaisuus! Ah! kuinka kadun, ett'en ollut jäykempi niinkuin nyt oisin. Vaan kaksikymmentä vuotta olen sen ajan jälkeen kerennyt ihmiskuntaa tutkia".

Hetken ääneti oltuaan Esa jatkoi: "Niin, mitä siis nyt on tekeminen? Lupausta on vaikea rikkoa ja kahden onnettomuuteen on vielä vaikeampi suostua. Voisinhan sanoa: hoitakoon Sofia asian, kun hän lupasi pitää huolta siitä, että nuoret toisiinsa mieltäytyvät; vaan vähäinen lohdutus siitä olisi. En siis ensi aluksi tiedä muuta kuin jättää asiain meno sikseen; ehkä joku sattumus voisi muutoksen aikaan saada".

"Sitä sattumusta ei taida tulla", virkkoi huo'aten Helena.

"Ei se ole mahdotonta", virkkoi Esa painavasti. "Kuitenki en tahdo olla käyttämättä kaikkia tilaisuuksia, jotka voivat tarjoutua, saadakseni tuon luonnottoman liiton ehkäistyksi", hän lisäsi, akkunasta silmäillen uhkaavata taivasta.

Ilma oli koko päivän ollut helteinen. Nyt iltamalla alkoi kuulua ukkososen majesteetillista ääntä. Häikäiseviä leimauksia välähti aina tiheämpään raskaista pilvistä. Helena ja Valpuri menivät kamariinsa, pannakseen levolle. Kumpikin oli päivän kuluessa ollut kiihotetussa tilassa ja siis heidän hermostonsa oli tavallistaan arempi. He istuivat vuoteensa laidalla ja katselivat pelvolla leimauksia ja virtana taivaasta valuvata sadetta. Muuan kymmenkunta syltää heistä seisova kaunis riippakoivu, jota Helena enin ihasteli kaikista puista Aumolassa ja nimitti omaksi puukseen, joutui ukon-ilman uhriksi ja meni pirstaleiksi. Helena lausui tästä Valpurille pahan aavistuksen; vaan Valpuri koetti lohduttaa levotonta.

Sydän-yön aikana ilma vihdoin asettui. Silloin vasta Helena ja Valpuri pääsivät levolle ja edellinen päätti heti aamulla lähteä Silpon Laurin puheille ja asettaa suhteensa tuohon ilkeään mieheen, josta hänen kohtalonsa aivan riippui, luotettavammalle kannalle kuin tähän saakka.

XIX.

Seuraavana aamuna, kun Aumolan isäntä ja emäntä nousivat, kuuluivat he porstuasta pahaa elämää. Silpon Laurin ääni kuului sieltä. Hän pyrki väkisten sisälle ja sanoi tahtovansa puhutella emäntää. Muuan renki koetti estellä päihtynyttä sisälle pääsemästä. Tästä vastustelemisesta vielä enemmän hurjistuneena Lauri huusi ja elämöi niin, että Esa vihdoin avasi pirtin oven ja käski Laurin tuossa tuokiossa painua tiehensä, muutoin hän saisi tuntea mitä moinen meluaminen maksaa.

Silpon Lauri, joka oli aivan päissään, rupesi vielä enemmän äyäämään, kunnes Esa vihastuneena astui porstuasaan, otti Laurin niskasta kiinni ja heitti hänet koppina pihalle.

Helena seiso i kuin naulattuna kamarin lattialla. Kun hän näki Laurin keijahtavan pihalle, hän vihdoin pääsi liikkumaan, riensi porstuan läpi pihalle ja kuiskasi Laurille; "Jumalan nimessä, mitä ajattelet! Älä tee minua onnettomaksi!"

"Eilen vaimoni lähetettiin täältä tyhjillä terveisillä ja tänä päivänä minut heitetään kartanolle. Semmoista nuhtelua en aio sietää. Minä ilmoitan kaikki".

"Herran nimessä, ole hiljaa!" virkkoi Helena.

"Minä en ole hiljaa!" huusi Lauri. "Minua on loukattu sisimmäiseen sydämmeen ja minä tahdon kostaa".

"Pyydä mitä tahdot, kun vaan olet hiljaa", rukoili Helena käsiään väännellen ja katsellen taakseen, näkisikö Esa hänen tuskansa.

"Miks'ette minua ole kohdelleet kuin ihmistä", huusi Lauri. "Kyllä nyt taas olette nöyrä, kun uhkaan ilmoittaa kaikki".

Esa oli juuri astunut porstuaan ja kuuli viimeiset sanat. Hän astui pihalle ja sanoi Laurille: "Korjaa kohta luusi täältä! Mitä sinä höpiset ilmoittamisesta?"

"Hän on järjeltään", virkkoi tuskissaan Helena. "Oi, toimita hänet kohta pois täältä!"

"Vai niin, sinä suopea emäntä! Kyllä minä lähden, vaan ensin valmistan sinulle lähtiäiset, kosk'et minulle tarjoa mitään muuta kuin sanoja", kähisi Lauri ja nousi seisomaan. "Nyt minä lähden täältä. Ei kunnian kukko laula sille vaimolle, joka on varastanut toiselta lapsen, kun ensin on maannut omansa kuoliaaksi".

Kaikki elon väri katosi Helenan kasvoista. Hänen käsivartensa vaipuivat hermottomina alas, kun hän koetti ottaa portaiden syrjäpuusta kiinni ja hän lankesi portaiden alimmaiselle astuimelle istumaan.

"Helena, mikä sinua vaivaa?" huudahti Esa ja riensi vaimonsa luo. "Mitä tämä merkitsee?"

Samassa tuli Valpuri juosten portaille.

"Oi äiti, äiti! Mikä teitä vaivaa?" huudahti Valpuri, polveutuen Helenan viereen.

"Häntä vaivaa se, ett'ei hän ole sinun äitisi", sanoi Silpon Lauri, joka oli tyyntynyt vihastaan ja nyt taas tavallisella, pistävällä tavallaan rupesi puhumaan. "Jos joku sitä epäilee, niin minä ja Leiviskän Sakari sen todistamme valallamme. Heijuu!"

Nyt hän läksi astumaan, laulaen:

"Ei auta viipyä,
Sillä laivat on rannalla;
Mun täytyypi lähteä sotaan
Isänmaatani varjelemaan".

"Helena! Mitä Jumalan nimessä tämä tietää?" virkkoi Esa, tirkistellen kalpeaan vaimoonsa. "Tuo kamala huhu taaskin soipi korviini".

"Minä olen kipeä — viekää minut sisälle", änkytti Helena, painaen kättään sydäntä vastaan.

Esa ja Valpuri taluttivat onnetonta sisälle, jossa hän vaipui vuoteelle.

Siinä hän lepäsi hetken, levottomasti heitellen itseään edestakaisin; sitten hän hyökkäsi ylös Valpurin luo, tarttui hänen molempiin käsiinsä ja virkkoi: "He ovat kaikki liittouneet ryöstämään minulta sinut. Vaan eivät he sinua saa, eivät!"

"Mutta tuo kamala huhu?" sanoi Esa, joka, kuullessaan vaimonsa puheen, heräsi ikäänkuin unesta. "Sinun täytyy jotenkin selittää se asia. Sinä olisit pettänyt meitä molempia! Puhu, puhu!"

"Mitä äitivainajani mahdollisesti on puhellut, siihen perustuu tuo huhu. Hän oli viime vuorokauden houriossa ja silloin kerrotaan lesken käyneen hänen luonaan — niin — ja näinhän minä itse lesken makaavan äitivainajani kamarinlattialla, josta renki hänet korjasi —"

"Ja mitenkä olisi anoppini juuri tuonkaltaista houreissaan puhunut?" virkkoi Esa, tarkasti silmäillen vaimoaan.

"Tiedänpö minä, miksi joku houraillee niin, toinen näin", virkkoi Helena malttamattomasti.

"Mutta jos Silpon Lauri ja Leiviskän Sakari todistavat" —

"Silpon Lauri!" huudahti Helena. "Tuommoinen juoppo ja roisto! Luuletko hänen todistuksensa kelpaavan oikeuden edessä?"

"Vaikkapa hän on juoppo ja roisto, ei häntä ole ennen sakoitettu ja siis hänen lauseensa kelpaa", sanoi Esa.

"Vai niin! Näyttää siltä kuin sinua lohduttaisi se, että minua saadaan oikeuteen", virkkoi Helena katkerasti.

"Siinä olet aivan väärässä", sanoi Esa, luoden surullisen silmäyksen Helenaan. "Mutta minä vaadin, että tulet puhdistetuksi tuosta kamalasta syytöksestä, jos et muutoin, niin oikeuden edessä. Kun olet syytön, sinun ei tarvitse peljätä julkisuutta".

"Rakastatko minua?" kysyi Helena, katsoen vakavasti mieheensä.

"Miksi sitä kysyt?" vastasi Esa.

"Siksi, että haluan tietää, rakastatko minua vai etkö. Jos minua rakastat, niin et ota korviisi mailman kulkupuheita, et salli kummankipuolisen luottamuksemme, joka kolmattakymmentä vuotta on pysynyt aivan rikkomaton, hetkisen ilkeyden ja kateuden aikaansaaman häiriön kautta tulla rikotuksi. Mutta jos et minua rakasta — no niin — mene silloin etsimään niitä, jotka haluavat syyttää vaimoasi oikeuden edessä. Joskin eivät he mitään voi todistaa, niin ovathan ainakin hetkeksi saaneet minua häväistä".

Näin lausuttuaan Helena puhkesi itkemään, peitti käsillään silmänsä ja istui hetken näin. Kyyneleet vuotivat myös Valpurin silmistä.

"Minun armas Valpurini", sanoi Helena nyyhkien, "sinä rakastat minua sydämmestäsi, sen osoittavat nuo kyneleesikin, vaan sitä tunnen myös sydämmessäni".

"Tämä tila tulee kärsimättömäksi", jupisi Esa. "Tuo huhu vie minulta yölevon. Minun täytyy kohta koettaa saada se asia selvilleen".

Hän nousi, meni ulos ja astui kohta kujalla.

Helena likisti Valpuria lähemmäs itseään ja virkkoi: "Nojaa pääsi rintaani vasten! Kas niin! Nyt on hyvä. Sydäntäni palelee, vaan sinä ainoa nyt enään sitä lämmität".

XX.

Leiviskän Sakari oli seppä, joka, niinkuin sanotaan, "oli tyhjästä alkanut", vaan ahkeruudella ja säästäväisyydellä oli ko'onnut jonkinmoisen omaisuuden. Kaikenlaiset nautinnon himot oli hän kukistanut itsessään: ei hän juonut muuta kuin vettä ja kahvikupin aamulla, eikä hän tupakoinut. Yksi ainoa himo oli sitä vastoin (niinkuin usein tapahtuu) vallannut sen sijan, jonka muut ennen olivat omistaneet, ja se himo oli ansion himo. Raha oli Sakarin A ja O.

Ei hän kuitenkaan ollut katsonut naimista kovin kalliiksi asiaksi. Vaan vuoden kuluttua kuoli hänen vaimonsa ja jätti jälkeensä pienen, elävän muistin, joka, kertomuksemme tähän saakka ehdittyä, oli täyttänyt 7 vuotta.

Sakari oli pojalleen laittanut pienen lasimen, pihdit ja vasaran, jolla tämä pajassa kalkutteli nauloja y.m. omaksi suureksi ilokseen ja isänsä ratoksi.

Kun Esa lähenei pajaa, kuuli hän sieltä kaksinkertaiset vasaran kalkutukset. Sitten kuului sähinä, kun Sakari karkaisi rautaa.

"Miks'ei minulla sihise?" kysyi Väinö, pistäen rautanaulan, jota hän pihdissä piteli, veteen.

"Siksi, ett'ei naulaa ole kuumennettu", vastasi Sakari. "Pistetäänpä naula vähäksi aikaa ahjoon, sitten se sihisee".

Kun Sakari juuri oli tehnyt, mitä pojalleen vasta sanoi, ilmestyi Esa pajan ovelle.

"Hyvää huomenta, Sakari!" hän virkkoi.

"Huomenta, huomenta", sanoi Sakari ja rupesi taas kalkuttamaan.

"Maltappa, seppä, vähän työssäsi", sanoi Esa, "minulla on asiaa enkä saa sanojani kuulumaan, kun kalkutat".

Puolittain vastahakoisesti pani Sakari vasaran alasimelle, pani kätensä ristiin rinnan yli, nojausi seinää vasten ja sanoi: "Noh?"

"Oletko sinä viisi kuukautta sitten Silpon Laurin kanssa kuullut anoppi vainajani sanovan Takalon Elsalle, että vaimoni — on ryöstänyt lesken lapsen?"

"Kas sitä Lauria, kun ei voinut olla ääneti", jupisi Sakari ja lisäsi: "No, jos se asia on tunnustettava, niin sen olen minä kuullut. Minä näin lesken menevän emäntävainajan luo ja silloin Lauri, joka oli käynyt leskeä käskemässä, veti minua hihasta sisälle ja me seisoiimme pimeän salin nurkassa ja leskeltä jäi ovi ra'olleen, kun hän meni kamariin ja me hiivimme oven luo ja kuulimme koko puheen".

"Mitä he? — kerro heidän puheensa lyhykäisesti", sanoi Esa, muristaen kulmiansa.

"Emäntävainaja sanoi kehoittaneensa vaimoanne ryöstämään lesken lapsen. Silloin leski kaatui lattialle ja vaimonne tuli juuri sisään, jolloin me vetäysimme syrjään. Ja vaimonne nuhteli ankarasti äitiään, kun hän oli asiasta ilmoittanut ja uhkasi ajaa hänet pois talosta, jos hän vielä menisi puhumaan siitä asiasta. Ja sitten renki tuli ja korjasi lesken rekeen ja vei hänet kotiaan. Vaimonne sanoi, että leski oli joko saanut halvauksen tai oli juovuksissa. Niin sen asian oli. Sepä on kyllä ikävä seikka; mutta jos vähän maksatte leskelle, niin voi vielä kaikki tulla reilaansa".

"Onko kaikki mitä puhuit totta? Voitko sen valallasi todistaa?" kysyi Esa, synkästi katsellen Sakaria.

"Miksi valhetteleisin kun minulta kysytään? Muutoin olisi tuo asia saanut jäädä salaisuudeksi — ainakaan minä en olisi suutani aukonut", virkkoi Sakari.

"Hyvästi seppä!" lausui Esa lyhyesti ja lähti astumaan.

"Herran nimeen!" sanoi Sakari. "Hän näytti niin kummalliselta. — Kyllä nyt Lauri on pahan asian alkuun pannut. Pitäneeköhän mennä oikeuteen? No kulungithan tuosta tulevat", hän lisäsi, pyyhkien suutaan.

Hän oli taas tarttunut vasaraan ja alkoi kalkutella. Sepän talo oli samalla puolen virtaa kuin Aumola, mutta ylempänä. Esa laskeusi pajasta lähtien joen törmää alaspäin, tapasi pienen tytön ja käski tämän viedä hänet yli. — Kohta oli hän joen toisella puolen ja lähti astumaan. Yhteenpuristetulla huulilla, levoton tuli tuijottavissa silmissään ja lyhyesti hengittäen kulki Esa eteenpäin. Hän ajatteli, mitä hän tänä päivänä oli kuullut. Sanomaton raskasmielisyys tahtoi ikäänkuin painaa hänet maan alle.

Kun Esa oli saapunut Elsan mökin luo, pysähtyi hän ja katseli hetken ympärilleen. "Täällä olisi hän liikkunut siinä kamalassa toimessa! — ah! — päätäni pyörtää sitä ajatellessa".

Hän astui mökin ovesta sisään ja vaipui, melkein lankesi, penkille istumaan.

Leski tirkisteli Esaa eikä tiennyt ensin, näkikö hän oikein.

"En mielelläni astuisi sen kynnyksen yli, joka on talostani poisajettu", alotti Esa. "Mutta asia, joka meitä kumpaaki koskee, on pakoittanut mua tänne tulemaan".

Hän piti väliä puheessaan ja hengähti syvään.

"Minä olen sattunut kuulemaan, että ennen anoppini kuolemata olit hänen puheillaan. Mikä sinut hänen luokseen sai menemään?" kysyi Esa, tarkoin silmäillen seinää edessään.

"Silpon Lauri kävi minut käskemässä", sanoi leski.

"Siis se on totta!" jupisi Esa ja jatkoi ääneen: "Ja mitä anoppivainajani sinulle sanoi? Kerro niin tarkoin, kuin muistat".

"Hän sanoi kehoittaneensa vaimoanne ryöstämään minulta lapsen, kun vaimonne oli maannut lapsensa kuoliaaksi. Nyt oli vanhan emännän omatunto herännyt; mutta mitäpä se minua auttaa; tai miksi tätä kyselette?"

"Ja mitä sinä siihen sanoit?" kysyi Esa kolkosti.

"Minä lankesin polvilleni ja kiitin Jumalaa ja silloin vaimonne tuli sisään".

"Mutta sinä olit maannut lattialla" — virkkoi Esa.

"Lienenkö maannutkin; en tuota oikein muista; ja sitten minut vietiin Aumolan hevosella kotiini".

"Olisitko valmis vannomaan totta puhuvasi?" kysyi Esa.

"Vaikka heti", huudahti leski, "kautta taivahan Jumalan vannon, että olen totta puhunut. — Mutta mitä tämä merkitsee? Tehän kiellätte lapseni olevan Valpurin. — Voitteko pahoin?" hän äkkiä kysäsi.

"Täällä on — tympistynyt ilma — tule huomenna Aumolaan — noutamaan lapsesi!" soperti murtunut mies.

Esa nousi. Hänen silmänsä edessä pyöri kamari ja hän kiiruhti ulos vapaasen ilmaan.

Kuin pilvistä pudonneena seisoivat leski. "Tule huomenna Aumolaan — noutamaan lapsesi", kertoi hän. "Lapseni — ah!"

Hän rupesi itkemään, polveusi ja koetti kiittää Luojaa, vaan ei hän sen enempää voinut ajatella ja sanoa kuin: "lapseni". Vihdoin hän hyppäsi seisoalleen, tarttui mustaan kissaan, joka uinaili pankolla, sulki sen syliinsä, pyöri ympäri kuin väkkärä, itki ja nauroi. Kissa ei mieltynyt tähän pyöräyttävään iloon, vaan kynsäsi leskeä poskesta, vaan leski painoi taas kissan rintaansa vasten ja virkkoi: "vaikka silmäni roukkisit, niin sinua syleileisin nyt. Oi, kun koko maailma mahtuisi syliini!"

"Mutta — voinko täydellisesti luottaa tuohon lupaukseen", alkoi leski ajatella, vähän toinnuttuaan. "Olenhan aina ennen tullut petetyksi. Oi Jumala! Älä minua toivolla elähytä, jos se toivo taaskin raukeaa".

Seuraavana yönä leski tuskin malttoi nukkua ja varhain aamulla hän pukeutui huolellisesti, ajatellen, olisiko hän Valpurin mieleen, tällainen surkastunut ja köyhä leski. Kevein askelin hän suuntasi matkansa Aumolaa kohti.

XXI.

Päivä oli jo enemmän kuin puolissa, kun Valpuri, joka istui akkunan ääressä, ilmoitti Helenalle, joka levotonna oli levännyt sängyllä ja taas vuorottain astuskellut edestakaisin lattialla, että Esa tuli. Kuin sähkön satuttamana Helena kuuli tämän ilmoituksen. "Älä minua hylkää", hän virkkoi Valpurille, eikä enempää kerennyt sanoa, kun Esa, kalpeana ja muuttuneen näköisenä, astui sisään.

"Mikä sinua vaivaa?" alotti Helena ja läheni miestänsä, vaan tämä sysäsi vaimonsa syrjään semmoisella voimalla, että Helena hoiperrellen vaipui penkille.

"Pois luotani, sinä onneton, joka vielä viimme hetkellä olet minua koettanut pettää, joka olet köyhältä leskeltä ryöstänyt hänen lapsensa ja, kun äitisi katui tuota kurjaa neuvoaan, et sittekään korjannut vääryyttäsi sen verran, minkä sitä korjata voi".

"Minä kysyn sinulta", huudahti Helena vihasta ja hävystä värisevällä äänellä, "onko sinulla oikeus tämän syyttömän tyttären läsnäollessa, joka minua vielä äidiksi nimittää ja jonka olen kasvattanut, näin häväistä minua? Jos sinulla on vähänkään häpeää ja miehuutta, niin puhut minulle kahden kesken sanottavasi".

Esa viittasi Valpurille joka meni ulos.

"Nyt voimme puhua vapaasti", virkkoi Helena, joka, kuta arveluttavammaksi hänen tilansa tuli, sen enemmän saavutti luonnollisen rohkeutensa.

"No niin", sanoi Esa. "Mitä on sinulla vastaamista? Minä tiedän, että olet syyllinen ja jos koetat kuinka päästä epäluulostani, niin ei se enään onnistu. Minä tiedän kaikki".

Helena istui sängyn laidalle.

"Kaksikymmentä vuotta olemme eläneet onnellista elämää", aloitti Helena. "Valpuria olemme kasvattaneet, hänestä olemme nähneet vanhempain huolet ja ilot. Hän on oppinut meihin katsomaan suuremmalla luottamuksella kuin keneenkään muuhun. Ja nyt nuo kummankipuoliset hellät siteet

pitää revittämän! — Minä olen syyllinen. Se tunnustus olisi jo aikoja sitten lähtenyt huuliltani, vaan minä olen peljännyt sen seurausta, nimittäin että menettäisin hänen, joka minua on aina suurimmalla rakkaudella kohdellut, joka on katsonut minuun kuin korkeampaan olentoon. Oletko itse ajatellut, miltä se tuntuu, kun rakkahin meiltä ryöstetään?"

"Ja oletko sinä ajatellut, onko oikein iloita ryöstetyn tavaran omistamisesta? Oletko sinä ajatellut, miltä se on tuntunut leskelle, kun häneltä ryöstettiin lapsi? Ja miltä se lie tuntunut, kun hän sai kuulla, että hänen lapsensa eli eikä ollut toivoa saada häntä omakseen?" virkkoi Esa, katsoen terävästi vaimoon.

"Minä ryöstin lapsen rakkaudesta sinuun ja väärästä hävystä, jota ei tarvitse kummastella löytyneeksi suurimmassa määrässä siinä iässä, jossa silloin olin ja siinä tilassa. Ja sinä minua vaan armottomasti tuomitset!"

"Minä en tahdo sinua armottomasti tuomita", virkkoi Esa hellemmällä äänellä kuin tätä ennen. "Mutta yhden asian minä vaadin: että Valpuri annetaan äidilleen. Niin vaatii sinunki omatuntosi, jos se ei ole aivan paatunut. Jumalan ja ihmisten edessä olisi väärin tehty enään pidättää häntä luonamme".

Helena hyppäsi seisoalleen. Hänen poskensa punottivat ja hän polki jalkaa, huutaen Esalle: "Sinä olet luonnoton aviomies ja suuri raukka! Minun tuskistani sinä et huoli ja mailman edessä sinä olet siten jalomielinen. Jää hyvästi, Aumolan isäntä! Menköön nyt kahdenkymmenen vuoden rakkaus ja sopu pirstaleiksi!"

Säihkyvin silmin ja pää pystyssä astui Helena ovesta ulos. Kohta hän näkyi kartanolla Valpuri rinnallaan. Esa avasi akkunan ja huusi: "Valpuri! Jos vaimoni tahtoo sinua mukaansa, niin et saa mennä, vaan saattaa kyllä häntä saat".

"Vaimoni!" sanoi Helena, kertoen Esan sanat. "Sinun vaimosi en tahdo olla, ell'en saa Valpuria lapsenani pitää", lisäsi hän kopeasti.

He eivät olleet menneet monta askelta, ennenkuin näkivät rovastin tulevan heitä vastaan. Hän tervehti heitä ja kysyi oliko Esa kotona ja, saatuaan myöntävän vastauksen, hän meni taloon.

"Parasta on että palaat, lapseni", sanoi Helena. "Minä lähdän erään tuttavani luo yöksi. Huomenaamulla tulen vielä viimeistä koetusta tekemään. Jos ei se onnistu, lähdän ijäksi täältä. Mieti nyt huomiseksi, seuraatko minua tai et. Siitä riippuu koko tulevaisuuteni".

Helena painoi suudelman Valpurin huulille, nyykäytti hänelle näennäisesti iloisena päätään ja meni eteenpäin. Valpuri katsoi hetken hänen jälkeensä. — Helena kääntyi vielä kerran, nyykäytti päätään ja kääntyi sitte menemään. Kyyneltulva herahti hänen silmistään ja hän huokasi: "Oi Jumala! Kahdenkymmenen vuoden muistelmät minua seuraavat!"

Sill'aikaa kuin naiset olivat ulkona, olivat rovasti ja Esa sisällä heti tulleet puhumaan siitä asiasta, joka nyt on pääkysymys Aumolassa. Rovasti oli saanut kuulla leskeltä Esan käynnistä ja tuli kysymään, oliko lesken puheessa perää. Esa kertoi lyhyesti asian ja lausui vaikeimman kohdan olevan saada Valpuri erilleen Helenasta.

"Tuollapa tytär tulee", sanoi rovasti Esalle. "Kyllä minäkin koetan puolestani jotakin vaikuttaa".

Kun nyt Valpuri tuli sisälle, astui rovasti paikaltaan, tervehti häntä ystävällisesti ja kun Valpuri aikoi mennä ulos, käski rovasti hänet istua, sanoen tahtovansa puhua pari sanaa hänen kanssaan. Punehtuen Valpuri asettui oven viereen, vaan Esa vei hänet ystävällisesti istumaan.

"Kummallinen sattumus", aloitti rovasti, "jonka sivukohtia en nyt huoli kertoa, on tehnyt sen, että sinä olet kasvatettu perheessä, johon et oikeastaan olekaan kuuluva. Sinun isäsi ei ole tuossa ja sinun äitisi ei ole hän, josta vasta erosit. Se leski, joka sinua on lapsekseen sanonut ja jota on hulluksi luultu eli oikeammin syytetty, hän on sinun äitisi".

Valpuri katseli laattiaan. Sitten hän nosti silmänsä ja katsoi vakavasti rovastiin.

"Kaikkeen tähän sinä olet syytön", virkkoi rovasti. "Mutta nyt, kun Helenan osa tässä surunäytelmässä on päättymäisillään ja kun hän, jota isäksesi olet sanonut, myös on ruvennut suorittamaan tehtävänsä, nyt on sinunkin velvollisuutesi astua taisteluun, elämän taisteluun ja seurata omantuntosi ääntä. Sinun nyt ei ole kuuleminen muuta kuin sitä vaan, sinun ei ole ajattelemisen: miltä tuntuu eroaminen hänestä, jota äidikseni olen sanonut, vaan sinun pitää ajatella: jos joku nuori tytär olisi minun asemassani ja minä olisin hänen tuomarinaan ja minulla olisi elävä Jumalan tunto; miten tuomitsisin?"

"Minä ymmärrän velvollisuuteni", sanoi Valpuri. "ja koetan toimia sen mukaan — mutta vaikea on

erota täältä. Eihän minulla ole isääkään enää!"

Esa käänsi puolittain pois kasvonsa ja pyyhkäsi kyyneleen silmistään, vaan hänen tunteensa hänet valtasi, hän levitti kätensä ja sanoi: "Jos minua vastakin tahdot isäksi nimittää, niin on se suloisin sana, minkä keltään ihmiseltä kuulla voin!"

Valpuri läheni Esaa ja vaipui hänen rintaansa vasten.

"Nyt sinulla on kaksikin isää", sanoi rovasti. "Etkös äsken muistanut sitä suurta isää, joka on meistä niin kaukana ja kuitenkin samassa niin likellä? — Mutta aika on jo kulunut. Jääkää hyvästi, rakkaat ystävät! Herran voimakas käsi siunatkoon kohtalonne niin, että kuolemattomat sielunne perisivät ijankaikkisen elämän".

Rovastin mentyä asettuivat Esa ja Valpuri levolle. Valpuri muisteli eilis-iltaa, jonka hän vietti äitinsä seurassa ukon-ilman raivotessa. Esa toivoi, että mahdollisesti Helena, oltuaan poissa yön, malttaisi mielensä ja mukaantuisi asiain nykyiseen tilaan. Kumpikin tunsivat, että huomispäivä oli ratkaiseva heidän ja etenkin Helenan kohtalon.

XXII.

Varhain aamulla nousi Valpuri ja meni portaille istumaan. Hän oli aamulla herätessään niin katkerasti kaivannut häntä, joka joka aamu niin ystävällisesti oli hänelle hyvää huomenta lausunut ja kyyneleitä vuodattanut, muistellessaan menneitä aikoja. Viileä ilma ulkona raitistutti Valpurin raskasta päätä ja hän odotti nyt levoton kahden äitinsä tuloa, sillä olihan Esa käskenyt lesken tulla Aumolaan noutamaan lastansa ja tästä myös antanut tiedon Valpurille. Kujalla näki hän nyt Helenan tulevan. Hän aikoi syöstä häntä vastaan, vaan joku outo tunne pidätti hänet paikallaan.

Katkeralla tunteella näki Helena Valpurin istuvan paikoillaan. "Olisko hänkin jo muuttunut?" jupisi Helena ja saapui kohta kartanolle.

Hän meni portaille päin. Valpuri nousi samassa ja Helena katseli häntä tarkoin.

"Sinä olet itkenyt!" virkkoi vastatullut, jonka tottunut silmä huomasi vähimmätkin muutokset Valpurin muodossa.

"Ette sitä voi kummastella tällaisessa tilassa", sanoi Valpuri, katsoen ujostellen äitiinsä.

"Onko sinua nuhdeltu tai koeteltu pakoittaa minusta luopumaan?" kysyi Helena.

"Ei", sanoi Valpuri, joka pelkäsi lisätä mitään sanoihinsa.

"No, Jumalan kiitos, sitten olet minun", virkkoi Helena ja toivon tuli leimahti hänen silmissään. "Ja onko Esa muuttanut ajatustaan lesken suhteen; vaatiiko hän että sinun pitäisi lähteä lesken luo?"

"Ell'ei hän yöllä ole ajatustaan muuttanut, niin hän vaatii minua menemään", virkkoi Valpuri.

"Siitä ei tule mitään", sanoi Helena. "Me pakenemme vaikka Amerikkaan ja tulemme kyllä toimeen".

Kovassa sielun tuskassa seisoi nuori tytär Helenan edessä. Hän katseli hellyydellä ja säälillä noita kalliita kasvoja, joista vieläkin toivo loisti, ja hän ajatteli minkä musertavan vaikutuksen hänen sanansa teki.

"Koetan hänelle niin varovasti kuin mahdollista, ilmoittaa päätökseni", mietti Valpuri.

"Rakas kasvattajani", sanoi hän, "eivät mitkään maalliset myrskyt ole voineet vähentää rakkauttani teihin. Kuitenkin minun velvollisuuteni on osoittaa lapsellista rakkautta häntä kohtaan, joka on oikea äitini. Vaikka hän on köyhä, ottaa hän minut niin mielellään luokseen ja minä tyydyn vähempiinkin oloihin, kun oikeus niin vaatii. Kun minä siten täytän oikeuden vaatimukset, niin teidän, joita vieläkin vanhempinani rakastan muistella, välinne paranee ja minä puolestani pidän suurimpana ilonani usein saada tulla käymään luonanne".

Viimmeiset sanat lausuessaan Valpuri purskahti itkemään. Helena nousi. Kuolon kalpeus peitti hänen kasvonsa. "Olenko teitä loukannut, niin

Jumalan nimessä antakaa minulle anteeksi", virkkoi Valpuri rukoillen.

"Oletko minua loukannut!" kertoi Helena ivallisesti. "Sydänvereni sinä noilla sanoilla panet vuotamaan! Minä onneton olento olen toivonut, ett'et ainakaan sinä minusta luopuisi ratkaisevalla hetkellä! Oi kuinka katkerasti, kuinka katkerasti olen erehtynyt! Laupias Jumala! Iske minua salamallasi ja pelasta minut hengittämästä ilmaa, jota kamalin kiittämättömyys on saastuttanut!"

Näin sanottuaan Helena läksi kujaa astumaan. Valpuri huusi häntä takaisin, vaan Helena ei katsonut taakseen, vihdoin hän tien mutkassa katosi nähtävistä!

Samassa venhe laski Aumolan rantaan ja leski hyppäsi keveillä askeleilla matalaa mäkeä ylös taloon.

Esa tuli samassa portaille, nosti Valpuria, joka puolitainnuksissa istui portailla, ja talutti häntä lesken luo. Ilosta itkien sulki tämä syliinsä kauan kaivatun lapsensa. Hän oli kuin houriossa, itki ja nauroi vuorotellen, pani kätensä ristiin, hieroi ohimoitaan ja, luoden silmänsä Valpuriin, lausui: "kuka olisi uskonut — minulla tuommoinen tytär — miten sovit nyt matalan majan asukkaaksi?"

"Minä olen miettinyt", sanoi Esa, "että myömmö mökkisi ja sinä muutat asumaan tuonne pienelle puolelle, anoppivainajan kamariin, ja toinen kamari vieressä siistitään Valpurille. Ehkäpä Helenakin tulee lepytetyksi, kun kuulee Valpurin pysyvän täällä".

"Te olette yli tavallisen järjen mitan!" sanoi leski, katsoen ihmetellen Esaa. "En ainakaan minä ole koskaan kuullut enkä nähnyt mitään tämänkaltaista".

"Tämä päätöksemme kuitenkin, muutamasta erityisestä syystä, pidetään aluksi salassa ja sinä Valpuri muutat viikon ajaksi mökkiin".

"Nytkö heti?" kysyi leski.

"Sen parempi kuta ennemmin", sanoi Esa.

"No, lähtekäämme heti", sanoi leski. "Minä käskin Antin ja Sannan tulla tervehtimään sisartaan heidän vanhaan kotiinsa. — Niin — et suinkaan heitä ujostelee, Valpuri? Ovathan he sinun veljesi ja sisaresi".

"Valpuri ei ole niin kasvatettu, että hän olisi ylpeäksi käynyt", sanoi Esa vakavasti. "Minä lähden teitä saattamaan. Tulkaa jo huomenna täällä käymään ja viikon päästä ainaiseksi".

Leski ei ottanut sen enempää mieltääkseen, miksi Valpurin piti viikon päivät olla mökissä. — Kohta venhe lipui joen kirkasta pintaa ja noustiin toiselle puolen maalle. Sitten Esa palasi ja antoi toisten jatkaa matkaansa. Metsän liepeessä oli kaksi hehkuvaa silmää nähnyt venheen kulkevan yli joen. — Kun Helena sen näki, vaipui hän pyörtyneenä puun juurelle.

Hetken näin maattuaan hän heräsi ja katsoi kummastellen ympärilleen. Sitten hän vaivaloisesti nousi ja läksi astumaan pois Aumolasta päin.

Esa istui jonkun ajan kotona. Sitten hän lähti ulos kujaa kävelemään. Salainen toivo eli hänessä, että Helena kohta palaisi, sillä mihinkäpä hän menisi. Esa käveli pelloillaan ja niityillään. Päivä kului ja viileä ilta tuli. Tuuli oli kääntynyt pohjoiseen ja ilma tuntui nyt kolkommalta kuin pariin viikkoon.

Vihdoin Esa palasi kotiinsa ja istui akkunaa ääreen odottamaan, eikö vaimonsa tulisi. Kummallinen, outo tunne täytti hänen rintansa.

Kello löi 10, löi 11 ja 12. Esa heittäysi täysissä vaatteissa sänkyyn. Hän ummisti silmänsä, vaan unta ei hän saanut. Hän nousi, astui jonkun ajan edestakaisin huoneessa ja heittäysi taas maata.

Niin vienosti paistoi akkunasta täysikuu Esan vuoteelle heikontuneella valolla, ikääskuin hälvenevä muisto menneistä ajoista! Niin monta onnellista hetkeä hänen elämässään oli se valaissut!

Vihdoin hän vaipui levottomaan uneen. "Ehkä hän huomenna on sänkyini vieressä!" oli hän toivonut. Aamu tuli, mutta — Helena ei tullut.

Seuratkaamme nyt Helenea hänen matkallaan. Kun hän hetken oli kulkenut tietä, poikkesi hän pienen metsän kautta niitylle ja tuli taas, sen yli mentyään, metsään, jota hän sai kävellä pari tuntia, ennenkuin sen läpi oli kulkenut. Nyt hän saapui metsäjärven luo, jonka rannalla hän sammutti polttavan janonsa. Hetkisen hän päätti levähtää tässä.

Hän katseli järven pintaa, johon leijailevat pilvenhattarat kuvausivat. Hänen ajatuksensa johtuivat ylöspäin; hän oli niin vieraantunut maasta.

"Kaikki maan päällä on pysymätöntä", hän ajatteli. "Lieneekö tuolla ylhäällä paremmat olot? Tuskin minulle, kurjalle. Pieni lapseni on siellä, minun oma lapseni, vaan mistäpä hän minua rakastaisi? Siitkö, että synnytin hänet tähän kurjuuden maailmaan? Ja laitoin hänet täältä ennen aikojaan pois. Oi, oi; kaikki elämäni on ollut turha!"

Hän otti vierestään kukan, katseli sitä ja virkkoi:

"Sinä olet minua onnellisempi, sillä sinä täytät tarkoituksesi. Ainakin olet minua parempi".

Hän nousi ja rupesi taas astumaan. Kuljettuaan hyvän aikaa samaa suuntaa, hän kuuli rattaiden kolinaa. Hän kiipesi aidan yli ja saavutti kohta ajajan.

"Kas! Aumolan emäntä", sanoi ajaja. "Mihin matkanne? Ettekö halua kärryihin nousta? — Ptruu!"

Helena seiso hetken epäröiden; sitten hän noudatti kutsumusta.

"Oletteko hyvin väsynyt tai kipeä?" kysyi ajaja.

"Vähän kumpainenkin", virkkoi Helena.

Mies kärryissä rupesi nyt ajamaan kovemmin. Hän ajatteli, että Helena oli menossa tohtorin puheille. Äänetönnä ajettiin nyt eteenpäin. Kun oli saavuttu lähelle X:n kaupunkia, kysyi mies kärryissä: "missä on majatalonne?"

"Majataloni?" kertoi Helena kuin unissa. "Minä nousen tullin kohdalla ja kävelen sitten majatalooni".

Kun oli saavuttu tullin tykö, Helena laskeusi maahan, avasi kukkaronsa ja antoi miehelle moniaita hopearahoja. Sitten hän meni tullista oikealle kädelle ja saapui kohta kirkkomaalle.

"Täällä on minun majataloni", hän jupisi ja heittäysi erään haudan viereen asetetulle sohvalle istumaan.

Aurinko laski ja viileä ilma ilmoitti kohta, että päivän ruhtinas oli mennyt mailleen. Eräs nainen istui penkillä, joka ei ollut kaukana Helenasta. Hän kohautteli olkapäitään, haukotteli ja lähti astumaan.

"Minkähänlainen koti tuollakin on?" ajatteli Helena katkerasti ja lisäsi: "ainakin parempi kuin minulla".

"Tämä on kuolleiden valtakunta", jupisi Helena hetken perästä. "He eivät ainakaan minua karsaalla silmällä katso, jotka lepäävät maan povessa".

Koillisesta kohosi nyt metsän takaa kuu ja valaisi puiden läpi kirkkomaata osittain. Niin kaamilta alkoi olo tuntua Helenasta täällä yksinäisyydessä, kuolleiden seurassa. Ja vilun väreet alkoivat häntä pudistuttaa.

Äkkiä kuului maan alta häntä lähellä ikäänkuin joku olisi potkaissut lautaan. Veri virtaili Helenan sydämmeeseen. Hän hypähti ylös ja huudahti sekä lähti juoksemaan. Kirkkomaan portille ei hän osannut, vaan kiipesi kiviaidalle ja aikoi siitä hypätä alas, vaan jalkansa suljahti ja hän pitkänään maahan syöksähti, lyöden oikean ohimonsa kiveen, niin että hän pyörtyi. Kun siitä virkosi, nousi hän ja tunsu väristyksiä ruumiissaan sekä päänsä tusta. Vaivaloisesti hän astui kaupunkiin ja ensi portista sisään.

Hän kopautti muutamalle ovelle.

"Kuka p—le siellä kolisee?" ärjäsi muuan karkea bassoääni.

"Suokaa leposijaa kipeälle", virkkoi Helena, joka tuskin jaksoi puhua.

"Tämä ei ole mikään lasareti!" karjasi nyt hieno naisääni edempänä.

Helena hoiperteli kadulle. Päivä jo koitti. Muuan vaimonpuoli kulki kadulla ja näki Helenan.

"Te olette kipeä", hän virkkoi. "Olette kai kaupunkilainen?"

"En ole", sanoi Helena. "Viekää minua johonki. En jaksa enään seisoaltaan".

"Tuossa asun", virkkoi vaimo. Hän astui Helenan luo, otti häntä kädestä ja talutti häntä kotiin.

"Saanko kysyä, mistä vieras on ja nimen", virkkoi vaimonpuoli. "Kaiketi omaisenne ovat levottomat, kun ei teistä ala kuulua mitään".

"Minulla ei ole omaisia", virkkoi kuumeellisella innolla Helena.

"Eikö ole? Ovatko he sitten kaikki kuolleet?" kysyi vaimo. "Sittenhän olette niinkuin minä. Isäni on kuollut, äitini on kuollut, veljeni ja sisareni ovat kuolleet, setäni ja enoni ovat kuolleet ja minä olen naimaton. Oli minulla ylkä — hm — mutta hän minut petti — maailma on petollisuutta täynnä".

Helena ei vastannut mitään, vaan kääntyi seinää kohden. Kova päänkivistys häntä vaivasi.

"Mikähän tuo mahtaa olla?" jupisi vaimo, katsellen Helenaa. — "Ei hänen puvustaan luulisi häntä köyhäksikään". — Ääneen hän lisäsi: "haluatteko tohtoria tänne?"

"En, en", virkkoi Helena. — "Minä tahdon kuolla."

"Eikö hän liene houriossa?" jupisi vaimo itsekseen ja virkkoi sitten: "ei sitä jouda kuolemaan. — Vaikka minua on petetty eikä minua kukaan kaipaisi, niin en, kies auta, haluaisi kuolla. Tiedetään missä ollaan, vaan ei tiedetä mihin tullaan".

"Pane vaatetta ylleni — huu! — minua vilustaa", virkkoi Helena ja hänen huulensa lokattivat, vaikka kasvosensa hohtivat punaisina.

"Kas tuossa", sanoi vaimo. — "Odottakaapa kun minä keitän kahvia. Siihen ottaisın vähän apteekista. Onko teillä mitään rahaa?"

"Kas täällä", sanoi Helena ja otti taskustaan kukkaron. "Pidä se ja pane siitä tautiini". Itsekseen hän jupisi: "Ovathan nämä rahat yhdessä Esan kanssa ansaittuja eikä hän pahastune, jos niitä käytän. En minä häneltä enään mitään tahtoisı, en näitäkään rahoja".

Leski avasi kukkaron ja katseli sisältöä: "viisi, kymmenen, viisitoista, kuusi — seitsemän — kahdeksantoista markkaa ja viisikymmentäviisi penniä. — Hyvä!" Itsekseen hän jupisi: "jos vaimo kuolee, niin minä pidän nämä rahat. Pankoon köyhäinhoitohallitus hänet hautaan".

"Nyt panen kahveen tulelle", virkkoi hän tyytyväisellä äänellä, "ja sitten juoksen noutamaan vähän rohtoja. Minä olen jo monet taudit parantanut reseptilläni". Ovessa hän vielä virkkoi: "miks'ei vaimonpuolikin kelpaisi tohtoriksi? Kansan seassa parantavat viisaat akat ihmisiä yhtä paljon kuin viisaat miehetkin".

XXIV.

Ennenkun huhu siitä, mitä Aumolassa tapahtunut oli, kerkesi levetä pitäjälle, oli Pilveisten Hannu tullut tilaisuuteen toteuttaa kostonhankkeensa tuota vihattua Juhoa vastaan.

Iltaa ennen kuin Helena oli lähtenyt Aumolasta, oli Juho käynyt toisella puolen jokea ja kulkenut sivu Hannun kodin. Hannu oli heti lähtenyt tähystämään, mihin toinen meni, ja nähnyt Juhon kääntyvän Torvelan kujalle. Hannu arvasi, että Juho ei Torvelassa kauaa viipyisi ja asettui eräälle kankaalle, jossa ei taloa ollut lähellä, odottamaan Juhon palaamista. Koston tuli paloi Hannun silmissä, kun hän malttamattomasti katseli sinne päin, josta hänen vihattunsa oli tuleva.

Hyräillen Savolaisen marssia, astuskeli Juho surutonna eteenpäin kaitaista metsäpolkua, kun hän äkkiä tunsı kaksi kättä takaa tarttuvan hänen kaulaansa ja riuhtasevan hänet seljälleen. Niin odottamaton oli tuo hyökkäys, että oli mahdotonta keretä vastarintaa tehdä.

"Nyt me olemme täällä kahden kesken", kähisi Hannu. — "Minulla on sinulle vähän sanomista ja koska pelkäsin, ett'et saapuisi puheilleni käskemällä, niin täytyi minun tällä tavalla sinua saada tavata".

"Tämmöistä tapaa ei oikea mies käytä", sanoi Juho. "Tämä on häpeällistä kaikkien mielestä, joilla kunniantuntoa on".

"Ole huoleti; ei sinun tarvitse hävetä", sanoi Hannu pilkallisesti, "koska ei kukaan ole tässä näkemässä eikä kuulemassa. Niin, minä ai'on sinulle nyt sanoa, että sinä kuulut kertoneen pitäjällä minun naivan Valpurin ainoastaan rahan vuoksi. Luuletko minua semmoiseksi mieheksi?"

"Luulen kyllä", sanoi Juho ja koetti samalla hyökätä ylös, vaan Hannu arvasi pitää varansa eikä päästänyt häntä altaan.

"Mutta nyt minä aion sinulle opettaa, mitä maksaa noin mennä pilaamaan miehen mainetta", sanoi Hannu, polkasi oikealla polvellaan Juhon vasenta käsivartta ja otti oikealla kädellään tupesta puukon. Hän puristi sen peukalon ja nuolusormen väliin, niin että puolen tuuman verta terästä jäi näkyviin ja vihloi sillä Juhon vasenta kuvetta.

"Älä pahastu, tämä on Härmäläisten leikkiä vaan", sanoi Hannu.

Juho tunsu kupeensa kosteaksi ja lämpymäksi verestä, joka alkoi tihkua haavasta.

"Joko sait kyllisi?" kysyi Hannu. "Ai'otko vielä minun mainettani heikontaa?"

"Minä en sitä niinkään kykene heikontamaan kuin sinä itse", virkkoi Juho. "Päästä minut!"

"En vielä", sanoi Hannu ja vihlassi toisen kerran.

"Sinä kunnoton raukka!" huudahti Juho ja sylkäsi Hannua naamaan.

"Vai sinä tässä!" karjasi Hannu ja vihlassi vielä kolmannen kerran.

"Nyt on kerraksi kyllä", sanoi hän, nousi ja läksi juoksemaan kotiaan päin, verinen veitsi kädessään. Ennenkuin hän kerkesi sen pistää tuppeen, näki hän syrjätieltä kahden henkilön tulevan, jotka hän tunsu Luopion emännäksi ja piiaksi. "Lempo viekoon!" murisi Hannu hampaittensa välistä, "kylän ensimmäinen juoruakka näki minun". — "Emäntä on varmaan meille menossa?" hän lisäsi ääneen, pistäen tuppeen puukon. "Niin, Sofia lupasi ostaa minulle lohen padolta", virkkoi Luopion emäntä. "Mistä Hannu noin kiiruusti tulee?"

"Käärme minua pisti", sanoi Hannu, "ja minä koetin puukolla leikata myrkytettyä lihaa, vaan en sitä kauan sietänyt."

"Oih! — taaskin pistokset minua ahdistavat!" uikutti Luopion emäntä. "Hannu on hyvä ja kiiruhtaa apua hakemaan, sillä käärmeen purema ei ole leikkiasia. Minä tulen, kunhan vähän levähdän", hän lisäsi ja istahti kivelle.

Hannu mietti hetken, vaan kun hän ymmärsi, että Juho menisi oikotietä rantaan, tuli hän levolliseksi ja lähti astumaan.

Tuskin oli Hannu nähtävistä kadonnut, ennenkun Luopion emäntä hypähti jalkeille.

"Täällä on jotakin tapahtunut. Seuraa minua Elsa!" He lähtivät astumaan sitä tietä, jota Hannu oli juossut, ennenkun heidät tapasi. Juho oli juuri noussut ja aikoi lähteä rantaanpäin, kun hän näki Luopion emännän ja hänen piikansa.

"Tuliko se paholainen teitä vastaan?" kysyi Juho.

"Kuka paholainen?" kysyi Luopion emäntä, joka oikein oli piintynyt siihen katsantotapaan, ettei hän mitään tiennyt.

"Pilveisen Hannu se konna, hän minua puukolla vihloi; kas kuinka läpi vaatteenki on vuotanut!"

"Mutta miten se olisi mahdollista? Mehän tulemme tuolta päin; olisihan hänen pitänyt tulla meitä vastaan, virkkoi Luopion emäntä kummastellen.

"Hän on varmaankin juossut syrjään, kun teidät huomasi", sanoi Juho. "Sen kalu, kun ette nähneet häntä! Olisipa sopinut haastattaa hänet käräjiin."

"Jumala varjelkoon, poika, mitä puhut! Noin nuori jo käräjiä kävisi! Ei; minä olen jo näin vanha enkä ole käräjiä käynyt. Kun elää rehellisesti, niin ei ole sinne asiaa", sanoi Luopion emäntä. "Tule Elsa!" Vaimonpuolet kääntyivät samaa tietä menemään kun olivat tulleet. Juho katseli kummastellen heitä, mieltien, miksi he palasivat hänen luotaan, vaan lähti sitten astumaan, jupisten: "Nyt on tämä asia kohta ympäri pitäjän enkä voi Hannulle mitään. Häpeä on minun".

Juho oli Luopion emännästä liian vähäpätöinen henkilö, että häntä kannattaisi auttaa. Sitä vastoin

vaati selvä järki, että Hannun rikoksesta piti olla tietämättä, sillä ilmivihollisuus Pilveisten ja Helenan kanssa olisi voinut seurata siitä, jos hän olisi ilmaissut mitä tiesi. Kun siis Luopion emäntä tuli Pilveisten luo ja tapasi Hannun, sanoi hän, silmää iskien; "Poika, poika, sinäkö vanhaa ihmistä narraat; näytävä se käärmeen pistos". Hannu kalpeni nyt, vaan Luopion emäntä lausui, taaski silmää iskien: "Luuletko, että tuota mökin poikaa puolustaisin? Ole huoleti! Minä en tiedä mitään siitä, että häntä mökkytit".

Hannu ihastui tähän vapaasen katsantotapaan ja vaati äitiään olemaan ottamatta maksua lohesta, johon Sofia suostui, kun hän sai kuulla rakkaan Hannunsa viimeisen urotyön. Tapanikaan ei moittinut poikansa tekoa. Molemmipuolisilla muuttumattoman ystävyyden vakuutuksilla erosi Luopion emäntä Pilveisten väestä ja varoitti kotimatallaan piikaansa "tietämystä" mitään tämän illan tapauksista.

XXV.

Seuraavana päivänä puolisten aikaan leveni, kulovalkean nopeudella, Aumolan lähiseutuihin huhu siitä "elämästä", joka sinä aamuna oli ollut Aumolassa ja, kulkiessaan suusta suuhun, ei tuo merkillinen uutinen suinkaan supistunut. Ensi siitä kiertäessään huhu tiesi kertoa ankarasta torasta, joka oli ollut suusanallinen vaan; mutta koska tämä viesti tuntui liian miedolta, lisättiin että Esa oli vetänyt vaimoansa tukasta, joten tapaus saatiin kutakuinki draamaalliseksi. Tehdäkseen kuvauksen tasaisemmaksi, pani joku lisäksi, että Helena oli kynsinyt miehensä posket verisiksi. Joku soitannollinen aisti asetti sitten kohtauksen "fugan" tapaiseksi, kertoen, että Esa oli ajanut vaimoansa kotahalolla maantielle asti ja vaimo oli parkunut niin, että oli hänen parkumisensa kuulunut kahden virstan päähän.

Tämä "lisätty ja parannettu" painos kierteli nyt oikeana makupalana ja saapui viimeainitussa muodossaan Pilveisten luo. Ja tämän uutisen jäljissä tuli toinen, joka vaikutti kuin räjähdyspommi rauhallisessa leirissä, Pilveisten talossa: Takalon Elsa oli tunnustettu Valpurin äidiksi ja tämä viimeainittu oli jo muuttanut mökkiin!

Kaiken tämän johdosta pantiin Pilveisten piika kiiruimman kautta Luopion taloon, käskemään isäntää ja emäntää heti tulemaan Sofian luo. Pilveisten isäntä murisi jotakin kanssakäymisestä "semmoisten" kanssa, vaan emäntä, joka tällä kertaa ei tosiaankaan tiennyt mitään tuosta uutisesta, koska Luopion talo oli edempänä Aumolasta, oli hyvin uteliaalla tuulella, arvelleen, olikohan tuo eilinen asia Hannun suhteen aikaansaanut jotakin selkkaannusta, jota ei hän juuri voinut otaksua.

Kohta oli Luopion väki saapunut Pilveisten taloon. Sofia tuli juosten heitä vastaan, levitti kätensä ja huusi: "Nyt on kohta maailma nurin!" jonka uutisen kuultuaan, Luopion isäntä tarkasteli taivaanrantaa ja huomattuaan sen olevan paikoillaan, kysyi: mitä hän tarkoitti.

"Ettekö ole vielä kuulleet?" huudahti Sofia. — "Helena on ajettu pois Aumolasta ja Valpuri on muuttanut Takalon mökkiin!" Hän lisäsi: "Halolla ajettu! Ajatelkaa sitä kyytiä!"

Luopion emäntä, joka kerran nyt ei tiennyt mitään tuosta suunnattomasta uutisesta, suvaitsi pitkällä viheltämisellä ilmoittaa ääretöntä myötätuntoisuuttaan.

"Minun täytyy myöntää", jatkoi Sofia, "että Esa on menetellyt suurimmalla lyhytjärkisyydellä tässä asiassa. Astukaat nyt sisälle — juodaan kahvikuppi ja sitten pyydän teitä seuraamaan minua Aumolaan. Poikani tulevaisuus on pelillä ja minä ai'on pitää oikean 'ransyynin'!"

He astuivat nyt sisään. Tapani istui toisen joenpuolisen akkunaa ääressä, (jotta ei ollut nähnyt tulijoita pihaltapäin) laittaen piitä haravaan, Hannu makasi sängyssä, lakki päässä, selällään ja puhalteli paksuja savupilviä piipustaan.

"Minä olen pyytänyt tänne Luopioiset, että otamme ne mukaamme", virkkoi Sofia sisälläoleville. "Istukaat hyvät ystävät! Kahvi on heti valmista".

"Mikä kauhea tapaus!" virkkoi Luopion emäntä. "Ja Valpuri mökin tyttö! Kuka olisi aavistanut!"

"Nyt hänen arvonsa on mennyt!" jupisi Luopion isäntä.

"Tuhat tulimmainen!" tiuskasi Tapani, "hulluinta on, että meidänkin arvomme alenee, minä tarkoitan minun perheeni".

"Älä höpise!" ärähti Sofia, "meidän arvomme ei vielä ole alennut. Minä asetan Esan ahtaalle".

Näin sanottuaan hän lähti toimittamaan kahvia.

Kun kahvi oli juotu ja Tapani nurkassa oli siivonnut itsensä, lähdettiin ulos.

"Älä unohuta sikaa ja kanoja!" huusi Sofia piialle. "Me menemme käymään Aumolassa".

Kohta oltiin venheessä. Soudettiin viistoon jokea ylöspäin, ja hetken kuluttua noustiin maalle Aumolan rannassa.

Esa tuli vastaanottamaan tulijoita ja huomasi kohta heidän "virallisesta" katsannostaan, että jotakin oli odotettavissa; jota hän toivoikin Valpurin suhteen.

Kun oli tultu sisälle ja istuttu hetken aikaa, aloitti Sofia keskustelun.

"Me olemme suurimmassa määrässä hämmästyneet kuultuamme, mitä täällä on tapahtunut. Miten sinä sovit vaimosi kanssa, se ei koske meihin. Mutta tuo Valpurin laita on asia, joka on meissä herättänyt suurinta tyytymättömyyttä. Me tulemme kysymään, miten nyt olet aikonut asettaa nuorten välin".

"Mitäpä minä sitä asettaisin!" virkkoi Esa. "Valpuri on nyt torpan tyttö eikä minun".

"Niin, mutta sinun tyttönäsi hän on Hannulle luvattu", sanoi Sofia terävästi.

"No niin", virkkoi Esa. "Siitä seurannee, että lupaus ei enään ole sitova, koska ei hän ole minun tyttöni. Sitäkö tarkoitat?"

"Minä tarkoitan", sanoi Sofia korotetulla äänellä, "että koska nämä ikävät rettelöt ovat sinun matkaansaamasi, niin vaatii tavallinen kohtuullisuuden tunto, että jotenkin parannat Valpurin aseman. Emme kaiketi me kerjäläistytärtä miniäksemme tahdo".

"Oletteko te siis rahan vuoksi tuon liiton solminneet?" kysyi Esa.

"Se on sama asia minkä vuoksi me olemme kihlanneet heidät, vaan vaatimuksemme on, suoraan sanoen, koska et muka minua ymmärrä, että laillisesti julistat Valpurin perilliseksi. Sillä ehdolla voi kihlaus olla pysyväinen".

Esa koetti estää suutansa nauruun menemästä, joka koetus ainoastaan osaksi onnistui.

"Älä ilku", sanoi Sofia; "tässä ovat Luopion väki vieraita miehiä. He olivat läsnä, kun Valpuri, sinun ja Helenan lapsena, kihlattiin Hannun kanssa. Me olemme petetyt ja vaadimme korvausta".

"Tämä häiriö on sinun syysi Esa", sanoi Tapani.

"Ja minä olen antanut useita lahjoja Valpurille. Ne ovat menneet kuin Mähösen viina pitkin Kuittilan kujantietä", virkkoi Hannu. "Samapa tuo kuitenkin on", hän lisäsi; "en minä niistä markoista ole köyhtynyt".

"Uljaasti lausuttu!" sanoi Esa. "Nuori mies kuvaa itsensä noilla sanoilla".

"Ja sinä kuvaat, Esa, itsesi tuolla käytöksellä", sanoi Sofia.

"Sen myönnän", virkkoi Esa, "Mutta mitä riitelemme? Valpuri on torpan tyttö nyt ja köyhä; te ette köyhää tahdo miniäksenne; siis päätös on: kihlaus puretaan. Tai mitä arvelee Luopion isäntä?"

"Tietysti, tietysti se puretaan", sanoi Luopion isäntä.

"Niin, niin, se puretaan", sanoi Luopion emäntä, kun Esa loi häneen kysyvän silmäyksen. "Kun ei Esa tee testamenttia eikä Sofia anna jälkeen, niin kauppa puretaan".

"Eipä Luopion väestäkään paljon apua ole", virkkoi Sofia vihasta värisevällä äänellä, "kun tositarve tulee. — Ette siis katso Esan velvoitetuksi tekemään perintökirjaa tai muutoin korvaamaan meitä?" jatkoi hän.

"No, ei kaiketi Esa ole syynä tähän muutokseen", virkkoi Luopion isäntä, sylkäisten ja raapien tulta tikkulaatikon kyljestä.

"Eikö?" huusi Sofia. — "Oi, kuinka tyhmä ajatus! Tyhmä! tyhmä!"

"Miksi näin tyhmiä otit mukaasi!" virkkoi Luopion emäntä suloisimmalla äänellään.

"Älkää suukoilko äidilleni", mörähti Hannu, samassa kuiskaten äidilleen: "miksi otitte mukaanne tuon juorupussin?"

"Kiitos neuvostasi!" sanoi Luopion emäntä vielä suloisemmalla äänellä Hannulle. "Hän on niin kuumaverinen, tuo nuori mies", virkkoi hän sitten Esalle, "että hän eilen vuodatti omaa vertansa ja verinen puukko kädessä juoksi kuin pahantekijä ohitseni, kuin uhrinauta. — Kaunis poika!"

"Ja minun sattui näkemään pitäjän ensimmäinen juorupussi", sanoi Hannu, vihasta väristen.

"Hannu, Hannu!" nuhteli Sofia poikaansa.

"Niin, sinut näki kylän ensimmäinen juorupussi ja juorupussin piika", virkkoi yhäti suloisella äänellä Luopion emäntä. "Ja he näkivät, kuinka Inkalan Juho vaivaloisesti astui kotiaan, koska olit puukolla häneltä kuvetta vihlonut. Siitä voidaan ehkä vielä puhua jossakin muussa paikassa".

"Me lähdemme pois tämmöisestä seurasta", virkkoi Sofia.

"Ja me jäämme tänne", virkkoi Luopion emäntä puolittain laulamalla.
"Kiitos hyvästä seurasta, Sofia, ja kiitos lohesta!"

"Minä julistan kihlauksen poikamme ja Takalon Valpurin välillä puretuksi", saarnasi Sofia ovelta.

"Ja minä samoin!" virkkoi Tapani, pukaten edellään vaimonsa ulos.

"Hyvästi, roskajoukko!" huusi Hannu.

"Hyvästi kultani, pese puukkosii!" vastasi Luopion emäntä suloisesti soivalla äänellään. "Kaunis poika! Dobra nuori mies!"

"Näin onnettomasti päättyi Pilveisten retki Aumolaan", naurahti Luopion isäntä.

"Monasti sinä saat nousta ja laskea ennenkuin Aumolan ovia avaamme!" virkkoi Sofia tultuaan ulos ja katsellen ilta-aurinkoa, meloili venheen perässä, joutuakseen pikemmin ulohtaalle tuosta pahasta paikasta.

"Ja minun uneni tämän hullun kaupan matkaansai!" jupisi Tapani.

"Ole huoletti", virkkoi Sofia, "unettasiki se olisi tapahtunut. Sitä en tahdo salata". — Hetken päästä hän lausui: "Mutta sinä Hannu nyt ehkä saat käräjäjutun niskoillesi! Se kyykäärme lie sitä tarkoittanut, kun sanoi: 'voidaan puhua jossakin toisessa paikassa'".

"Tätä poikaa ei viedä käräjiin!" sanoi Hannu kopeasti. Venhe töksähti samassa rantaan ja sekavilla tunteilla kiipesivät Pilveiset ylös törmää, täynnänsä kiukkua kaikkia vastaan ylipäänsä ja Esaa sekä Luopion emäntää vastaan erittäinkin.

XXVI.

Toista viikkoa oli jo kulunut siitä, kun Helena oli lähtenyt Aumolasta. Hän sairasti keuhkokuumetta. Kovat tuskat vaivasivat häntä hengittäessään. Hän makasi enimmäkseen houreissa ja heikkoni heikkonemistaan. — Tohtoria ei Helenan vartija, koska sairas oli sen nimenomaan kieltänyt, ollut hakenut, vaan hän koetti kaikenlaisilla lämmityskeinoilla saada kipeän tuskat lievitetyiksi, joka keino valitettavasti ei tuottanut apua.

Oli pyhäaamu. Vaimonpuoli, jonka luona Helena sairasti, oli hetkeksi mennyt kaupungille. — Helena lepäsi kyljellään, tuijottaen seinään, jota aurinko valasi. Hän oli äsken selvennyt houreista, kummallisesta uinailusta. Oli muka ollut Valpurin häät Aumolassa. Kaikki olivat niin ystävällisiä Helenalle ja vihillä oltuaan Valpuri lankesi hänen kaulaansa ja Esa tuli ja syleili häntä ja sanoi: olethan toki sinä jäljellä, kun Valpuri viedään meiltä. Ja illalla mentiin rantaan saattamaan vastaanaineita virran yli. Helena oli astuvinaan venheesen ja venhe lykättiin maalta. Ilta-aurinko valaisi joen pintaa ja rannalla seisovia, jotka eivät paikoiltaan liikkuneet. Helena koetti huutaa heille, vaan samassa oli pilkkosen pimeä hänen ympärillään, ankarat aallot pauhasivat venheen ympärillä. Harmaapartainen mies, jonka kasvoja joku näkymätön valon lähde valasi, piti perää ja kun Helena häneltä kuiskaten

kysyi: "mihin viet minut?" niin tuo kolkko peränpitäjä vastasi: "sinne, josta ei kukaan kuolevainen ole palannut".

Polttava jano vaivasi Helenaa, vaan ei ollut mitään juotavaa häntä lähellä. Hän kasteli huuliaan kielellään, josta ei ollut suurta apua.

Nyt kajahteli kirkon kellon ääni hänen korviinsa. Ne hetket hänen kuluneesta elämästään, jolloin hän niin huoletonna oli kuullut kellojen kutsuvaa ääntä, kulkivat hänen sielunsa silmäin ohitse. Tällä kertaa oli niiden äänessä merkillisempi sointu kuin koskaan ennen. Se oli kuin ankara kutsumus toisesta maailmasta.

Nyt vaikeni kellon ääni. "Oi, missähän viipty tuo vaimonpuoli?" valitti Helena itseksensä.

Tauti toimitti tuhotyötään sairaassa. Hän oli tukehtumisillaan. Hän makasi silmät puoleksi ummessa ja katseli ovea, jota nyt päiväpaiste valasi.

Kuinka? Oliko se näky, jonka Helena nyt näki, todellinen tai oliko se kuumeen matkaansaama mielikuvitus vaan? Ovi hiljaa aukeni ja kynnyksellä, auringon valossa, seisoi suloinen olento, silmäillen sanomattomalla hellyydellä tuskan uhria vuoteella. Oliko se taivaan enkeli, joka tuli tarjoamaan lohdutuksen virvoittavaa maljaa nääntyvälle sairaalle?

Seuraavalla hetkellä makasi tuo ilmestys polvillaan Helenan sängyn vieressä ja virkkoi nyyhkien: "äiti".

Autuaallinen hymy kirkasti Helenan kasvoja, hänen kuullessaan tuon kallihin sanan.

Samassa ovi avattiin vielä kerran ja hoitajansa seurassa näki Helena miehensä, kalpeana ja horjuen, astuvan sisään. Sanaakaan hiiskumatta Esa vaipui tuolille ja peitti käsillään muotonsa.

"Oi, äiti, äiti", sanoi Valpuri nyyhkien, "teidän pitää parata. Minä en muutakaan Aumolasta, vaan pysyn aina teidän läheisyydessänne".

"Ole huoleti, lapseni", virkkoi hiljaa Helena. "Minä paranen. Te ette siis minua ylönkatso?"

Esa astui vuoteen luo ja sanoi hiljaa: "Voitko anteeksi antaa minun pikaisuuteni?"

"Sydämestäni", kuiskaa Helena. Hän osoitti tahtovansa juoda. Kun hän oli vähän huuliaan kastellut, vaipui hän aivan voimaton vuoteelle ja ummisti silmänsä.

Näin hän makasi hetken aikaa.

"Eikö täällä ole käynyt ketään tohtoria?" kysyi Esa hiljaa vaimonpuolelta.

"Hän kielsi ketään noutamasta", virkkoi vaimonpuoli. "Hän sanoi tahtovansa kuolla".

Samassa Helena avasi silmänsä. Ne olivat niin kirkkaat, etteivät Esa ja Valpuri koskaan olleet niitä semmoisina nähneet. Helena katsoi ylöspäin jonkun aikaa, sitten väristys pudisti häntä, hän hengähti pari kertaa ja sielu jätti maallisen majansa.

Alakuloisina astuivat Esa ja Valpuri ulos tästä surun majasta. Edellinen meni heti puusepän luo, jolta hän tilasi ruumiin arkun. Sitten he koettivat viettää pyhäpäivää, joka heistä tuntui niin pitkältä, osittain vainajan majatalossa, osittain läheisellä kirkkomaalla. Kaupunkilaisten seurassa eivät he ensinkään viihtyneet. — Maanantaina oli Esa liikkeellä tekemässä kaikenlaisia ostoksia peijaisia varten. Vihdoin tiistaina, puolen päivän seudussa, päästiin lähtemään kotia vainajan kanssa. Palausmatka tapahtui venheellä. Esa istui mieltäväisen näköisenä arkun toisessa päässä, Valpuri, kyneleitä vuodattaen, toisessa. Edellinen punnitsi ajatuksissaan niitä tapauksia, jotka olivat tämän loppukohtauksen matkaansaattaneet. Vaikka hän ymmärsi, että vainaja itse oli päässynä tähän asiain menoon, niin hän samassa tuli ajattelemaan, että rakkaus häneen ja Valpuriin oli ollut vaikuttimena onnettomuuteen, mutta että tuo rakkaus oli ollut itsekästä laatua ja siis itsessään kantoi tuomionsa.

Mutta samassa hän myös lohdutukseen huomasi, että tästä kamalasti sovitetusta syystä jotkut onnellisuudenkin siemenet olivat itäneet. Valpuri oli saanut huolellisemman kasvatuksen kuin hän oman äitinsä luona olisi voinut saada. Ja tuo luonnoton side Hannun ja Valpurin välillä oli kuin itsestään rauennut, kun leski oli tunnustettu Valpurin äidiksi.

Kun vihdoin oli saavuttu Aumolan rantaan, kannettiin ruumiin arkku talosta tulleiden palvelijain avulla aittaan. Takalon Elsa seisoi kyynelsilmin aitan ovella ja näki, kuinka hänen kilvoittelijansa oli väistynyt elämän levottomuudesta ja jättänyt hänet toiveittensa täyteen nautintoon.

Saman päivän aamuna, jolloin Helenan maalliset jäännökset tuotiin Aumolaan, oli Silpon Lauri lähtenyt venheellä yli joen, päissään, niinkuin hän tavallisesti viime aikaan aina oli. Varomattomasti liikkuen venheessä keskellä jokea, oli hän paistikkaan pudonnut virtaan. Muuan mies oli hänen huomannut kolmasti kohottavan kättään, kun hän nousi veden kalvoon ja sitten katoavan, ennenkuin apua saatiin hänelle. Häntä lähdettiin kekseillä urkkimaan ja vielä samana päivänä illalla hän löydettiin ja tuotiin venheessä Aumolan rantaan, josta hän sitten vietiin suoraan kirkkomaalle, tohtorin tutkittavaksi.

XXVII.

Aumolan aitassa seisoi ruumiinarkku kannetonna (siellä ei ollut rottia eikä hiiriä) ja kaikki, jotka pyysivät, saivat nähdä vainajaa. Useita köyhiä saapui aitan ovelle vielä viime kertaa näkemään tuota armelijasta emäntää. Tämä näky hyvin ilahutti Esaa. Enemmän ja enemmän hälvenivät Helenan heikkoudet hänen mielestään ja yhä kirkkaampana hymyili häntä vastaan vainajan kuva haudan toiselta puolen.

Samassa kun suru Helenan kohtalon johdosta valtasi Valpurin, alkoi hänessä herätä kaikenlaisia outoja ajatuksia ja tunteita sen johdosta, että hän nyt oli vapaa liitostaan Hannun kanssa. Löytyipä toinenkin kertomuksemme henkilöistä, jonka ajatukset ja toiveet jotenkin muuttuivat, hänen kuullessaan uutisen puretusta kihlauksesta. Niinkuin lukija arvaa, tämä henkilö oli Juho.

Vastustamaton voima veti nyt hänet Aumolaan. Mitä hän saisi asiaksi? Katsoa ruumista? Olipa se asia niin ja näin. Tarjoutua auttamaan peijaishommissa? Vielä huonommin. Tai pyytää lainaksi jotakin kirjaa tai sanomalehtiä? — Hm! — Ja samassa mainita, noin sivumennen, että aika oli tuntunut ikävältä? Sopikohan tuota ilmoittaa? — Pääasia oli, että lähteä piti.

Juho juoksi mökkiinsä, sillä hän oli maannut ruohokossa lähellä kotiaan ja rupesi siistimään itseään.

"No — oh?" kysyi hänen äitinsä, joka puhui harvaan ja ikäänkuin korottamalla joka tavuun. "Mihin nyt?"

"Aumolaan", vastasi Juho niin välinpitämättömästi kuin mahdollista.

"Aumolaan!" kertoi Josefina — niin oli Juhon äidin nimi. "Se ylpeyden pesä, jossa sinun jo piennä kiellettiin käymästä! Kyllä siinä toisenviikkolisessa käynnissäkin olisi jo kyllin".

"Minulla on sinne asiaa", sanoi Juho, "ja minä ai'on nyt mennä sinne".

Viime sanat lausuttiin erittäin painolla.

Nyt Juho riensi ulos ovesta ja oli menemäisillään päätään myöten, niin kiiru oli hänellä.

Mikä oli syynä siihen, että Juho nyt oli paljoa epäilevämpi liikunnossaan ja ajatuksissaan, kuin silloin, jolloin hän viime kerran oli käynyt Aumolassa? Se oli toivo, joka nyt oli herännyt hänen rinnassaan, toivo, saada mahdollisesti omakseen lapsuutensa tuttavvan. Ja toisaalta epäily, olisiko mahdollisesti joku muu pitäjään nuorista miehistä siinä suhteessa etukynnessä.

Tultuaan pihalle näki Juho pirtintakaisessa kamarin akkunassa Valpurin suopeat kasvat. Nuori neitonen on aina viehättävä akkunassa. Juho tunsu, kuinka hänen vasemmassa rintapuoliskossaan jonkunmoinen mullistus tapahtui tämän nä'yn johdosta.

Hän hengähti syvään, sillä oli ikäänkuin ilmaa olisi puuttunut hänen keuhkoiltaan, laski sitte oikean kätensä lukon päälle, väänsi sitä, ja oli kohta kulkenut läpi pirtin kamariin.

Juho oli usein yksinäisyydessään ajatellut, mitä kauniita puheita hän pitäisi nuoren tytön edessä, johon hän rakastuisi, kuinka hänen puheensa sujuisi erinomaisesti ja kuinka kaikki asianhaarat olisivat taipuvaiset edistämään hänen luvallista yritystään.

Ja nyt, kun hän seisoi Valpurin edessä, ei ollut ajattelemistakaan pitää mitään puheita, vaan mikä pahempi, hän ei saanut sanaakaan suustaan pitkään aikaan. Hän olisi mieluisemmin tahtonut musertua koneen rattaiden välissä kuin esiintyä tämmöisenä töllerönä.

"Onko isäsi kotona?" kysyi hän vihdoon ja katui kohta kysyneensä niin tyhmästi, kosk'ei hänellä ollut asiaa Esalle.

"Hän tulee kohta", virkkoi Valpuri ja katsoi ylös ompelutyöstään.

Ei hän muistanut kärkeä Juhoa istumaankaan, vaan tämä istui toki käskemättä.

Kumpikin oli tytymätön ja istui ääneti. Hetki kului hetken perästä ja kumpikin luki mielikarvouden ja mieltymyksen sekaisilla tunteilla kiitäviä silmänräpäyksiä, mieltymys salaisen aavistuksen johdosta, että toisen tuskat ja toivot olivat toisenkin.

Vihdoin Juho lopetti äänettömyyden. "Pyytäisin jotakin kirjaa täältä lainaksi — aika kuluu hupaisemmin kirjan ääressä".

"Katsele tuolta kirjahyllyltä", sanoi Valpuri, "ja valitse".

Juho silmäili kirjoja ja otti yhden.

"Yhden vaan", sanoi Valpuri. "Etkö halua useampia?"

Samassa hän tuli ajatelleeksi, että Juho pikemmin tulisi vaihtamaan kirjoja, kun vaan yhden otti ja oli jotenkin tytymätön kysymykseensä.

"En ehkä kerkeä enempää lukea, sillä minun tulee kohta palata työasemalleni", virkkoi Juho.

"Niinkö vähän aikaa täällä saat eli — haluat viipyä?" virkkoi Valpuri, katsellen alas ompeluunsa.

"Kun lähdin tänne, arvelin sen ajan olevan kyllin pitkän. Olisihan tehtaan isäntä suonut minulle enemmänkin loma-aikaa, kun olisin arvannut pyytää".

"Ja milloin vasta tulet tänne — kotiisi käymään?" virkkoi Valpuri, luoden silmänsä Juhoon. "Äidillesi varmaanki tulee hyvin ikävä, niinkuin hänellä on ollut ennenkin".

"Hänelle tulee kyllä ikävä minua", sanoi Juho. — "On se kuitenkin lohdutus, (niin itsekäs on ihminen), että joku meitä ikävöipi". Hetken päästä hän virkkoi: "Oletko sinä, Valpuri, koskaan ketään ikävöinyt?"

"En juuri".

"Et Hannuakaan?"

"Hän ei ollut minusta niin kauan erotettukaan, että häntä olisin kerennyt ikävöidä".

"Kerennyt", sanoi Juho elävästi. — "Niin, niin, minä ymmärrän. — Kummallinen tunne on ikävä. Ikävöidä ei voine aina samalla tavalla. Toivoton ikävä lie kauhein tuska mikä löytyy, vaan toivova ikävä — kun tiedetään tai uskotaan että se, jota ikävöimme, myös meitä ikävöipi, — se lienee suloinen tuska".

Nyt kuului askeleita pirtistä ja kohta astui Esa sisään. Väsyneen näköisenä hän heittäytyi tuolille.

"Voipiko isä pahoin?" kysyi Valpuri katsoen levottomasti Esaan.

"Minäkö? En", vastasi Esa, ikäänkuin heräten mietteistään.

"Ajattelinhan vaan mennyttä aikaa. — Mutta nyt tahdon ajatella tulevaisuutta, kun teidät näen, sillä nuoruus herättää ajatuksia tulevaisuudesta".

Esa rupesi nyt Juhon kanssa puhelemaan kaikenlaisista asioista. Ommellessaan kuunteli Valpuri joka sanan ja katsahti silloin tällöin isäänsä ja nuoreen mieheen. Eivätkä Juhonkaan silmäykset olleet mielihyvällä viipymättä nuoren neitosen suopeasta muodosta.

Kun kohta alkoi olla puolisen aika, jätti Juho hyvästin Esalle ja Valpurille ja edellinen kehoitti sanalla, jälkimäinen jollakin sanomattomalla tavalla, (jonka ainoastaan asianomaiset ymmärtävät), "ei unhottaa" naapuritaloa. Unhottaa! Montakohan vuorokauden 86,400 sekunnista hän voi olla ajattelematta Aumolaa? Unissakin hänen ajatuksensa enin siellä asuivat tästä lähtien.

XXVIII.

Luokaamme nyt silmäys Pilveisten oloihin, joissa suuri muutos kihlauksen rikkomisen kautta tapahtui.

Tapanilta oli työhalu tykkänään kadonnut. Hän kuljeskeli pitäjällä, istuskeli tuntikaudet kussakin

paikassa ja antoi Sofian ainoastaan yöseuduin eikä aina silloinkaan nähdä puolisoaan. Sofian luulevaisuus kiihtyi kiihtymistään ja parantaakseen pahaa mieltään eli, niinkuin hän itse sanoi, terveyttään, hän rupesi turvaamaan rohtoihin, joita ei lääkäri määrää, nimittäin väkeviin juomiin. Samanlaiseen terveyden vahvistamiseen myös Hannu oli tottunut, vaikka hän suoraan sanoi nauttivansa väkeviä ma'un ja hyvän tuulen vuoksi, vaan ei rohtoina. Usein nähtiin Hannun päiväsydännä hoipertelevan Rankisen muorin mökistä ulos. Hän taisteli kenenkä kanssa sai; milloin voitti, milloin sai selkäänsä.

Eräänä päivänä puolisen seuduissa tuli Tapani kotiinsa. Hän näytti tyytyväisemmältä kuin moneen aikaan. Vaan Sofian tämä tyytyväisyys ei ensinkään ollut mieleen, koska hän ajatteli jonkun naisen matkaansaaneen sen.

"Kuinka mamma jaksaa?" virkkoi Tapani, istuen penkille.

"Mikäpä minun on jaksaaessa", sanoi Sofia kättyisästi. "Mutta kuinka sinä jaksat juosta kuin koira ympäri kylää ja kuinka kehtaat sitä tehdä, sen haluaisin tietää".

"Älä pane, mamma, pahaksesi, että —"

"Minä panen pahakseni, että saan tehdä työtä kuin orja, ja sinä vaan laukkaat".

"Entä poikanne?"

"Entä poikanne? Kuuluuko se tähän? Hän liikkuu murheesta vaan, mutta sinä iloitset, kun kaikki käy nurin", virkkoi Sofia ja löi kapustalla pöytään.

Samassa Hannu astui sisään.

"Onko mamma pahalla tuulella?" kysäsi hän, "koska kapusta kajahtelee".

Sofia rupesi itkemään. "Oi tätä kurjuutta!" hän huudahti ja heittäytyi penkille istumaan.

"Kuinka?" ärjäsi Hannu. "Isä on taaskin teitä pahoin kohdellut, sen arvaan. Vai kuinka?"

"Sopiiko sinun noin puhua minusta ja minulle?" virkkoi Tapani.

"Sopii hyvinkin", sanoi Hannu. "Miksi olisin teille kiitollisuuden velassa? Siitäkö, että olen tähän kurjaan mailmaan tullut, jossa kaikki käy nurin? Ei, kiitollisuudesta ei ole kysymystä".

"Kaunis poika!" huokasi Tapani.

"En ole erittäin kaunis, vaan voimia minulla on. Tulepa, isä, koettamaan voimia".

Hän tarttui Tapanin kaulustaan ja heitti hänet lattialle.

"Poika, poika, päästä minut!" huusi Tapani.

"Koettakaa nousta!" virkkoi Hannu. "Koettakaapa!"

"Sofia, Sofia", huusi Tapani. "Auta minua!"

"Ponnistelkaa nyt vähän", virkkoi Sofia. "Isä ja poika! Kaksi on yhden herra, sanoi sontiainen, kun seiväspariin lensi".

"Kunhan ylös pääsen, niin kautta Jumalan, muistatte tämän teon", huusi Tapani.

"Joko minä teitä kolautan päähän, ett'ette nousekaan?" sanoi Hannu. "Älkää liioin suuta käyttäkö!"

Askeleita kuului nyt ulkoa ja se teki lopun tästä arveluttavasta asemasta, jonka seuraus olisi voinut olla hyvinkin kamala. Viinapäissään Hannu helposti olisi voinut tappaa isänsä.

Kaksi Hannun ikäistä nuorta miestä tuli ovesta sisään etsimään seuraansa häntä. He olivat Hannun juomatovereita.

Isä ja poika olivat nousseet lattialta. Tapani oli vihasta kalpea, hänen huulensa värisivät.

"Tule poikaseni, meidän seuraamme", virkkoi toinen tulleista.

"Olemme lyöneet vetoa, kumpiko meistä ennen kuolee ja nyt juomme sen vedon".

"Hahhaa!" nauroi Hannu. "Kuka sitten vedon maksaa?"

"Se, joka enemmän aikaa elää", naurahti Aappo, joka äsken oli puhunut. "Ja pelkäänpä minun ikäni olevan pitemmäksi mitatun kuin Matin. Kolme hallia viinaa on veto. Tule Hannu!"

"Minä lähden vaikka Kaliforniaan", virkkoi Hannu ja, avaten oven, lauloi:

"Oi noita aikoja entisii, oi surun aikoja näitä,
Kun minun täytyypi muistella noita Pukkilan Jaskan häitä".

Kun Hannu toveriensa kera oli mennyt, heittäytyi Tapani pitkäkseen sänkyyn.

Sofia pistäytyi vähän ulkona korjaamassa terveyttään, tuli sitten sisälle ja lausui Tapanille: "Minä olin äsken vähän huonolla tuulella ja lienen sinua loukannut. Älä sitä enää muista".

Tapani ei vastannut mitään.

"Hannukin oli vähän nokkaantunut ja vimmapäinen. Noin isäänsä kohdella ei ole sopivaa".

Tapani oli edelleen ääneti.

"Mitä ajattelet, ukkoni? Kuulet kaiketi puheeni".

"Mitä putelin suusta lähtee, siihen ei ole luottamista", sanoi Tapani. "Minä en unhotta sanaasi: Isä ja poika. Toivon vaan vielä saavani sanoa sinulle: Äiti ja poika!"

"Sano, sano, sano heti. Saat sen sanoa, rakas mieheni. Lohduta mielesi sillä lauseella: äiti ja poika!"

Tapani kääntyi seinää kohden eikä vastannut sen enempää arvoisan puolisonsa puheihin. Tämä, hetken supistuaan miehelleen, läksi vihdoinkin portaille, johon hän istui raitistuttamaan itseään. Ilma oli helteinen. Vaskenkarvainen pilvimuuri kohosi vastatuuleen, ennustaen ukonilmaa. Hiljaisuus vallitsi ympäristössä. Lapset tulivat toinen toisensa jälestä kotiinsa leikkipaikoiltaan, tuntien ett'ei nyt ollut hyvä olla ulkona.

XXIX.

Jyräyksiä alkoi kuulua, ensin etäämpää taivaanrannan läheisyydestä, vaan kohta lähempää ja taajempaan, aina ankarampia, aina tiheämpään leimausten seuraamina. Sofia oli lapsineen mennyt tupaan, jossa Tapani kuorsasi. Tupa pimeni niin, ett'eivät sisällä olevat oikein toisiaan erottaneet. Nyt taivahan akkunat aukenivat ja vettä alkoi tulla oikein holvaamalla. Tapani heräsi raju-ilman johdosta. Moniaat lapsista vetäytyivät lähelle häntä, toiset lähelle Sofiaa.

Nyt kauhea leimaus valasi taivahan ja jyräys seurasi sitä kintereillä, rymisyttäen avaruutta niin, että olisi voinut luulla sen halkeavan. Samassa tuvan ovi repäistiin auki ikäänkuin vihurin voimalla ja kuoleman kalpeana, avopäin, silmät tuijottaen kamalasti eteensä, syöksyi Hannu sisään.

"Minä olen hukassa!" huusi hän. "Kätkekää minut heti!"

"Jumala auttakoon!" huusi Sofia.

"Minua ei nyt Jumala auta, vaan te, äiti, piiloittakaa minut johonkin — vaikka maan alle. Minua tullaan hakemaan!"

"Mihin, mihin sinut kätken? Oi, mitä olet sitte tehnyt?"

"Kellariin, laarin alle! Tulkaa heti!" virkkoi Hannu.

Sofia otti seinältä kellarin avaimen ja läksi poikansa kanssa kellariin.

Kellarissa oli kaksi ovea. Sisä-oven sisäpuolella, lähellä kattoa, oli seinässä syväne, jossa oli pidetty pottuväsuja. Sofia otti vasut alas ja Hannu kiipesi sinne. Se paikka oli aivan pimeässä, kun ovikin oli auki.

"Menkää nyt sisälle ja varoittakaa muita siellä mitään minusta tietämästä. Tulevana yönä päästäkää minut ulos; minä lähden matkustamaan", virkkoi Hannu.

"Mitä olet tehnyt?" kysyi Sofia levottomasti.

"Kyllä sen kuulette kohta. Menkää nyt sisälle", virkkoi Hannu.

Sofia sulki huo'aten kellarin ja meni sisälle. Ukonilma oli nyt melkoisesti asettunut.

Sofia kielsi lapsia ilmoittamasta mitään heidän veljestään, ja istui sitten tuolille levottomana odottamaan mitä seuraisi. Kaksi miestä tuli nyt pihalle. He katselivat ympärilleen ja menivät sitte sisään. Toinen heistä oli kyytirättäri.

"Missä on poikanne?" kysyi jälkimäinen Sofialta.

"Poikaniko?" virkkoi tämä, kummastuen muka.

"Niin, sanokaa te mulle, missä hän on".

"Hän läksi kahden tuttavansa kanssa täältä äsken. Onko hänelle mitään tapahtunut?"

"Älkää häntä piilottako", sanoi rättäri. "Ilmoittakaa heti, mihin hänen olette kätkeneet?"

"Kätkeneet!" naurahti Sofia. "Hakekaa läpi koko talon".

Miehet silmäilivät tupaa.

"Täällä hän ei ole", sanoi rättäri. "Suokaa anteeksi, että käymme ulkokuoneissakin. Se tapahtuu la'in nimessä".

"Hyvin mielellänne suon teidän la'in nimessä hakea ulkoa ja sisää", sanoi Sofia ja seurasi miehiä ulos.

Lapset tulivat kartanonpuoleiseen akkunaan katsomaan mitä seuraisi.

Miehet hakivat nyt lakasta eli ullakosta, tallista, navetasta, kellarista y.m., mutta Hannua ei löydetty.

"Lempo vieköön", mutisi rättäri; "mihin se konna on kerennyt luiskahtaa? Kyllä tieto hänestä jo on pantu menemään pitkin maantietä, niin että hän kyllä siellä nipistetään".

"Olemmeko nyt katsoneet läpi kaikki paikat?" kysyi toinen mies rättäritä.

"Olemme kaiketi", virkkoi toinen.

"Lähtekäämme sitte pois", jatkoi kysyjä haukotellen.

Silloin tuvan akkuna avattiin, Tapani katsoi ulos ja huusi: "Poikani on kellarissa, sisäoven lähellä, katonrajassa. — Ja nyt Sofia minä sanon sinulle: äiti ja poika!" Samassa Sofia heilautti kellarin avaimen kädestään niin kauas kuin jaksoi. Se putosi jokeen.

"Vai niin, jopa sinä, akka, olet meille valhetellut!" sanoi rättäri ankarasti. "Kyllä me tuon oven au'omme".

"Kelpaapa koettaa", sanoi Sofia.

Rättäri meni nyt tuvan akkunan edustalle ja käski Tapanin lähteä hakemaan avainta tai käydä tirkkoja sepältä. "Me vartioimme sill'aikaa ovea", lisäsi hän.

Sofian haukkuessa häntä, lähti hän matkalle ja palasi jonkun ajan kuluttua tirkkojen kanssa, jotka oli käynyt Leiviskän Sakarilta noutamassa.

"Kaunis kunnia!" huusi Sofia. "Isä jättää poikansa oikeuden valtaan!"

"Älä sinä puhu kunniasta, mamma; meidän kesken se ei tule kysymykseen", sanoi Tapani katkerasti.

"Minun poikani olisi minun tänään ehkä tappanut ja sinä vaan nauroit. Nyt on teidän vuoronne".

Samassa kellarin ovi avattiin tirkan avulla.

"Tule ulos, kunnoton sikiö!" huusi Tapani ovelta. — Ei kuulunut mitään kellarista. —

"Astutko ulos?" huusi Tapani, jonka kiukku muuttui raivoksi, "tai, Jumal' auta, noudan luodikoni ja pamautan kalloosi! Kyllä minä tiedän, mihin tähtään".

Nyt kuului liikkuminen kellarista ja kohta astui Hannu ulos kalpeana, seisahtui rättärin eteen, ojensi kätensä ja sanoi: "sitokaa!"

Sofian huulilta kuului kamala huuto ja hän kaatui tainnotonna kellarin eteen. — — —

"Mitäs poikani on tehnyt?" kysyi Tapani rättäriltä.

"Hän löi muutamaa juomatoveriansa — Laikkalan Aappoa — liian kovasti sattui käymään — poika ei sen enempää noussut".

"Hän olisi joutanut nousemaan", virkkoi Hannu, "mutta muuan toinen, joka tänään oli allani, olisi sen iskun ansainnut. Ymmärrättehän, isä".

"Viekää pois tuo kurja", sanoi Tapani.

Miehet lähtivät Hannun kanssa. Sofia kohotti päätään, nousi polvilleen, ojensi kätensä ja huusi: "Minun poikani, sydämeni pakahtuu surusta!"

XXX.

Peijaat Aumolassa olivat ohitse. Se määräaika, jonka tehtaanomistaja oli suonut Juholle, oli päättynyt ja tämä oli lähtenyt pois M:n pitäjäästä, tällä kertaa tietäen, että joku toinenkin, paitsi oma äitinsä, häntä ikävöisi sydämensä pohjasta.

Kun syksyn myrskyt raivosivat luonnossa, eli toivon kevät nuorten mielessä ja kun talven aurinko oli alimmillaan, saapui Juho taas kotiseudulleen, viettämään elämän Juhannusjuhlaa lapsuuden tuttavansa kanssa.

Silloin, iltana moniahana, nähtiin Aumolan akkunain valosta voimakkaasti välkkyvän. Pakkanen paukkui nurkissa ja huppupäissä saapuivat vieraat häihin. Hevosistaan he jo useimmat etempääkin tunnettiin, etenkin nimismiehen perhe, jota Priapus, uusissa, hopeanhohtavissa värkeissään, tuulen nopeudella toi Aumolaan. Nimismies istui re'essä suorana kuin keppi ja huuti vaan: ptruu — ptruu. Pappilan ruuni pani myös parastaan tämän päivän kunniaksi, vaan Pilveisten savakkaa ei näkynyt ei kuulunut. Pilveiset olivat päättäneet loistaa poissa olollaan "sanansa-syöjän" ja "häpeämättömän torpantytön" kunniapäiviltä.

Turkkien mystillisestä syvyydestä ilmestyi nyt vanhoja tuttaviamme: rovasti rouvineen; pastori Fidén n.k. paremman puoliskonsa kanssa sekä viehättävän Marin y.m. lastensa seuraamana; nimismies Niilonen perheineen; Torvelan ja Luopion perheet; y.m. Pirtti oli siistitty tanssihuoneeksi ja kaksi "pelimannia" alkoivat kilpailla keskenään sen taiteen alalla, jossa Mozart ja Beethoven ovat tulleet tunnetuiksi.

Kun naiset olivat asettuneet, nostettiin kohta kysymys siitä melusta ja siitä valkoisesta olennoista, joka, päivää ennen, oli huomattu Torvelan ulkokuoneiden takana ja josta Luopion emäntä ei vielä ollut kuullut mitään. Nimismiehen rouva arveli, että kyöpeleitä ei löydykään, jonka ajatuksen Torvelan emäntä piti sokean omantunnon ja "sen vanhan lohikäärmeen" viettelyksenä. Kun kukin oli lausunut mielipiteensä asiassa, huomattiin että kuusi oli Torvelan emännän mieltä ja kuusitoista puolustivat nimismiehen rouvaa.

Sill'aikaa kun tämä "kyöpelikysymys" oli tarkastelun alaisena naisten puolella, puheltiin miesten puolella hyvin eroavista asioista. Rovasti ja pastori väittelivät eräästä hämärästä kohdasta Johanneksen Ilmestyskirjassa ja kaikki kuuntelivat alussa tätä puhetta; vaan kun se oli yleisölle liian vaikeata ja kohta nousi yli väittäjienkin käsitysvoiman, josta syystä he sen jättivät sikseen ja rupesivat puhumaan kukin toisten kanssa, niin leveni nyt keskustelu monelle alalle. Nimismies ja Torvela puhelivat hevosen kasvatuksesta (Torvela oli todellinen "hevosmies"); Luopion isäntä ja pastori väittelivät peltojen lannoituksesta, mutta jälkimäisen hajamielisyys esti hänet seuraamasta toisen väitöstä, niin että pastori vihdoin huomattiin istuvan yksinään nurkassa, hiljaa viheltäen itseksensä enkelien kööriä Hayden'in Luomisesta.

Kun rovasti oli toimittanut vihkimisen, alkoivat viulun ja klanetin säveleet kaikua pirtistä. Kohta oli nuorten ilo korkeimmillaan. Ilokyneleet kohosivat Elsan silmiin, hänen katsellessaan Valpuria valittunsa rinnalla. Juhon äiti silloin tällöin riuhtoi Elsaa hiasta ja onnelliset äidit katselivat silloin toisiinsa ja sitte taas lapsiinsa. Herpertti oli talvilomalla ja heilutteli kelpo tavalla pastorin Maria. Silloin tällöin joku naineistakin lähti hyörimään permannelle. Esa katseli mieltymyksellä, johon surua oli seoitettu, tätä iloa; hän muisteli omia häitään ja niitä toiveita, jotka silloin häntä elähyttivät. Rovasti

sattui juuri menemään hänen sivutsensa ja kuiskasi hänelle: "sinä ajattelet: noin onnellinen minäkin olin häissäni. Ja miksi Jumala teki avioliittoni lopun niin onnettomaksi?"

"Oikein arvattu", sanoi Esa. "ja miksi niin tapahtui?"

"Siksi että luottamusta puuttui vaimoltasi. Avioliitossa ei pidä löytymän salaisuuksia. Kun me vihillä lupaamme rakastaa puolisoamme, niin meidän pitää muistaa, että sana rakastaa sisältää paljon, nimittäin kristillisessä merkityksessä".

"Sen myönnän", virkkoi Esa. "Vaun tahdonpa väittää, että vaimoni rakkaudesta minua kohden tuon onnettoman teon teki, vaan ei muistanut, että hän siten osoitti suurinta säälimättömyyttä lähimmäistään kohtaan".

"Sepä seikka juuri veti rangaistuksen hänen ylitsensä", sanoi rovasti. "Vaun jättäkäämme se asia. Karkoittakaamme muodoistamme surullisten muistojen pilvet ja antakaamme tulevaisuuden toiveiden niitä valaista, luottaen siihen, että Herra meille lähettää surut ja ilot".

Näin puheli vakava rovasti ja hänen muotonsa kirkastui sisällisen vakuutuksen valosta.

Vihdoin kun oli kyllin iloittu, alkoivat häävieraat toinen toisensa perästä jättää hyvästiä. Kulkusten ja tiukujen helinä kaikui vielä joen jäältä, kun Esa astui portahille, silmäili sekeistä taivasta, josta tähtien loistava lauma ihastutti hänen silmiänsä ja lausui huoaten: "jos kuolevaisen ääni voi kuulua haudan toiselle puolelle, niin kuule sanani: Sinä, joka hellimmät tunteeni ensin herätit, sinä ne myös, enemmän aikaa kuin kukaan muu kuolevainen, hereillä pidät, Helena!"

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AUMOLAN EMÄNTÄ: NOVELLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a

compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail)

within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to

reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.